

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif KARA

TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÖNÜŞÜMÜ ve MODERN BİR TOPLUMSAL
HAREKET OLARAK HACKTİVİZM: Anonymous ve RedHack Örnekleri

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif KARA

TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÖNÜŞÜMÜ ve MODERN BİR TOPLUMSAL
HAREKET OLARAK HACKTİVİZM: Anonymous ve RedHack Örnekleri

Danışman

Yrd. Doç. Dr Sanem ÖZER

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elif KARA'nın bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: B. Esra GAYHAN

Üye (Danışmanı)

: Yrd. Doç. Dr. Sanem ÖZER

Üye

: Doç. Dr. Ann Deniz KÖKSAL

Tez Başlığı: Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü ve Modern
Bir Toplumsal Hareket Olarak Hacktivism;
Anonymous ve RedHack Örnekleri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 31.05/2013

Mezuniyet Tarihi 13.06/2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
GÖRSEL LİSTESİ	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER TEORİLERİ

1.1. İrrasyonalist Ekol (Klasik Paradigmalar/Kolektif Davranışsalıcı Gelenek)	9
1.1.1. Kalabalıklar Yaklaşımı	10
1.1.2. Kolektif Davranış Yaklaşımı	12
1.1.3. Kitle Toplumu Kuramı	14
1.2. Rasyonalist Ekol	15
1.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Yaklaşımı	16
1.2.2. Siyasi Süreç (Siyasi Fırsat) Yaklaşımı	18
1.2.3. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi	21

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN İNTERNETİ KULLANIMI

2.1. Mücadeleci Bir Politika ve Ulusaşırı Bir Aktivizm Olarak Hacktivist Hareket	41
2.2. Aktivizm, Hacktivism ve Siber Terörizm Nedir?	47
2.2.1. Aktivizm	48
2.2.2. Hacktivism	52
2.2.3. Siber Terörizm	59
2.3. Devlet Panoptikonuna Karşı Bir “Anti” Olarak İnternetin Kullanımı	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**ANONYMOUS ve REDHACK ÖRNEKLERİ İLE ULUSAL ve ULUSLARARASI
HACKTİVİZM**

SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	81
İnternet Kaynakları.....	84
EKLER	88
EK 1-RedHack Örgütünü Temsilen Şirine Takma Adlı Hacker ile Gerçekleştirilen Röportaj.....	88
Ö Z G E Ç M İ Ş	92

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 Ofte'ye ait Eski- Yeni Paradigma Karşılaştırması.....	26
Tablo 1.2 Sanlı'ya ait Eski- Yeni Toplumsal Hareketler Karşılaştırması.....	27
Tablo 2.1 Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri (oransal).....	39
Tablo 2.2 Kıtalaraya Göre Dünyadaki İnternet Kullanıcıları (rakamsal).....	40
Tablo 2.3 Dünya İnternet Yaygınlık Oranları.....	41

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 3.1 Anonymous'un Simgesi Haline Gelen Fawkes Maskesi	66
Görsel 3.2 RedHack'in Simgesi Olarak Benimsediği Klavye ve Fare Den Oluşturulmuş Orak Çekiç Figürü	72

ÖZET

Toplumsal Hareketler, dünya ve ülke politikalarında her daim var olmuş ve tarihteki gelişmeler ve koşullar doğrultusunda farklı mücadele ve eylem biçimleri geliştirmiş, farklı şekillerde tanımlanmışlardır. Önceleri amaçları belli olmayan saldırgan bir yığın davranışı olarak tanımlanan hareketler, sanayileşmenin getirileriyle birlikte ekonomik ve kentsel boyutlarda tanımlanır hale gelmişlerdir. II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın ardından politik yönü çeşitlilik kazanan hareketler, kadın ve çocuk hakları, kimlik ve çevre sorunlarını da mücadele konusu altına almışlardır. Bahsedilen politik boyutlar değişmeye devam ederken, teknolojiye de değişim ve ilerleme de gerek toplumsal hareketlerin ana amacını, gerekse kullandıkları eylem repertuvarlarını da evrilmiştir.

Bu tez küresel toplumun geldiği son noktada, yukarıda sayılan hareket konularına, bilginin serbest ve herkes tarafından erişilebilir olması gerektiği anlamına gelen “bilgi hakkı”nı dahil eden ve nasıl elde edilmiş olursa olsun, elde edilen ve özgürleştirilen bilgiye dayanarak ulusal ve uluslararası politikayı etkilemeye çalışan Hacktivizmi modern bir toplumsal hareket olarak ele almaktadır.

Toplumsal hareketlerin var olmak için belli bir demokratik düzeye ihtiyaç duyduğu ve en temel amaçlarının “daha fazla demokrasi” olduğu; toplumsal hareketlerin yıkıcı enstrümanlar kullanabilseler de yeni bir düzen yaratma arzuları bakımından yapıcı olduğu; genel geçer akademik çalışmaların henüz toplumsal hareketler analizine dahil etmedikleri bilgi hakkı toplumsal hareketlerin amaçları arasında yer alması gerektiği ve hacktivizm, bilgiyi elde etmek için bilgi ve teknoloji kullanan, uluslararası ittifaklar kurarak uluslararası politikayı etkileyen modern bir toplumsal hareket biçimi olduğu iddiaları bu çalışmanın ana hipotetik temelini oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: demokratikleşme, toplumsal hareketler, hacktivizm, eylem repertuarı, bilgi hakkı.

ABSTRACT

Social Movements have always been existing in the world and state politics, they developed different contentions and action forms in line with historical changes and conditions and they were identified in different ways. Movements which were previously identified as a kind of violent mass behaviour without any precise objective have got to be identified in economic and urban dimensions together with the outputs of industrialization. Movements which gained politic and economic diversity after the World War II and Cold War have started to include women's and children's rights, identity and environmental problems under the topic of struggle issues. While mentioned political dimensions continue to evolve, changes and improvement in technology have the main purpose of social movements and repertoire of action evolved additionally.

This dissertation recognizes right for information, which emphasises that the information must be free and publicly accessible, as a social movement issue and presumes Hacktivism as a modern social movement which tries to affect national and international politics by using gained and freed information, no matter how it is gained.

Social movements need a certain level of democracy to exist and their primary goal is to have "more democracy". Even if the social movements are able to use destructive instruments, they are constructive to create a new social order. "The Right for Information" which is not included in the social movement analysis by the de facto academical studies must take its place among the objectives of social movements. Hacktivism is a modern form of social movement which uses information and technology to access information and affects international politics by building international cooperation. These mentioned theses build up this dissertation's hypothetical base.

Key words: democratization, social movements, Hacktivism, repertoire of action, right for information

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusuna karar verirken, Arap Baharı'nın yaşandığı sıralarda yıkılmak üzere olan rejimlerin makus sonu geciktirmek için giriştikleri internete erişimi engelleme çabalarına karşın Anonymous ve birçok diğer hacktivistin başta internet özgürlüğü olmak üzere özgürlüklerin engellenmesine karşın geliştirdikleri eylemler ve bu eylemlerin etkileri belirleyici oldu. Oldukça sık görülmeye başlayan hacktivist mücadelenin ulusal ve uluslararası politikayı kısa sürede ne kadar hızlı etkilediğini görmek ve bunun üzerine Türkiye'de toplumsal hareketlerin interneti kullanımı hakkında birkaç çalışma dışında hacktivism hakkında Uluslararası İlişkiler disiplinde hiçbir akademik çalışma olmadığını fark etmek bir motivasyon sebebi haline geldi.

Bu tez, hacktivizmi uluslararası bir toplumsal hareket olarak ele alan Türkiye'deki ilk akademik çalışmadır. Aynı zamanda hacktivizmi ters bir panoptikon olarak ele alıyor olması da akademik çalışmalar arasında bir ilktir.

Jüri savunmasının gerçekleştiği gün İstanbul'da patlak veren Taksim Gezi Parkı'nın AVM'leştirilmesine karşı çıkan eylemlerin birçok şehre yayılması ve polislin eylemlere gaz bombaları ve tazyikli suyun da kullanılarak müdahale etmesi anında RedHack örgütünün Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün sitesini hacklenmesine ve birçok milletvekilinin ve eşlerinin telefon numaralarının ele geçirilmesine yol verdi. Bu eyleme Amerikalı bir diğer hacktivist grup LulzSec, İstanbul Emniyetinin internet sitesine saldırarak destekte bulundu. Eylemlerin dördüncü gününde Anonymous bir bildiri yayınlayarak Türkiye Hükümetinin tüm sitelerinin şiddet durana kadar hackleneceğini ilan etti ve ardından Cumhurbaşkanlığı'nın sitesine hack saldırısı gerçekleşti. Taksim eylemleri 2-3 gün içerisinde uluslararası bir kamuoyu oluşturmayı ve destek olarak uluslararası hacktivist grupların saldırılarını çekmeyi başardı. Bu kadar sıcak, güncel ve hacktivist ittifaklarla uluslararasılaşmış olması konunun çalışılmaya değer yanını bir kez daha göstermiştir.

Bu tezin yazımı aşamasında desteği ve emeği geçen herkese, her şeyden önce sabrından, ilgisinden, dikkatinden ve tez yazım sürecinin getirdiği sıkıntılar karşısında bana verdiği moral desteğinden dolayı değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sanem Özer'e ve ayrıca desteklerini tüm hayatım boyunca hep hissettiğim aileme, babama ve hayatımın en değerli parçası biricik Annem'e, yüksek lisans eğitimim süresince bana evini açan ve desteğini esirgemeyen amcama teşekkürlerimi borç bilirim.

GİRİŞ

“Temel ekonomik kaynak bilgidir ve böyle olmaya devam edecektir”

Peter F. Drucker (Post Capitalist Society)

Toplumsal hareketler, sıradan insanın taleplerini elde etme yöntemindeki değişikliğin fark edilmesiyle ortaya çıkmış bir araştırma alanıdır. Şüphesiz, savaşlar, bunalımlar, ekonomik krizler, parçalanmalar ve bütünleşmeler uluslararası sistemin evriminin en temel katalizörü olmaya devam etmektedir. Ancak 20’nci yüzyılda toplumsal hareketlerin yükselişi ve 21’nci yüzyılda hiç hız kesmeden ve fakat makul ölçüde şekil değiştirerek devam etmesi, bilhassa I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra bir değişim ve dönüşüm unsuru olarak devletlerin “savaş”ı tercih etme yönündeki nispeten isteksizlikleri, bilim ve bilgi çağıyla birlikte halkların/toplumların/toplulukların bu değişim sürecine istemli istemsiz dâhil oluşları toplumsal hareketlere daha kısa aralıklarla ve daha sık rastlanmasına neden olmaya başlamıştır.

Charles Tilly, Toplumsal Hareket teorisyenlerinin akla ilk gelen isimlerinden biri olarak, *Toplumsal Hareketler* kitabına başlarken, Aralık 2002 tarihinde *Harare Daily News*’te yayınlanmış bir yazıyı alıntılar. Bu küçük gazete yazısında esasen toplumsal hareketlerin 3 yapıtaşı özetlenmiştir.

“... İsminden anlaşılacağı üzere toplumsal hareketler çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir. Toplumsal hareketler işçiler, kadın grupları, öğrenciler, gençlik, ve entelektüel kesim gibi önemli toplumsal tabakaları içerir. Toplumun bu değişik çıkar grupları tek bir şikayet çevresinde bir araya gelirler. Söz konusu şikayet, çoğu durumda, belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen bir demokrasi eksikliğidir.” (Harare Daily News, 5 Aralık 2002)¹

Burada şüphesiz ki toplumsal hareketlerin içine girmiş olduğu en modern hâli yer alsa da, bu hareketlerin *ne* olduğu, *kimler* tarafından oluşturulduğu ve *neden* kaynaklandığı

¹Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) s. 13

kuşbakışı özetlenmiştir. Öncelikle toplumsal hareketlere verilen “farklı çıkar gruplarından oluşan kapsamlı örgüt” sıfatı ile bir beden içine sokulmaktaydılar. Bunlar farklı çıkarlara sahip olsa da, aynı “örgüt” içinde davranma kararını alarak -ki bu şekilde davranmanın daha rasyonel olacağını düşünmüş olmalılar- çıkarlarının ne olduğu ve onu elde etme yolu konusunda konsensusa varmışlardı. Bu şekilde birliktelik oluşturma kararını verenler “kim”ler ise çeşitlilik gösteriyor, ama benzer ortak bir noktayı paylaşıyordu: belli bir “yoksunluk” içerisindeydiler. Bu da onların bir araya gelme nedenini açıklıyordu: bir demokrasi eksikliği.

Bu noktada Tilly, çok önemli bir detaya işaret eder. Toplumsal hareketler bir demokrasi eksikliğinden kaynaklansa da, demokrasilerin kendilerine izin verdiği ve hatta ilk kez demokrasilerin kendilerine tanıtmış olduğu toplanma, yürüyüş ve ifade özgürlüğü gibi hakları kullanıyorlardı. Hatta Tilly, parlamenter demokrasilerin toplumsal hareketlere katkıda bulunduğunu parlamenterleşmenin özünde keşfediyordu. Yönetenlerin -hangi şekilde seçilmiş olurlarsa olsun/demokratikliği veya hakkaniyeti tartışılabilir- toplumun temsilcisi olması, alttan gelen taleplerin başta yöneticilerin mevcudiyetlerinin ve meşruiyetlerinin devamlılığını sağlayabilmesi açısından dikkate alınmasını zorunlu kılıyordu.²

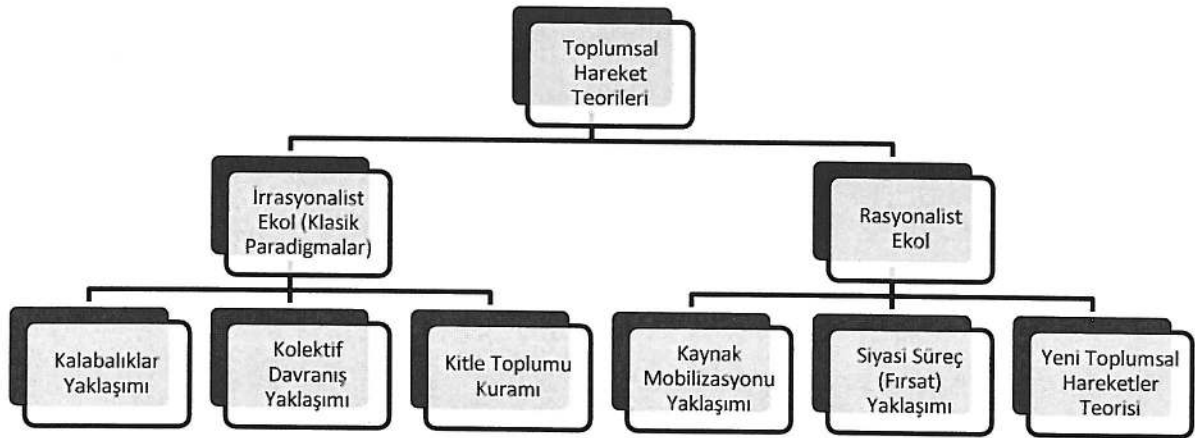
Demokratikleşme konusu bu bağlamda varsayımlarımızdan ilki olacaktır. Çalışma, uluslararası ilişkilere ve Uluslararası İlişkiler disiplinine aslında yeni girmemiş ancak uluslararası sistemin içinden geçmekte olduğu küresel sürecin katkısıyla ön plana nispeten yeni çıkmaya başlamış olan Toplumsal Hareket’leri uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileri açısından yeni bir “yıkıcı” ve “yapıcı” güç olarak kabul etmekte ve sistemsel değişimlerin tercih edilen yeni aracı olmaya başlamış olabileceğini savlamaktadır.

Toplumsal hareketler farklı akademisyenler tarafından birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Toplumsal hareket çalışmalarının öncülerinden Gustave Le Bon’a göre, bu hareketler bir yığın sapkın kalabalığın bir araya gelerek ortaya koydukları irrasyonel davranış olarak nitelerken, yirminci yüzyılın getirileriyle toplumsal hareketler ve haliyle hareket tanımları da gelişmelere göre evrilmiştir. On sekizinci yüzyılda toplumsal hareketler Le Bon’un deyişiyle sapkın kalabalıkların rahatsız edici davranışlarıyken, toplumsal hareketleri irrasyonel oldukları şekliyle tanımlayan diğer teoriler, kimi zaman tezimizin ilerleyen kısımlarında anlatılacağı üzere Kolektif Davranış teorisyenlerinin iddia ettikleri şekliyle bu hareketlerin bireylerin başkalarını taklit ederek oluşturduklarını; kimi zaman ise Kitle Toplumu Kuramcılarına göre, sanayileşen toplumlarda sanayi kentlerine göç eden ve gittikleri yerde soyutlanmış, yabancılaşmış mutsuz bireylerin sadece katıldıkları sosyal güvenlik ve

²Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) ss. 89-91

sığınma sağladığı için toplumsal hareketlere dahil olduğunu, modernleşmenin getirileri bireylerin bu ihtiyaçlarını karşıladığında hareketlerin sona ereceği öngörülmüştür.

Diğer yandan toplumsal hareketlerin iddia edildiğinin aksine irrasyonalist değil oldukça rasyonalist hareketler olduğunu söyleyen yirmi ve yirmi birinci yüzyıl teorisyenleri Kaynak Mobilizasyonu, Siyasi Süreç (Siyasi Fırsat) ve Yeni Toplumsal Hareketler teorilerini oluşturmuşlardır. Bu teoriler genel itibariyle hareketlerin, bireylerin ne yaptıklarını bilmeyen, başkalarını taklit eden veya temel haklardan yoksun mutsuzluk sonucunda oluştuğunu değil, bilakis bireylerin eyleme katılırken (ki Rasyonalist ekol davranış kelimesinden çok eylem kelimesini tercih eder) bir tür çıkar-maliyet hesabı yaptıklarını ve bu insanların yoldan çıkmış kalabalıklar değil, gayet normal insanlar olduklarını savunur. Bu teorilere tezin ilerleyen bölümlerinde daha detaylı olarak değinilecektir.

Şekil 1 Toplumsal Hareketler Teorileri Sınıflandırması

Günümüz akademisyenlerinden ve toplumsal hareketler üzerine en çok yayını bulunan isimlerden biri olan Sidney Tarrow, toplumsal hareketleri “Ortak amaç ve sosyal dayanışma temeli üzerine, elitler, otoriteler ve muhaliflerle sürekli ve sürdürülebilir bir ilişki içerisinde gerçekleşen kolektif mücadeleler”³ olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda 4 ampirik özellik bulunmaktadır: kolektif mücadele, ortak amaç, sosyal dayanışma ve sürekli etkileşim. Bu özellikler kendi başına toplumsal hareketi tanımlamaktadır.

³ Sidney Tarrow, *Power In Movement*, New York, Cambridge University Press, 1998, sf. 9

Touraine'e göre, kolektif davranışı; savunma teşebbüsü, yeniden inşa ya da toplumsal sistemin hasta bir unsurunun adaptasyonu olarak anlaşılabilir. Çatışma davranışları olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan çatışmalar değişimin faktörü olarak analiz edilirse bunları *mücadele* olarak adlandırmaktadır. Son olarak *toplumsal hareketler* ise çatışma davranışının temel "kültürel" kaynaklar üzerindeki (etik kurallar, üretim, bilgi) toplumsal egemenlik ilişkilerini dönüştürmeye çalıştığı halidir. Touraine'in düşüncesinden dayanak alarak bu çalışmanın ikinci varsayımı olan toplumsal hareketlerin "yapıcı" niteliği görülebilmektedir. *Bir sosyal hareket tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hakimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir.*⁴ Touraine bir toplumsal hareketi 3 ilkeyle tanımlamaktadır: Hareketin kimliği, hareketin karşıtı ve hareketin hayali. Manuel Castells bu tanımlamaya katıldığını belirterek bu 3 ilkenin açılımını şu şekilde yapmıştır: "*Kimlik*", hareketin ne olduğuna ve kimin adına konuştuğuna ilişkin öz tanımıdır; "*Karşıt*", hareketin açıkça tanımladığı biçimiyle baş düşmanına işaret etmektedir, "*Hareketin Hayali*" ise hareketin kolektif eyleminin tarihsel ufkunda sağlamak istediği toplumsal düzen ya da toplumsal örgütlenme biçimidir. Toplumsal hareketler teorisini "enformasyon toplumu" temeline oturtan Castells, yeni toplumsal hareketlerin üç önemli kritere sahip olduğunu belirtmektedir:

- 1- *Toplumsal hareketler kendi içinde anlamlıdır, diğer bir deyişle toplumsal hareket kendini nasıl tanımlıyorsa öyledir. Eylemleri kendi kendini tarif eder.*
- 2- *Toplumsal hareketler toplumsal açıdan muhafazakar olabilir, devrimci olabilir, her ikisi birden ya da hiçbiri olabilir. "İyi" ve "kötü" toplumsal hareket yoktur.*
- 3- *Hareketin tanımı; hareketin kimliği, hareketin düşmanı, hareketin vizyonu ya da toplumsal amacına göre belirlenir.*⁵

Toplumsal hareketler çalışmalarının bilinen isimlerinden Charles Tilly ise toplumsal hareketleri, harekete geçtiklerinde başkalarının çıkarlarıyla çatışacağı için çatışmacı, politikanın hak talep edenler, talep nesneleri, ister nesne birlikleri isterse de çatışmanın denetçileri bağlamında olsun, herhangi bir şekilde bir hükümet tasarımı gündeme getireceğinden dolayı da politik kendine özgür bir tür olarak ele almaktadır.⁶ Tilly toplumsal hareketlerin 3 unsurdan oluştuğunu belirtir: kampanya, repertuar ve MBSB (*Makul olma*,

⁴ Alain Touraine, "Toplumdan Toplumsal Harekete", içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 48-49

⁵ Manuel Castells, *Kimliğin Gücü- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, ss.99- 100

⁶ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım), s. 16

birlik, sayı ve/veya seçmenlerine bağlılık)gösterileri. MBSB gösterileri ile repertuvarın birleşmesi, toplumsal hareketlerin farklılığını yaratmıştır.

Buna göre kampanya, kendi başlarına oluşmuş bir talepçiler grubu, talep nesneleri ve bir çeşit halkın birleştiği, hedef alınan otoritelere karşı ortak hak talebinde bulunan, sürekli devam eden organize halk girişimidir. Toplumsal hareket repertuvarı, çeşitli eylem türlerinin (özel amaçlı dernekler ve birlikler kurmak, miting düzenlemek, resmi kortejler, gösteriler, dilekçe göndermek, demeç vermek, afişlemek veya tezimizin konusuyla alakalı olarak repertuvara nispeten yeni katılmış hack eylemleri düzenlemek gibi) gerçekleştirilmesidir. MBSB ise (*Makul olma, birlik, sayı ve/veya seçmenlerine bağlılık*) ilkelerini katılımcıların halk önünde uyumlu bir şekilde sergilemeleridir. Tilly bunlara MBSB gösterileri demektedir ve şöyle detaylandırmaktadır:

- *Makul olma: ölçülü davranışlar, düzgün kıyafetler, din görevlilerinin, yüksek rütbelilerin ve çocuklarıyla birlikte annelerin katılımı*
- *Birlik: benzer rozetler, bandajlar, ilanlar, kostümler: saflar halinde yürüyüş, şarkı söyleme veya dua etme*
- *Sayı: kişi sayısı, dilekçelerdeki imzalar, seçmenleri mesajları, sokakları doldurmak*
- *Bağlılık: kötü hava koşullarında bile eylemden vazgeçmemek, yaşlı ve sakatların görünür kılınmaları, baskıya direnç, gösterişli fedakârlık, bağış ve yardım.*⁷

Melucci'nin toplumsal hareket tanımı Tilly'ninkine benzer fakat daha sadedir. Ona göre toplumsal hareket, dayanışmaya dayalı, bir çatışma taşıyan, yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan bir kolektif hareket biçimidir. Melucci bu analitik boyutları toplumsal hareketleri sapkınlıklar, örgütlü şikâyetler ve kitle davranışlarından ayırabilmek için kullanır.⁸

Bu tanımlar ve ampirik unsurların hepsi toplumsal hareketleri tanımlamaktadır. Ancak eksik olan bir nokta var. Yukarıda bahsedilen şartlar, birlik, MBSB, sayı, bağlılık bunların hepsi bir toplumsal hareketin başarısını değiştirebilme niteliğine bağlıdır. Toplumsal hareketin başarısı ise taleplerin gerçekleşip gerçekleşmemesiyle doğru orantılıdır. Bu tezin ana sorunsalı hacktivist mücadele, tezimizde bir toplumsal hareket olarak ele alınmasına rağmen hacktivism yukarıdaki şartların bir kısmını tamamen veya kısmen karşılamamaktadır. Ancak en önemli şeyi başarır: etki.

⁷ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım), s. 17-18

⁸ Alberto Melucci, *Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması*, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s.87 daha detaylı bilgi için ayrıca Alberto Melucci, *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*, Cambridge University Press, Melbourne, 1996

Küreselleşme ve gelişen teknoloji yukarıdaki şartların daha azının kullanılarak elde edilen etkinin kimi zaman aynısını kimi zaman daha da fazlasını elde etmeye yardımcı olmuştur. Tezimizin ana konusu olan hacktivism bu bağlamda repertuarı teknolojiyi kullanmak olan bir toplumsal harekettir.⁹ Yukarıdaki nitelikleriyle karşılaştırdığımızda hack unsurlarının kullanımı ile oluşmuş bir repertuarı vardır, “sayı”dan tasarruf sağlayabilir, sokaklar dolusu insanı sokağa dökmeden, evlerinde internetin başında otururken e-mail bombaları veya çevrim içi imza kampanyaları ile harekete kanalize edebilir, insanları sokağa çağırır, hareketi eve getirir. Bir sokak dolusu değil sadece bir oda dolusu hacktivistin eylemiyle iktidarın dikkatini çekmeyi başarabilir. Hacktivistler, belli bir ideoloji, düzen ve sistem benimseyerek “makullük” ilkesini sağlayabilir, herhangi bağlayıcı ve hiyerarşik bir örgütlülük düzeyine gerek duymadan, kullandıkları amblemler, mesajlar veya mottolar sayesinde “birlik”lerini ispatlayabilir ve de “bağlılık” ilkesine yukarıda verilen örnek gibi kötü hava koşullarının ve coğrafi engellerin eylemi etkilemesini ekarte edip, internet, uygun bir bilgisayar ve elektriğin olduğu her yerden eylemini gerçekleştirebilir.

Bu çalışma, toplumsal hareketlerin tarihsel gelişimine ve toplumsal hareketlerin modern çağda aldığı yeni şekillere ışık tutarak, Hacktivismi yeni bir toplumsal hareket şekli olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda birinci bölümde toplumsal hareketler teorileri ele alınarak toplumsal hareketlerdeki değişimlerin teorileri nasıl şekillendirdiği görülecektir. İkinci bölüm, yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanımı üzerine olup, bazı istatistikî veriler sunularak toplumsal hareketlerde internetin kullanımının kaçınılmazlığı gözler önüne serilecektir. Bu bölümde ayrıca uluslararası bir aktivizm olarak hacktivist hareket tartışılacak, aktivizm, hacktivism ve siber terörizm tanıtılarak aralarındaki farklar ortaya konulacak, hacktivismin diğerlerinden ayrılmasını sağlayan yöntemlere değinilecektir. Ayrıca hacktivism, devlet panoptikonuna bir anti olarak ele alınarak, bilgi iktidar ilişkisindeki hiyerarşinin tersine döndürülme çabası olduğu görülecektir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, Anonymus ve RedHack gibi ulusal ve uluslararası hack grupları örneklerinden hareketle uluslararası dijital hack ittifakları irdelenecek, “hack” mücadelesinin toplumsal sistem karşıtı hareketler arasında yer alıp almadığı veya organize olmuş, toplumsal hareket bilinci ile ifa edilen girişimler olup olmadığı tartışılacaktır.

Bu Çalışma aşağıda belirtilen hipotezleri temel almaktadır;

⁹ Brett Rolfe, *Building an Electronic Repertoire of Contention*, içinde Social Movement Studies, Sydney, 2005

- Toplumsal hareketler var olmak için belli bir demokratik düzeye ihtiyaç duyarlar ve en temel amaçları “daha fazla demokrasi”dir.
- Toplumsal hareketler yıkıcı enstrümanlar kullanabilseler de yeni bir düzen yaratma arzuları bakımından yapıcıdırlar.
- Genel geçer akademik çalışmaların henüz toplumsal hareketler analizine dahil etmedikleri bilgi hakkı toplumsal hareketlerin amaçları arasında yer almalıdır.
- Hacktivizm, bilgiyi elde etmek için bilgi ve teknoloji kullanan, uluslararası ittifaklar kurarak uluslararası politikayı etkileyen modern bir toplumsal hareket biçimidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER TEORİLERİ

Bütün toplumsal hareketler tam anlamıyla birer sistem karşıtı hareket değildirler. Kimi toplumsal hareketler sistemin içinde bizzat sistemin kendi araçlarını kullanarak yine sistem içi yeni edinimler veya sistemi muhafaza ederek sistemde evrilmeler yaratmayı amaçlamıştır. Esasen eski-yeni toplumsal hareketler tartışmasının bu noktadan çıktığını söylemek mümkündür. İsyanlar, devrimler, eylemler, çeşitli direniş şekilleri farklı yer, zaman ve biçimlerde tarih içinde hep var olagelmıştır. Eski-yeni toplumsal hareketler tartışması özünde bir “tanımlama” tartışmasıdır. Toplumsal hareketin odak noktasının, sujesinin, hareket sonucunda elde edilmesi amaçlanan sonuçların ve bu sonuçları elde etmede kullanılan araç ve metotların farklı tanımlanmasından doğmuştur.

Bu noktada eski-yeni toplumsal hareketler tartışması çalışmanın temel sınıflandırma biçimi olacak böylece kavram kargaşasının en aza indirilmesi hedeflenecektir. Muhakkak ki toplumsal hareketleri *eski* ve *yeni* olarak nitelikleri bakımından bir bıçakla ikiye ayırmanın, yeni toplumsal hareketlerin içinden eski hareketlerin özelliklerini çekip çıkarmanın ve yalıtmanın imkansız olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak öz itibarıyla eski sosyal hareketler teorisyenleri soruna daha çok ekonomi temelli yaklaşırken, yeni sosyal hareketler teorisyenleri soruna daha ziyade kimlik temelli yaklaşmışlar ve toplumsal hareketlerin ekonomik nitelikten, kültürel niteliğe doğru bir kayma içerdiğini iddia etmişlerdir.¹⁰ Yukarıda bu çalışmanın ana iddialarından olan toplumsal hareketlerin demokratizasyon arzusu taşıdığı ve yapıcı olduğu özelliklerinden bahsedilmişti. Yönelindiği konular açısından eski ve yeni toplumsal hareketler karşılaştırmasından hareketle, bu çalışmanın bir diğer iddiası da yeni toplumsal hareketlerin konuları içinde sayılmayan “bilgi hakkı”nın ve “bilgi için mücadelenin” de toplumsal hareketlerin motivasyon noktalarından biri olduğudur. (Çalışmanın son iddiası olan hacktivizmin modern bir toplumsal hareket olduğu üçüncü bölümde tartışılmaktadır.)

1960’lı yıllara kadar toplumsal hareketleri açıklamakta etkili olan kuramlar kolektif davranış yaklaşımları ve Marksist yaklaşımlar olmuştur. ABD’de önce “kaynak mobilizasyonu” ve sonra “politik süreç” ya da “politik fırsat” yaklaşımları (ki bunlar

¹⁰ Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 7-11

rasyonalist yaklaşımlar altında işlenmektedir) etkili olmuştur. Avrupa’da ise, yapısalcı yaklaşımlar altında incelenen farklı “yeni toplumsal hareketler” yaklaşımları etkili olmuştur.¹¹

Sosyal bilimlere yönelik teorik yaklaşımlarının birçoğunda olduğu gibi toplumsal hareketler çalışmalarında da gözlenebilen noktalardan birisi, bir sonraki teorinin genelde bir önceki yaklaşımın eleştirisi üzerine kurulmuş olmasıdır.

1.1. İrrasyonalist Ekol (Klasik Paradigmalar/Kolektif Davranışsalcılık Geleneği)

Klasik Paradigma olarak da bilinen ve genel itibarıyla İrrasyonalist Yaklaşımlar adıyla anılan bu gelenekte, bireyin toplumsal hareketlere dair davranışlarını rasyonel saiklere dayanarak değil de, gerek çılgınlık, yabaniyet veya saldırganlık göstererek veya başka bireylerin davranışlarını taklit ederek gerçekleştirdiği iddiası büyük yer tutar. Jean Cohen, bu ekolde yer alan teorilerin aşağıdaki varsayımları paylaştığını öne sürmektedir. Buna göre;

- a) *İki farklı davranış biçimi vardır: kurumsal geleneksel ve kurumsal olmayan kolektif davranış*
- b) *Kurumsal olmayan kolektif davranış mevcut sosyal normlara dayanmayan ve tanımlanmamış ve yapılandırılmamış durumları karşılamak için oluşturulan davranıştır.*
- c) *Bu durumlar ya sosyal kontrol organlarında ya da entegrasyon düzeyinde, yapısal değişimler sonucu ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik çöküş açısından anlaşılabilir.*
- d) *Yapısal çöküş sonrası ortaya çıkan rahatsızlık, hayal kırıklığı ve saldırganlık duygusu bireyi kolektif davranışa katılmaya yöneltir.*
- e) *Kurumsal olmayan kolektif davranış, ani kalabalık hareketinden sosyal hareketin oluşumuna doğru evrilen bir “hayat döngüsü”ne sahiptir.*
- f) *Bu döngü içinde hareketin ortaya çıkışı ve büyümesi (söylenti, hızla büyüyen tepki, şayia gibi) kaba iletişim süreçleri sonucunda ortaya çıkar.¹²*

¹¹ Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara. ss. 16

¹² Jean Cohen, “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 111-112 ayrıca bakınız; Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler: Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2011, ss 4-5

Bu varsayımlar çerçevesinde kolektif davranış teorisyenleri, sosyal hareketlere bireysel katılımı hızlı sosyal değişimlere verilen tepkiler temelinde açıklamıştır. Bireyin kolektif davranışa katılmaya yönlendiren duyguların arasında rahatsızlık, saldırganlık ve hayal kırıklığı gibi duyguların ağır bastığı, rasyonel karar vermeye dair atılımların ise yer almadığı ortak kanılar arasındadır. Her ne kadar Cohen, hareketin yayılması konusunda kaba iletişim süreçlerinin yer aldığına dikkat çekse de bu ekolün önce gelen isimlerinden biri olan Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi* kitabında basının kışkırtıcılığına değinmiştir.

1.1.1. Kalabalıklar Yaklaşımı

Toplumsal hareketler tarih boyunca var olmuş ancak bu hareketlerin birincil sujeleri olan maddun insanlar ancak bir çoğunluk oluşturup, örgütlü harekete geçtikleri zaman tarihin objektifine girebilmişlerdir. Bu mücadeleciler insanlar elitist tarih anlayışının “ayaktakımı”, “sürü”, “kitle”, “*kalabalık*” gibi barbarik ve aşağılayıcı tanımlamalarına maruz kalmışlardır.

18. yüzyıldan itibaren toplumsal hareketler, köylüler, zanaatkarlar ve işçi hareketleri çerçevesinde belli bir örgütlülük düzeyine ulaşmıştır. Modernleşme Okulu’nun iddia ettiği gibi modernite öncesi toplum döngüsel yapıdan uzak, çatışmasız ve durağan değildir. 18. yüzyıldan itibaren emek mücadelesi, vergi ayaklanmaları, grevler, göçler örgütlülük düzeyleri ve süreklilikleri açısından toplumsal hareketlerin ilk örneklerini oluşturmuştur. İlk disipliner yaklaşım bu dönemde toplumsal hareketleri bugün “*Kalabalıklar Teorisi*” adı verilen kuramla ele almaktadır.¹³

Kalabalıklar Kuramı’nın öncüsü Gustave Le Bon, kalabalıkların davranışlarını psikolojik açıdan değerlendirmekte ve kalabalıkları harekete geçiren şeyin kör inançlar ve sürü psikolojisi olduğunu ileri sürmekte, bu bağlamda toplumsal hareketleri irrasyonel davranışlar olarak nitelemektedir. Bu, harekete geçen toplulukların davranışlarını açıklayan ve bir nevi meşrulaştıran ilk görüşlerden biridir. Kitleler Psikolojisi adlı kitabında bir topluma en büyük davranış karakterinin “ırsı” yoldan aktarıldığını, ancak muhtelif etmenler nedeniyle bir kalabalığın bir araya gelmesinin onun o ırsal karakterine yeni bazı karakterler ekleyerek bambaşka bir takım karakterler serisi ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Ve bu karakterlerin toplamının çok kuvvetli fakat geçici bir kolektif ruh doğurduğunu belirtir. Ayrıca Le Bon, topluluklara örgütlü hareket anlayışından ve bilinçten uzak ve sürü psikolojisiyle hareket eden kalabalıklar tanımlamasında bulunarak aşağılayıcı elitist tarih anlayışının bir ögesi olmuştur. Bu yaklaşım ayrıca toplumsal hareketlere ırkçı bir bakış açısı geliştirmiş, buna göre toplumsal harekete yol açacak psikolojik değişimlerin daha az gerçekleşmesinde o ırkın psikolojik

¹³ Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 18

yapısının esasında var olan köklü ve değişmez özelliklerin yer almasından kaynaklanmakta olduğunu iddia etmiştir.¹⁴

Le Bon'un da içinde bulunduğu bu seçkin bakış açısı bir korku ve tiksinden ibaresi olup kalabalıkların sadece yıkıcı bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. (Daha sonra bu düşüncü Sidney Tarrow'un "yuva yapan kuşlar"¹⁵ analogisi ve yeni toplumsal hareketçilerin toplumsal hareketlerin yapıcı/ ilerlemeci/ kazanımcı iddiaları çürütecektir.) Le Bon, kitle içindeki birey ile tek başına bir bireyin birbirinden çok farklı olduğunu, kalabalığa giren bireylerin kolektif bir ruh edinmeye başladıklarını ve bu kolektif ruhun kişinin akli melekelerini rasyonel biçimde kullanmasını ve bireyselliğini engellediğini ve şuurlarının hâkim hale geldiğini belirtmiş, yalnızken uysal ve terbiyeli olan kişinin kitle içinde vahşileştiğini ve kitleleri baştan çıkarmanın da basın olduğunu öne sürmüştür. Kitlelerin en önemli özelliğinin rasyonellikten uzaklaştıkları için duygularını abartmaları ve aşırılıkları olduğunu dile getirmiştir.¹⁶

Le Bon'a göre kalabalıkların bir araya gelmesi de bu kişilerin, tek başlarındaki his, düşünce ve hareketlerinin çok farklı bir şekle dönüşmesine neden olan bir tür kolektif zihne sahip olmalarına yol açar.¹⁷ Reicher'a göre, bu görüş kitle olaylarında otoritenin rolünü sistematik biçimde göz ardı etmiştir. Oysa 19. ve 20. yüzyılda yapılan tarihsel araştırmalar, neredeyse bütün kitle olaylarında resmi güçlerin müdahalesi olduğunu göstermektedir. Fakat Le Bon'un kitle psikolojisi çalışmasının hiçbir yerinde otoriteden, yani bir dış gruptan bahsedilmemektedir. Bahsedilen, aniden ve gizemli biçimde ortaya çıkan, otomatik ve bir örnek davranış gösteren ve daha sonra gizemli biçimde ortadan kaybolan bir kitledir. Kitlenin böyle anlaşılması, kitle eylemini kaçınılmaz olarak patolojik hale getirir.¹⁸

¹⁴ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul, Hayat Yayınları, 1997, s. 10

¹⁵ Tarrow'un Yuva Yapan Kuşlar ve Göçmen Kuşlar analogisinin temeli göç eden bireylerin gittikleri ve ait oldukları ülkelerdeki toplumsal hareketlere katılımına dayanmaktadır. Yuva yapan kuşlar, gittikleri ülkeye ve içine girdikleri topluma kök salmış ve burada ıslaha yönelik faaliyette bulunan bireyleri tanımlar. Göçmen kuşlar ise, yıkıcı amaçlayan, başka bir ülkede bulunuyor olmanın sağladığı koruyuculuktan istifade ederek, ana vatanlarındaki şiddeti teşvik eden veya destekleyen bireylere işaret etmektedir. Tarrow göçmen kuşlar için diaspora milliyetçiliğini örnek göstererek, diaspora milliyetçilerinin terk ettikleri ülkelerinin gerçeği ile kafalarında yaratıp "gerçek" addederek kutsadıkları anavatan arasında okuma zorluğu çeken, kendilerini artık var olmayan toplumlarla özdeşleştiren milliyetçilerden kaynaklandığını belirtmektedir. Kaynak: Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, içinde Sidney Tarrow, *Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, ss. 135-137 ayrıca bkz. Sidney Tarrow, *The New Transnational Activism*, Cambridge University Press, New York, 2005

¹⁶ (Le Bon- *Kitlelerin Psikolojisi'*nden aktaran) Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, ss 19-20

¹⁷ (Le Bon- *Kitlelerin Psikolojisi'*nden aktaran) James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 52

¹⁸ Stephen Reicher, *The Determination of Collective Behavior*. In H. Tajfel (Ed.), *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge: Cambridge University Press. 1982 .ss- 41-55

Her ne kadar yaklaşımı kitleleri harekete geçiren etmenlerin birçoğunu dışlasa da Le Bon, gelecek çağların Kitleler Çağı olacağını ve toplumların, toplumsal hareketler sonucunda şekilleneceğini öngörerek başarılı bir öngöründe bulunmuştur. Ancak bu yeni düzeni uygar bir düzen olarak öngörmemiştir. Aksine geçmiş uygarlıkların küçük bir seçkin düşünceliler tarafından oluşturulduğunu ve yönetildiğini, bu yönetimin kitlelerin eline geçmesi halinde beklenecek şeyin ancak kargaşa ve düzensizlik olacağını düşünmüştür.¹⁹ *Kitleler Psikolojisi* kitabının, Fransız sendikalizmi ve sosyalizminin yükseldiği döneme tanık olan bir burjuva entelektüelinin bakış açısından yazılmış olması dikkate alındığında, Le Bon'un kitle psikolojisi, kolektif protestolara sürekli bir saldırı gibi okunabilir.

Yine de bu dönemde toplumsal hareketler kalabalıkların harekete geçiş etmenleri içerisindeki genel oy hakkı için mücadele, farklı amaçlar için ortaya çıkan kitle tabanlı örgütlenmeler ve yayın faaliyetleri gibi ilerlemeci olarak nitelendirilebilen boyutlar içermektedir. Doğan Çetinkaya bu durumun iktisadi krizlerin ve toplumsal çatışmaların 19. yüzyılın başındaki iyimser gelişmeci ideolojiye ve romantik fikirlerin hegemonyasına vurduğu darbe ile değişime uğradığını açıklamakta, Weber'in "demir kafes", Durkheim'in "anomi" ve Kierkegaard'ın "kitle içinde kaybolmuş bireyin varoluşu" ile ilgilenmeye başlamasının birer tesadüf olmadığını dile getirmektedir.²⁰

1.1.2. Kolektif Davranış Yaklaşımı

Herbert Blumer'in öncülüğünü yaptığı ve Le Bon'un Kalabalıklar Yaklaşımı'nın biraz daha yumuşak bir versiyonu olan Kolektif Davranış Yaklaşımına göre, toplumsal hareket içerisinde yer alan birey, bu kalabalık içerisinde istekleri konusunda kararsız olduklarından etraflarındaki insanların davranışlarını taklit etmeyi tercih eder.²¹ Bu yaklaşıma göre kolektif davranış, toplumsal yaşam içindeki bireyler arasındaki günlük ilişkilerden ve etkileşimden oluşur ve günlük ilişkiler ve etkileşimlerin anlamı değiştikçe bireyin sosyal dünyası da değişir. Toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile ilgili olarak "alışlagelen yaşam biçimi veya yaşam rutinlerindeki müdahaleden kaynaklanan rahatsızlık" sonucu oluşan toplumsal rahatsızlık ve "yeni bir plan ve yaşam sistemi" umudu kolektif davranışa yol açar. Buradan çıkarılacak tahlil, toplumsal rahatsızlıkların toplumsal hareketler açısından önemli bir öncül

¹⁹ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul, Hayat Yayınları, 1997, s. 14

²⁰ Max Weber'in "Demir Kafes" teorisi, katılaşan bürokrasinin insanları sınırlayan birer "tutukevi" ne dönüşebileceğini; Emile Durkheim'in "Anomi" kavramı "**toplumun sancılı bir krizle ya da ani geçişlerle sarsıldığı**" zamanlarda meydana gelen, normların bulunmadığı bir durumu; Kierkegaard'ın da "kitle içinde kaybolmuş bireyin varoluşu" ise sürü içerisinde bireyselliğini kaybedip, toplumsal harekete ayak uyduran bireyin kriz durumlarında bireyselliğine geri dönüşünü anlatır.

²¹ (Le Bon- *Kitlelerin Psikolojisi*'nden aktaran) James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 52

olduğu ve yine toplumsal hareketlerin yaşam şekilleri tatmin edici olmayan bireylere yeni bir yaşam şekli vaadiyle yükseldiğidir.²² Blumer, kolektif davranışı açıklamak için bireylerin etkileşim süreçlerinin incelenmesi gerektiğine inanır.

Kolektif davranış yaklaşımı içerisinde 2 ana sütun bulunmaktadır. Bunların birincisi toplumsal harekete **bireylerin** katılımına odaklanmakta ve kolektif hareketi bireysel davranışların toplamı olarak görmekte, diğeri ise **toplumsal** açıdan yaklaşmaktadır.²³ Kolektif davranışa bireysel perspektiften bakan Kornhauser, toplumsal hareketlerin toplumdan tecrit edildiğini düşünen insanlar arasında geliştiğini ve bu dışlanmış bireylerin bir aidiyet duygusu elde etmek için toplumsal hareketlere katıldıklarını belirtir. Davies de toplumsal hareketlerin kendilerini önceki şartlarından yoksun olduklarını düşünen insanlar arasında yükseldiğini söyler.²⁴ Benzer bir şekilde Charles Tilly de toplumsal hareketlere neden olan şikâyetlerin “çoğu durumda belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen demokrasi eksikliğinden” kaynaklandığını *Harare Daily News*’dan alıntılarken aynı noktaya dikkat çekiyordu.

Kolektif Davranış yaklaşımı içindeki toplumsal perspektifçilerden Neil Smelser hareketlerin yapısal gerginliği düzeltmek için yükseldiklerini söyler.²⁵ Blumer, benzer şekilde ani toplumsal değişimlerin yarattığı gerilim gibi nedenler üzerinde dururken Smelser bu gerilimi kolektif eylem için geçerli bir koşul olarak görmüştür ve ona göre Kolektif Davranış sıradan davranışlardan farklı olarak genelleştirilmiş inançlar üzerine kuruludur.²⁶ Smelser’in yaklaşımını irrasyonellik içine katan bir diğer özellik ise, toplumsal yapı içindeki belli konumların ve parçaların protestoya daha teşne olduğu kabul etmesinde yatar.²⁷

²² Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara.ss. 18-19

²³ Necmi Uzun, *Türkiye’de İslamcı Hareket; Gelişimi, İlişkileri, Ayrılıkları ve Dönüşümü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman : Yard.Doç.Dr Hayriye Özen, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) Ankara, s. 7

²⁴ Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara. S. 18

²⁵ Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara. S. 18 ve daha detaylı bilgi için bkz: Neil J. Smelser, *Theory of Collective Behaviour*, New York, FreePress, 1965

²⁶ Neil Smelser, *Theory of Collective Behavior*. London: Routledge and Kegan Paul, 1962, s. 385

²⁷ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 55

1.1.3. Kitle Toplumu Kuramı

Gustave Le Bon'un Kalabalıklar Kuramı'nın dışında toplumsal hareketlere psikolojik açıdan yaklaşan bir diğer anlayış *Kitle Toplumu Kuramı*'dır. Kitleleşmenin bir toplumsal olgu biçiminde ortaya çıktığı 19. yüzyıl, kitle toplumu teorileri çalışmalarının da miladını oluşturur.

Kitle toplumu kuramının iki büyük entelektüel kaynağı bulunmaktadır: On dokuzuncu yüzyılda Avrupa toplumunda (Özellikle Fransa'da) yaşanan devrimsel değişikliklere karşı gelişen reaksiyonlar ve yirminci yüzyıla bilhassa Rusya ve Almanya'da yükselen totaliter rejimlere karşı gelişen reaksiyonlar. İlk büyük kaynak kitle toplumunun aristokratik eleştirisi olarak, ikincisi ise kitle toplumunun demokratik eleştirisi olarak adlandırılabilir.²⁸

Kitle toplumları, sanayileşmeyle birlikte şehirlere yığınlar halinde göçlerin başlamasıyla ortaya çıkmış toplumlardır. Durkheim ve Weber, modernleşmeyi kitle toplumunun ortaya çıkışı olarak değerlendirir. Kitle toplumunda sanayi ve bürokrasi geleneksel toplumsal bağları ortadan kaldırır ve bireyleri izole eder. Bireyler çoklukla yalnız yaşar ve yalnız ölürlür. Hatta modern kentlerde bazı insanların ölümü ancak etrafa yaydıkları koku ile anlaşılmaktadır.²⁹

Kitle toplumu kuramı, bu modern toplumda soyutlanma, kişiliklerin kaybolması ve yabancılaşmanın egemen olması sonucunda ortaya çıkan mutsuz, soyutlanmış ve yabancılaşmış bireylerin sosyal güvenlik ve sığınma sağlayacak kolektif davranışların cazibesine daha çok kapıldığını ileri sürmektedir.³⁰

Bu kurama göre toplumsal hareketlerin temel sebebi modernleşmenin faydalarının henüz bütün kitlelere ulaşmamış ve bu kitleleri tatmin edememiş olmasından kaynaklanmaktadır.³¹ Bu noktada bu yaklaşımın ütöpik bir yaklaşım olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira modernite içine çekebildiği kitlelerin toplumsal hareketlere dahil olmasını engelleyebilmiş değildir. Bilakis modernite ile birlikte yayılan kitle iletişim araçları toplumsal hareketlerin gerçekleşmesini kolaylaştırmış ve ucuzlatmıştır. Neil Smelser konuya dair 1965 tarihli *Theory of Collective Behaviour* (Kolektif Davranışın Teorisi) kitabını yazarken muhtemelen bunu öngöremiyordu. Bu yaklaşımı ütöpik olarak değerlendirmemizin bir diğer müsebbibi ise kuşkusuz kapitalist dünya sistemidir. Bu sistemde toplam gelirin en

²⁸ William Kornhauser, *The Politics of Mass Society*, Illinois, Free Press of Glencoe, 1959, s. 21

²⁹ (Macdonis'ten aktaran) Halil İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, Ankara, USAK Yayınları, 2009, s. 87

³⁰ Bilhan Kartal- Belkis Kümbetoğlu, *Yeni Toplumsal Hareketler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, s.35

³¹ Neil J. Smelser, *Theory of Collective Behaviour*, New York, FreePress, 1965 (3. Basım, e-book) ss 67-79

büyük dilimine sahip olan kesim servetini sürekli artırırken fakirleşen toplumların sayısı da artmaktadır - en azından kaynakların kısıtlı olması, denklemi bu şekilde kurmamıza neden olmaktadır- Sonuç olarak dünya üzerinde tatmin olmuş toplulukların sayısının artmakta değil tam tersine azalmakta olduğunu biliyor olmamız toplumsal hareketlerin varlığını -artırarak- sürdüreceğinin bir göstergesi olacaktır.

1.2. Rasyonalist Ekol

Toplumsal hareketlere psikolojik açıdan yaklaşan bu iki teorinin karşısına **Rasyonalist Ekol** akılcı bir yaklaşımla çıkmıştır. Bu ekole göre toplumsal hareketler bireylerin içinde “benliklerini kaybettikleri kalabalıkların” davranışına ayak uydurmaktan değil, bilakis bireylerin rasyonel eylemlerinin birer tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Rasyonalistler “davranış” yerine bilinçliliği anlatan “eylem” kelimesini kullanmaya özen göstermişlerdir.³² Bu bilinçliliği açıklamak için liberal iktisadın temel varsayımlarından da yararlanılmış, bu doğrultuda insanların davranışlarını sergilerken bir “çıkar gözetimi” içerisine girdikleri savunulmuştur. Mancur Olson *The Logic of Collective Action (Kolektif Eylemin Mantığı)* kitabında ortak çıkarlara sahip olan bireylerin ortak davranışlar geliştirmeye gittiklerini belirtmiştir. Bu görüş, nitekim grup içerisindeki bireylerin fedakârlık göstererek şahsi çıkar gözetmeden davrandıkları varsayımına dayanmaktadır. Eğer bireyler bireysel çıkarlarını fedakâr bir şekilde bir kenara koymasalar, ortak grup çıkarı için hareket etmek imkânsız olacaktır. Öte yandan bireyler (iktisatta olduğu gibi) bir fayda-maliyet düşünüşü içerisinde ve eğer toplumsal hareket sonucu elde edecekleri sonuç bireysel çıkarlarından daha büyük bir fayda sağlıyorsa ve sağlanan fayda eyleme katılmış olmanın getirdiği maliyetlerden daha büyükse eylemlilik içine girmektedirler.³³ Öte yandan Olson, kolektif eylem içerisinde mücadeleden doğacak herhangi bir maliyetle karşılaşmadan da kâr (bireysel çıkar) sağlayabileceklerinden, bireylerin (bireysel çıkar olmadığı için) her zaman kamu yararı için kolektif eyleme katılmayabileceklerini, bu nedenle de “teşvik edicilerin” (sadece katılanlara gönderilen gazete, mektup veya sendikacılar tarafından finanse edilen hayat sigortaları vb) önemine değinmiştir.³⁴ Bu teşvik ediciler, bireylerin fayda-maliyet hesabı yaptıktan sonra alternatif eylemler arasından hangisini seçeceğine karar verirken de etkilidir.³⁵

³² Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 21

³³ Mancur Olson, *The Logic of Collective Action; Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Cambridge, 1965, ss 1-17

³⁴ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 56

³⁵ (Albert Hirschman’dan aktaran) James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 57

Olson'un teorisi Kalabalıklar ve Kitle Toplumu kuramlarında olduğu gibi salt psikolojik ve sürü davranışı yaklaşımlarından öte rasyonel bir açıklama getirdiği için önemlidir. Öte yandan yıllardır kullanılagelen ve kitleleri harekete geçirmekte etkili olduğu bilinen duygusal öğeleri ve ahlakî nedenleri Olson, bir kuramı ahlakî açıklamalara dayandırmak o kuramın sınanmasını imkansız kılacağından reddeder.

1.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Yaklaşımı

Bu yaklaşımın teorisyenleri duygular, irrasyonalist yaklaşımların şikayetler, psikolojik faktörlerin kullanımı ve kolektif davranış yaklaşımının ekonomik çöküş üzerindeki vurgusunu reddederler. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı toplumsal hareketlerin merkezine toplumsal örgütleri koyar ve bu örgütlerin iktisadi rasyonellikleri olduğunu iddia eder. Hatta bu yaklaşımın teorisyenlerinin ortaya koymuş olduğu en önemli husus, “kolektif davranış hareketi geçirebilmek için klasik gelenekçe tanımlanan kaba mekanizmaların ötesinde, gelişmiş örgütsel formların ve iletişim biçimlerinin” gerekli olduğudur.³⁶ Bir hareketin başarısı politik aktör olarak tanınma elde etme veya maddi kazancın artırılmasına bağlıdır.³⁷ Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri “protestonun siyasetin olağan bir parçası olduğunu, protestocuların mantıklı hedeflere ulaşmaya çalışan normal insanlar olduklarını ve neyi başarabileceklerinin belirlenmesinde ellerindeki ekonomik kaynakların yardımcı olduğunu” öne sürmektedir.³⁸ Bu yaklaşımda protestocuların eylemi nasıl finanse ettiklerinden, bu finansmanın belirli bir düzeye ulaşmasının ardından, protesto grubu kurma ve yönetmenin bir kariyer haline gelmesine kadar “kaynak” nosyonunu toplumsal hareketin “çekirdeğine” yerleştirir. Büyük ölçekli hareketlilikleri açıklamak için örgütlenme, çıkarlar, kaynaklar, fırsatları ve stratejiler gibi objektif değişkenler üzerine yoğunlaşırlar. Yani stratejik ve araçsal aklı kullanan “rasyonel aktör” (birey ve grup) kolektif harekette merkezde yer almaktadır. Jean Cohen, kaynak mobilizasyonu teorisyenlerinin aşağıdaki ortak varsayımları paylaştıklarını şöyle özetlemiştir:

- a) *Sosyal hareketler kolektif davranışın çatışmacı perspektifinden anlaşılmalıdır.*
- b) *Kurumsal ve kurumsal olmayan kolektif hareket arasında temel bir farklılık yoktur.*

³⁶ Jean Cohen, “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 113 ayrıca bkz. Leyla Sanlı, *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*, İstanbul, Alan Yayınları, 2005, ss. 53-56

³⁷ Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 21

³⁸ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 65

- c) Her ikisi de kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir.
- d) Kolektif hareket, gruplarının çıkarlarını rasyonel biçimde savunmalarını içerir.
- e) Amaçlar ve şikayetler güç ilişkilerinin daimi ürünleridir ve hareketin oluşumunu açıklayamaz.
- f) Hareketin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişime bağlıdır.
- g) Başarı grubun siyasal aktör olarak tanınması veya artan maddi fayda ile gerçekleşir.
- h) Hareketlilik (mobilizasyon) büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar.³⁹

Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı, kolektif davranış yaklaşımından farklı olarak “insanları ne incitir” sorusundan öte “ne, incinmiş insanları protestoya iter” sorusuna cevap aramaktadır ve toplumsal hareketleri “irrasyonel patlama”lar olarak nitelendirmez.⁴⁰ Yine İrrasyonalistlerin aksine, toplumsal hareket katılımcılarının “genellikle marjinal, soyutlanmış veya entegre olamamış bireylerden” oluştuğunu reddeder, bilakis “geçmişte aktif ve göreceli olarak sakinlik içinde iyi entegrasyon sağlamış” bireylerden oluştuğunu iddia eder.⁴¹

Kaynak mobilizasyonu yaklaşımında, kaynakların nereden geldikleri de önemlidir. Kaynakların eylemin bu denli merkezine alınması, reklamcılığa ve elitizme ilginin artmasına neden olmuştur. Kaynaklar her zaman toplumsal hareketin katılımcılarından gelmeyebilir ya da bu kesimler kendi imkanlarıyla toplumsal hareket başlatacak gücü olmayan dezavantajlı kişilerden oluşabilir. Bu noktada hareketin başarısı için bağışçı elitlerin desteğinin önemi ve haliyle hareketi yönlendirme etkisi daha da artar.⁴²

Jean Cohen kaynak mobilizasyonu paradigmasını şu şekilde özetlemiştir: “Bu paradigma için analizin objesi genel anlamda sosyal hareket değil, çıkarları çelişen gruplar içindeki kolektif aktördür. Yani, analiz ideolojinin hermenötiği ya da kolektif aktörlerin

³⁹ Jean Cohen, “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 114

⁴⁰ (Klandermans’tan aktaran) Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara.ss. 23

⁴¹ (Oberschall’dan aktaran) Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara.ss. 24 ayrıca (Cohen’dan Aktaran) Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 20

⁴² James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 67

kendilerini anlamaları üzerine yoğunlaşmaz. Asıl odak noktası bir yanda hareketliliğin kuralları ile ilgilenen hareket örgütleyicisi, diğer yanda ise *siyasal koşullardır*.⁴³

Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı, kolektif davranış yaklaşımına karşıt bir biçimde, sosyal bir hareketin ortaya çıkış nedenlerini, değişimlere toplumun gösterdiği bir tepki olarak açıklar. Aynı zamanda toplumdaki yeni değişiklikleri karşılamak, sosyal düzeni yenilemek için girişilen bir çaba olarak, sosyal hareketlerin doğasını başarılı bir şekilde açıklar. Fakat sosyal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerini açıklamak genel bir karaktere sahip olmaktır ve bu süreçlerin özüne dokunmaz. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı faşizm gibi sosyal hareketlerin nasıl ortaya çıktığına ve bu hareketlerin niçin kişisel bir öz yıkıma neden olduğuna cevap veremez, sosyal hareketlerin ortaya çıkış mekanizmasını açıklayamadığı gibi sosyal hareketlerin çeşitli tipleri arasındaki ilkesel farklılıkları da önemsemez.⁴⁴

Kaynak Mobilizasyonu yaklaşımı toplumsal hareketin başarısına ve daha geniş kitlelere duyurulmasına yardımcı olan kaynakları ele alması açısından önem taşırken, protestoya içkin hazlar, peşine düşülen ahlaki değerler, kültürel, siyasi ve ahlaki görüşler, simgesel dünyalar gibi konuları tartışmadığından eksiktir. Sonuç olarak bu yaklaşım politik sistem ile sosyal hareketler arasındaki çelişkinin varlığını açıklayamaz, bu çelişkilerden başlıcaları devrim gibi sosyal patlamalar, zararlı radikal sosyal değişimler ve sosyal politik sistemin ve sosyal aktörlerin ortadan yok oluşudur.

1.2.2. Siyasi Süreç (Siyasi Fırsat) Yaklaşımı

Siyasi Süreç yaklaşımçıları toplumsal hareketleri “*belirli bir derecede organizasyon ve sürekliliğe sahip; bir grup, toplum ya da parçası olduğu bir dünya düzenini tanıtmak ya da değişikliğine direnmek amacıyla kurumsal kanalların dışında kalan kolektif bir eylem*” olarak tanımlarlar.⁴⁵

Kaynak Mobilizasyonu yaklaşımının getirmiş olduğu en önemli farklılıklardan biri siyasal koşullara yapmış olduğu vurgudur. Siyasi Süreç (veya Siyasi Fırsat olarak da kullanılmaktadır) yaklaşımı da Kaynak Mobilizasyonu yaklaşımına benzer bir tutum sergilemekte ve hareketlerin içinde yer aldıkları *politik sistemin* üzerinde durmaktadır.⁴⁶

⁴³ Jean Cohen, “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 114-115

⁴⁴ Sergey Mamay, *Theories of Social Movements and Their Current Development in Soviet Society*, <http://lucy.ukc.ac.uk/csacpub/russian/mamay.html>

⁴⁵ McAdam’dan Aktaran, Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara. s. 29

⁴⁶ Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 25

McAdam, Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Süreç yaklaşımlarının ikisinin de toplumsal hareketleri “kolektif çıkarı artırmak üzere önemli politik itici güçleri harekete geçirmek için dışlanmış gruplar tarafından ortaya konulan rasyonel girişimler” olarak tanımlamıştır.⁴⁷ Siyasi Süreç yaklaşımı her ne kadar toplumsal hareketleri rasyonel girişimler olarak tanımlamış olsa da toplumsal hareketin çıkışındaki “rasyonalite” özelliğini, yapısal faktörlerin öneminin gölgesinde bırakmıştır. Hatta bir eylem yapısal faktörlerin kendisine fırsat tanıdığı ölçüde rasyonel olabilir.⁴⁸

Charles Tilly siyasal süreci, dışlanmış, marjinal grupların politik sahneye giriş mücadelesi olarak tanımlar.⁴⁹ Tilly, maddi kaynakların önemini kabul etmekle birlikte, mobilizasyon faaliyetlerini, şehirleşmeyi, endüstrileşmeyi, ulus-devletin doğuşunu ve ulusal piyasanın gelişmesini de analize dâhil eder.⁵⁰ Bu noktada Tilly’nin en büyük vurgulardan birisi *demokratikleşmeye* yöneliktir. Toplumsal hareketlerin hizmet ettikleri asıl amaç “daha demokratik bir sistem”dir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken bir nokta, toplumsal hareketlerin de gelişmek için belli bir düzeyde demokratik bir sisteme ihtiyaç duymasıdır.⁵¹ Jenkins, toplumsal hareketlerin baskının azaltılması ve ekonomik ve politik elitler arasında çıkacak bir çatışma sayesinde ortaya çıkacak olanakların kullanılması ile büyüdüğünü iddia ederken⁵², Tilly “*Önce bir rejim birtakım haklar veriyor, ardından sıradan vatandaşlar da o haklardan yararlanıyor.*” şeklinde ifade edilen bu tuzağa düşülmemesi gerektiğini, esasen bu hakların kazanımı ileriye dönük pazarlıklar yapmış eylemciler ve girişimcilerin sürece katkılarıyla mümkün olduğunu belirtmiştir.⁵³

Siyasi Süreç yaklaşımçıları Sidney Tarrow, Doug McAdam ve Charles Tilly, örgütlenme modelleri ile tarihsel modellere, açık bir siyasi bağlam modeli ekleyerek *siyasi fırsat yapılarının* protestonun gelişimi ve sonuçları üzerindeki etkisini göstermişlerdir. Bilhassa Tilly, parlamenterleşmenin toplumsal hareketlerin gelişimi hususunda büyük önem taşıdığını

⁴⁷ Aktaran Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara. s. 28

⁴⁸ Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) Ankara.s. 28

⁴⁹ Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 21

⁵⁰ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 71

⁵¹ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım)

⁵² (Jenkins’den aktaran) Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 25

⁵³ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) s.92

ortaya koymuştur.⁵⁴ Bu bir anlamda, yönetenlerin halktan olmasının toplumsal hareketlerle özdeşleşmesi, halkın sesinin halktan olana duyurulması olarak okunabilir.

Doug McAdam, siyasi fırsatların dört boyutta⁵⁵ analiz edilebileceğini öne sürmüştür. Bunlar:

1. Kurumsal politik sistemin açıklık veya kapalılık derecesi;
2. Politik gruplaşmanın istikrar veya istikrarsızlığı;
3. Elit müttefiklerin varlığı veya yokluğu;
4. “Devlet”in baskı kapasitesi,

olarak ifade edilmektedir. Bu boyutlardan herhangi birindeki bir değişim, toplumsal hareketlere maruz kalma açısından politik sistemi daha “alıcı” hale getirecektir.

Toplumsal hareketlerde sahip olunmayan haklar kadar sahip olunan haklar da önemlidir. Toplanma, birlik kurma, konuşma ve protesto gibi hakların varlığı toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını kolaylaştırırken aynı zamanda politik aktör sayısının artmasına da yardımcı olmuştur.

Siyasi Süreç (Siyasi Fırsat) yaklaşımçılarından Sidney Tarrow’a göre bir hareketin ortaya çıkması ve taraftar toplayabilmesi hareketin içinde bulunduğu ortamdaki siyasi fırsatlarla korelasyon halindedir. Siyasi fırsatların azlığı veya çokluğu ise Tarrow’a göre 5 temel faktöre bağlıdır. Bunlar:

- *Siyasi katılımın açıklığı (ne tamamen açıklık ne de katılımın yokluğu toplumsal muhalefet eylemlerinin artmasını cesaretlendirmez);*
- *Siyasi grupların istikrarı veya istikrarsızlığı;*
- *Destek gruplarının ve etkili hısımların varlığı ya da yokluğu;*
- *Seçkinlerin bölünmüşlüğü (seçkinler arasındaki bir çatışma, temsil edilmeyen grupların katılımına fırsat yaratır);*
- *Hükümetlerin talep edilen konularda kamu politikası oluşturabilme kapasitesi*⁵⁶ (bu kapasitenin düşüklüğü toplumsal hareketleri harekete geçirecektir);

⁵⁴ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) s.89

⁵⁵ Aktaran Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara.s. 30

olarak sıralanmaktadır.

Siyasi fırsat yapılarını “Kişisel başarı veya başarısızlık beklentilerini etkileyerek, onları kolektif eylemi üstlenmeye teşvik eden siyasi çevrenin tutarlı (ancak formel ya da kalıcı olması gerekmeyen) boyutları”⁵⁷ olarak tanımlamıştır. Tarrow’a göre (protestocunun kendisi dışında) eylemi teşvik eden her şey bir siyasi fırsattır. Hatta uç bir örnek verilecek olursa, hareketi ateşleyen rahatsızlık bile bir fırsattır, çünkü o rahatsızlık olmasa hareket gerçekleşmezdi.⁵⁸ Tarrow eyleme katılım açısından “protesto döngüsü” kavramını literatüre kazandırmıştır. Buna göre bir siyasi sistemin kendisine meydan okunmasına daha yumuşak davranması sonucunda oluşan fırsatlar büyüdükçe, sadece asıl eylemciler değil, sıradan insanlar da toplumsal kontrolün sınırlarını zorlar.⁵⁹

Mobilizasyon ve süreç kuramcıları, protestoyu tarihsel, örgütsel ve siyasal bağlamlarına yerleştirmişler, zaman zaman kültüre de yer vermişlerdir. Bu yaklaşımda insanların ezilmiş ve dışlanmışlıklarından ötürü genellikle protesto yapmaya gönüllü olduğu varsayılır ki Jasper da bunu oldukça mantıklı bir varsayım olarak kabul etmiştir.⁶⁰ Bu sayede protestonun açıklanması, eylem yapma fırsatlarının açıklanmasıyla sınırlandırılabilir.

1.2.3. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi

Bu başlığa kadar incelemiş olduğumuz teorik yaklaşımlarda, toplumsal hareketlerin bazen tamamen psikolojik, sosyolojik, bazen ekonomik bazen de kimi siyasal hakların kazanımı uğruna vücut bulduğunun incelenmiş olduğunu gördük.

Ancak ne var ki, toplumsal hareketler sahasında teorik dönüşümlerin yaşandığı ‘60lı ve ‘70li yıllarda, bilhassa Avrupa ve Amerika’da gelişen çevreci, etnik, feminist ve yerel özerklik hareketlerinin ortaya çıkışı, daha sonra “eski sosyal hareketler teorileri” olarak adlandırılacak olan irdelemiş olduğumuz teorilerin yeni bir boyut kazanmaya başlamış olan toplumsal hareketlerde mündemiç “kültür”ü analizde yetersiz kalışlarını gösterecektir. İletişim, ulaşım ve teknolojinin içine girmiş olduğu şaşırtıcı gelişme dönemiyle birlikte yeni

⁵⁶ Tarrow’dan aktaran, Gülçin Erdi Lelandais “Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme” içinde Barış Çoban (der.) *Küreselleşme, Direniş, Ütopya- Yeni Toplumsal Hareketler- Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, Kalkedon Yay., İstanbul, 2009, s.73-74

⁵⁷ Sidney Tarrow, *Power In Movement*, New York, Cambridge University Press, 1998, sf. 32

⁵⁸ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 74

⁵⁹ Sidney Tarrow, *Power In Movement*, New York, Cambridge University Press, 1998, sf. 24

⁶⁰ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 79

kimlikler kurgulanmaya başlamış⁶¹ ya da kimi bastırılmış kimlikler ifade edilmeye imkan bulmuştur.

Süreç yaklaşımının zaman zaman kültür konusuna vurgu yaptıklarından bahsetmiştik. Süreç yaklaşımının Yeni Toplumsal Hareketler ekolüne en büyük katkılarından biri de hareketleri örgütleyenlerin toplum içinde hangi toplumsal ağları kullandıklarına dikkat çekmeleridir.⁶² Bu da kültürel ilişkilerin toplumsal hareketlere etkisinin tekrar fark edilmesine olanak sağlamıştır. Charles Kurzman, “politik olanağın gerçekliği ile kitleler tarafından algılanmasının” farklı olabileceğine, yani subjektif algılamaların hareketin ortaya çıkışında etkili olabileceğine dikkat çekmiştir.⁶³

Doğan Çetinkaya, toplumsal hareketlerin eskiliği/yeniliği konusunu tartışmıştır. Gerçekten de toplumsal hareketler hangi tarihten itibaren eskidi? veya bir hareketi yeni kılan özellik nedir? sorularının cevapları net olarak verilememektedir. Yeni toplumsal hareketlerin “yeni” sıfatını almasının arkasında kronolojik bir neden yatmaz, asıl neden bu hareketlerin sınıf ve çıkar temelli hareketlerden ayrılmak istenmesidir. “Yeni” kavramı aynı zamanda bu hareketlerin toplumdaki yeni siyasi ve sosyal ilişkilere örnek oluşturmasını da ifade etmektedir. Açıkça, yeni toplumsal hareketlerin katılımcılarında da seleflerine kıyasla belli bir eğitim düzeyi, ideoloji, farkındalık farkı da göze çarpmaktadır.⁶⁴

Ancak en basit açıklamaya göre eski hareketler, dar iktisadi hedefler peşinde koşan, devrimi ve iktidarın fethini amaçlayan hareketler olarak tanımlanabilir.⁶⁵ Bu düşünceyi destekler biçimde Alain Touraine, yeni toplumsal hareketleri post-endüstriyel toplum modeline oturtur. Çünkü çağdaş hareketler post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmektedir. Touraine’in toplumu tanımlaması ile yeni toplumsal hareketlere bakışı arasında önemli bir bağ vardır. Ona göre toplum, soyut bir düzenden oluşmamış, bilakis toplum kendi eylemlerinden oluşmuştur. Yani bir toplumu var eden (ki bunu tarihsellik içinde tanımlar) kolektif eylemin varlığıdır ve “toplumsal eylem” sosyal analizin merkezinde yer almalıdır.*⁶⁶ Sonuç olarak Touraine’e göre yeni toplumsal hareketlerin post-endüstriyel

⁶¹ Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 8

⁶² Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 26

⁶³ Aktaran Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.29

⁶⁴ James Jasper, *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002, s. 124-125

⁶⁵ Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 34

⁶⁶ *Touraine’e göre eylemin hiyerarşik bir sistemi olarak toplumlar 3 seviyeden oluşur: tarihsellik, geleneksellik ve örgütsellik. Tarihsellik en önemli ve en yüksek seviyedir ve bu seviyede yapılan kolektif işler vasıtasıyla “kültür” üretilir. İkinci seviye olan geleneksellikte, kültürel yönelimlerin sosyal pratiklere dönüştüğü seviyedir. Touraine’e göre bütün gelenekler politiktir. Diğer yandan örgütsel seviye üçüncü ve en düşük seviyedir. Bu 3

topluma ait olmasının sebebi de bu noktada yatar. Yeni toplumsal hareketler artık bu tarihsellik içindeki kolektif eylemden farklı bir nitelik taşımaktadır. Ekonomik değişimin merkeziliğiyle karakterize edilmiş ve materyal ürünlerin üretimi temeli üzerine oturtulmuş endüstriyel toplumlardan farklı olarak, post-endüstriyel toplumlar insan doğasını ve dışsal dünyayı sunuşumuzu şekillendiren veya dönüştüren sembolik ürünlerin üretimi üzerine oturtulmuştur.⁶⁷ Kısaca Touraine'e göre, günümüz hareketleri kendilerini devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayıştırdıkları ve sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için yenidir.

Melucci, benzer şekilde toplumsal hareketlerin sembolik karakterini vurgulayarak, büyük idealleri gerçekleştirmek için devlete yönelen eski hareketlerin aksine, yeni toplumsal hareketlerin değişik gruplarla diyaloglar veya mücadeleler yoluyla kolektif kimliğin inşa edildiği bir toplumsal ilişkiler ağı olduğunu savlamaktadır. Gerçi her ne kadar yeni toplumsal hareketler Melucci'ye göre siyasal alana yönelmemişlerse de kültürü yenileyebilecek yeni seçkinler üreterek siyasal kurumlar üzerine etkili olabilme kapasitesine ve oluşturdukları kamusal hareketlilikler yoluyla da siyasal sistemi sorgulama imkanına sahiptir.⁶⁸ Yeni toplumsal hareketler karşı oldukları sistemin anlayışına nefret duymazlar, ancak toplumsal hareketi oluşturanların dışlandığı kurumsal sistemin yararlarından istifade etmek ve yönetimine katılmak için baskı uygularlar.⁶⁹ Aynı zamanda bu hareketler araçsal olmayıp, evrensel konuların ifadesi olan hareketlerdir ve genel olarak tepki gösterdikleri konu, bir sosyal grubun çıkarından öte "etik" bir nitelik (örn. Savaşın, kadına karşı şiddetin veya çevreyi kirletmenin etik boyutu) taşımaktadır.⁷⁰

Toplumsal hareketler, daha önce kamusal alandan dışlanan sosyal kategorileri dillendirerek sivil alanı genişletmektedir. Touraine'e göre toplumsal hareketler (daha önceki yaklaşımçıların savladığına zıt bir şekilde) psikolojik bir hezeyan veya eski durumun değişmesi gibi patlamalarla ortaya çıkan anormal bir durum değil, bilakis "toplumun kendisini

seviyenin her biri farklı tip sosyal çatışmalar doğurur ve farklı formlarda hareketlerin artmasına imkan sağlar. En yüksek seviyede çatışmalar ana kültürel kalıp ve kaynakların kontrolü için; geleneksel seviyede çatışmalar geleneksel kuralların değiştirilmesi için ve kurumsal seviyede çatışmalar kurumsal bir duruma veya değişikliğe tepki amacıyla organize olur.

⁶⁷ Touraine'den Aktaran Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara.s. 49 ayrıca bkz. Leyla Sanlı, *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*, İstanbul, Alan Yayınları, 2005, ss. 61-65

⁶⁸ Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 25

⁶⁹ Melucci'den Aktaran Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara.s. 49

⁷⁰ Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler: Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2011, s.22

ürettiği” bir araçtır ve doğaldır.⁷¹ Hatta toplumsal hareket ona göre hiçbir şekilde toplumsal duruma tepki değildir. Aksine toplumsal durum, kültürel modeller ve tarihsellik üzerinde kontrol için savaşılan sosyal hareketler arasındaki çatışmanın sonucudur.⁷² Touraine, tarihselliğin genelde bir grup (yönetici kesim) tarafından kontrol edildiğini ve bu grubun tarihselliği tanımladığını hatta bu tanımlamayı kendi çıkarları doğrultusunda yaptığını ileri sürmektedir. Geri kalanların (yönetilen kesim), bu tarihsellik üzerinde herhangi bir kontrol kuramadıklarını ancak kendilerini yönetici kesimle karşı koruduklarını ya da yönetici kesimin elinden bu “kontrol” gücünü almak için mücadele ettiklerini dile getirmektedir. Bu şekilde toplum iki temel “sosyal sınıfa” (sosyal sınıf kavramını Touraine, Marx’dan farklı bir anlamda kullanır) ayrılmıştır ve bu sınıflar arası mücadele “toplumun ana çatışması”nı oluşturmaktadır.⁷³ Yeni toplumsal hareketler ise hareketler bu denli bir “sınıf” mücadelesinden irak, hareketi tanımlayan farklı değerler ve ideolojilerle özdeşleşmektedir. Haliyle eski ve yeni hareketler arasında süreklilikten çok bir kopuş meydana geldiği için Coşkun bu durumu “kopuş teorisi” olarak adlandırmaktadır. Bunun karşısında Neo-Marksist bir yaklaşımdan yola çıkarak ileri kapitalizmi toplumsal bir bütünlük olarak ele alan ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışının kapitalizmin geldiği noktaya alakalı olduğunu varsayan teoriler de bulunmaktadır ki Coşkun bunu da “süreklilik teorileri” olarak adlandırır.⁷⁴ Süreklilik teorisyenlerinden olan Offe’ye göre yeni toplumsal hareketler batıda refah toplumu modeline yönelen tehditler doğrultusunda ortaya çıkmıştır. 70’li yıllarda Avrupa’da sosyal demokrasinin getirdiği görece refah, eğitim imkanlarının artışı ve hizmet sektörünün genişlemesi yeni toplumsal hareketlerin zeminini oluştururken aynı zamanda bu hareketlerin aktörlerinin ait olduğu toplumsal kesimler için de belirleyici noktaları işaret etmektedir.⁷⁵ Çıkış noktası haricinde Offe’nin yeni paradigma okuyuşu, Touraine ve Melucci’yle bazı benzerlikler taşımaktadır.

Offe, yeni paradigmayı tanımlarken Raschke’nin *Paradigma Der Lebensweise* (Hayat Tarzı Paradigması) terimini kullanmayı tercih etmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin varoluş

⁷¹ Aktaran Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999, s. 24

⁷² Alain Touraine, “Toplumdan Toplumsal Harekete”, içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s.49

⁷³ Touraine’e göre her toplumda sadece bir “ana çatışma” (central conflict) bulunmaktadır. Ancak bu, o toplumda başka çatışma olmadığı anlamına gelmez, her zaman birden çok çatışma söz konusu olabilir fakat sadece bir tanesi en “merkez”deki çatışmadır. Touraine’dan Aktaran Hayriye Özen, *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara.s. 49

⁷⁴ Mustafa Kemal Coşkun, *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s. 139

⁷⁵ Gülçin Erdi Lelandais “Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme” içinde Barış Çoban (der.) *Küreselleşme, Direniş, Ütopya- Yeni Toplumsal Hareketler- Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, Kalkedon Yay., İstanbul, 2009, s.69

alanını “özel” veya “kamusal” alan değil üçüncü bir ara kategoriye oturtmakta ancak hareketlerin özel veya kurumsal siyasal aktörleri kolektif olarak ilgilendiren siyasal sonuçlar içerdiğine dikkat çekmektedir. Yani yeni hareketlerin alanını, liberal demokrasi ve refah devletinin pratikleri ve doktrinlerinde öngörülmemeyen bir “kurumsal siyaset” alanı olarak tanımlamaktadır. Offe’nin paradigmasına göre Yeni sosyal hareketlerin temalarının toprak (ekoloji), beden, sağlık, cinsel kimlik gibi hayat tarzını ilgilendiren konuları içermektedir. Diğer bir konu yeni toplumsal hareketlerin müzakere edebilirlikten yoksunluğudur çünkü bu hareketlerin talep ettikleri imtiyaza karşı öne sürebilecekleri herhangi bir şey olmadığını fark etmiştir. Offe buna dair nükleer enerji projelerinin durdurulmasına karşı hareketlerin daha az enerji tüketeceklerine dair söz vermelerinin mümkün olmaması örneğini vererek, durumun hareketlerin resmi bir örgütlenme niteliğinin ve temsili kararların içsel bağlayıcılığının olmayışından kaynaklandığını dile getirmektedir. Son olarak Offe, toplumsal hareket aktörlerinin kendilerini tanımlamalarının oturmuş siyasal kodlara (sağ-sol, liberal-muhafazakar vb) ya da sosyo-ekonomik kodlara (işçi sınıfı-orta sınıf, kırsal-kentsel nüfus vb) tam olarak oturmadığı bilakis, cinsiyet, yaş ve benzeri toplumsal hareketin konularından çıkarılan kodlara uygun olarak yapıldığı konusunda Touraine ve Melucci ile hemfikirdir.⁷⁶

⁷⁶ Claus Offe, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması” içinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 53-67

Tablo 1.1 Eski-Yeni Paradigma Karşılaştırması Tablosu

	Eski Paradigma	Yeni Paradigma
Aktörler	Grup olarak hareket eden, gelir dağılımı çatışmasına müdahil sosyo-ekonomik gruplar.	Grup gibi davranmayan fakat belli temalar etrafında bir araya gelmiş topluluklar lehine hareket eden sosyo-ekonomik gruplar.
Temalar	Ekonomik büyüme ve dağılım, askeri ve toplumsal güvenlik, toplumsal kontrol.	Barışın, çevrenin ve insan haklarının korunması.
Değerler	Özgürlük, tüketim güvenliği ve maddi ilerleme	Merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik
Hareket biçimleri	-İçsel: resmi örgütlenmeler, büyük ölçekli temsil birlikleri -Dışsal: çoğulcu ya da korporatist çıkar aracılığı, siyasal parti rekabeti ve çoğunluk oyu	-İçsel: enformalite, düşük düzeyde dikey ve yatay farklılaşma -Dışsal: negatif terimlerle formüle edilmiş taleplere dayanan protesto politikaları

Kaynak: Claus Offe, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması” İçinde Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999

Leyla Sanlı ise Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler kitabında biraz daha detaylandırılmış ve Offe’den farklı olarak paradigma temelinde değil, hareket temelinde hazırlanmış bir tabloya yer vermiştir. Büyük resmi daha detaylı görebilmek açısından aşağıdaki tabloyu incelemek yardımcı olacaktır.

Tablo 1.2 Eski- Yeni Toplumsal Hareketler Karşılaştırması

Özellikleri	Eski Toplumsal Hareketler	Yeni Toplumsal Hareketler
Temel amaç	Devletin kontrolü	Genişlemiş ve çoğulcu bir toplumda özerklik
Temel tehdit	Düzensiz kapitalizm	Teknokratik devlet
Hareket türü	Esas olarak politik, fakat sendikaların önemli toplumsal ekonomik fonksiyonları var.	Esas olarak kültürel/toplumsal, fakat siyaseti yeniden tanımlamakla meşguller: “kişisel olan politiktir”
Anahtar konular	Maddi yararlar, sosyal adalet, yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik	Kişisel özerklik, özgürleşme, doğanın korunması ve barış gibi etik konular
Örgütlenme	Merkezi ve hiyerarşik, partiler ve sendikalar	Benzer bireyler arasında gerçek ilişki ağı
Taktikler	Seçimlere katılma, ekonomik ve sosyal haklar için kampanyalar ve eylemler	Düzensiz kitle gösterileri, protestolar, alternatif yaşam biçimleri ve kimlikler üzerine sloganlar
Uluslararası alana yönelim	Milliyetçi duyguların uluslararası dayanışma ile dengelenmesi	Yerel ve global uluslararası ağların farkında olma: “yerel hareket et, global düşün”
Demokrasiye yaklaşım	Sosyal demokrasi/endüstriyel demokrasi	Farklılıkların demokrasisi/planlanmış demokrasi
Yurttaşlığa yaklaşım	Liberal yurttaşlığın gelişmesi (sivil, sosyal politik haklar) herkes için	Grup haklarının genişletilmesi/ genel insan hakları
Temel sosyal taban	İşçi sınıfı ve diğer sınıflardan sosyalist entelektüeller	Orta sınıf ve kamu sektörü çalışanları

Kaynak: Leyla Sanlı, *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*, İstanbul, Alan Yayınları, 2005

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN İNTERNETİ KULLANIMI

“Gerçekte kapitalist bir toplum, çoğunluğun demoralize ve depolitize edildiği koşullarda en iyi biçimde işler; yani toplum, gerçekleştirilmesi mümkün olan daha iyi bir dünyanın oluşması için gerekli toplumsal değişim umudundan vazgeçtiği, bu nedenle kamusal yaşamı göz ardı ettiği ve toplumsal piramidin en üstünde yer alan tüm bu kararları terk ettiği noktada faal hale gelir.”

Robert McChesney

Kapitalist toplumlarda politika giderek bireyselleşmektedir. Kültürel semboller ve iletişim araçları politikanın bireyselleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Offe'nin savunuculuğunu yaptığı şekliyle kapitalist toplum, kendi ideolojisini ürettiği gibi kendi çelişkilerini de üretmekte olup bu çelişkilerden doğan eşitsizlikler nedeniyle bu eşitsizliklere tepki gösteren toplumsal muhalefete ve hareketlere sahne olmaktadır. Gülüm Şener John Keane'den küreselleşmeyle birlikte sayısız mikro kamusal alanın oluştuğunu, bu şekilde kamusal alanın parçalanmasına yol açtığını aktarmıştır.⁷⁷ Cairncross da yeni iletişim teknolojilerinin ürettiği siber alanın ilk etkisinin önce mesafelerin ölümü olduğunu hatırlatıp, mesafelerin olmadığı bu yerin “özel bir izin gerektirmeyen ve kesin bir denetimden uzak yeni bir kamusal alan” olduğunu belirtmiştir.⁷⁸ Bennett'a göre de e-posta, haberleşme listeleri gibi mikro-medyalar ve kişisel web siteleri (bloglar), hareketlerin siteleri, e-zine'ler gibi internet kanallarıyla kitle iletişim araçlarından farklı bir kamusal alan yaratılabilmektedir.⁷⁹

⁷⁷ Gülüm Şener, *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı*, yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.108

⁷⁸ Aktaran Ufuk Eriş, *Türkiye'de Kırıcı (Hacker) Kültürü*, Yayımlanmamış doktora tezi, danışman: Prof.Dr.A.Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009, s 126

⁷⁹ Peter Van Aelst ve Stefan Walgrave, “New Media, New Movements?”, Wim Van de Donk, Brian D. Loader, Paul G. Nixon ve Dieter Rucht.(ed.), *Cyberprotest, New media, Citizens and Social Movements*, London: Routledge, 2004, s. 131

Toplumsal hareketlerin gelişimi kronolojik olarak üç ana döneme ayrılmaktadır. Bunlar; 19. Yüzyıl kapitalizmine tepki olarak çıkan işçi sınıfı hareketleri, 1960larda ortaya çıkan kimlik ve azınlık politikalarını temel alan toplumsal hareketler ve 1990larda ortaya çıkan küresel kapitalizme muhalefet eden toplumsal hareketlerdir.

Yeni toplumsal hareketler küresel kapitalizme karşı örgütlenirken interneti ilk kez 1998'de MAI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) karşıtı kampanyada tanımıştır. Gizli yürütülen MAI görüşmelerinin internete sızdırılmasıyla birlikte 70 ülkeden 600 kuruluşun desteklediği uluslararası bir kampanya yürütülmüş ve bu yatırım anlaşması metninin onaylanması engellenmiştir. Ayres'e göre bu olaydan sadece 10 yıl önce yapılan benzer bir kampanya daha pahalı ve daha uzun süreye mal olacak metotlar kullanıp MAI karşıtı kampanyanın elde ettiği başarıyı göstermezdi.⁸⁰ Bu da internetin toplumsal hareketler açısından ne büyük bir avantaj sağladığını kanıtlamaktadır. Toplumsal hareket çalışmaları herhangi bir nefret veya sinirlilik halinin bir hareketlilik yaratmak için yeterli olmadığını göstermiştir: Politik Süreç yaklaşımçıların iddialarını kanıtlar şekilde, makroekonomik ve mikroteknolojik değişimler somut tehditlere cevap veren, fırsat ve kaynakları algılayarak bunlarla başa çıkabilecek ya da bunlardan yararlanabilecek sosyal ağ aktörleri tarafından yürütülmektedir.⁸¹ Burada bahsedilen mikroteknolojik değişimlerin başında şüphesiz internetin yaygınlaşması gelmektedir. Google gibi arama motorlarının kullanılması, internetten bir organizasyonun web sitesini bulmayı ve online üyeliği aşırı derecede ucuzlatması ve kolaylaştırması internetin toplumsal hareketlere adaptasyonunda kısa sürede bir tercih sebebi olmasına imkan tanımıştır.

İnternetin bu başarısı, Aralık 1999'da Microsoft ve Boeing'in memleketi Seattle'da, düzenlenmesi planlanan ve bu şirketlerin kendilerini 135 ülkenin temsilcisine serbest ticaretin ne kadar başarılı bir örneği olduklarını anlatma imkanına sahip olacakları Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Konferansına karşı küresel muhaliflerin örgütlenmesine cesaret vermiştir. Konferansın sonucu ne temsilcilerin ne de DTÖ'nün beklediği gibi olmayacaktır. Bir grup STK ve "doğrudan eylem aktivisti" renkli marşlar, yol kapatma, polise direnme gösterileriyle konferansa karşı çıkmış ve medya sayesinde konferansın dünyaca "The Battle of Seattle" (Seattle Savaşı) olarak tanınmasına yol açmıştır⁸². Protestocular borç zincirlerini dramatize etmek amacıyla insandan zincirler (borç zincirlerini simgeleyen insandan zincirler, 3.

⁸⁰ Peter Van Aelst ve Stefan Walgrave, "New Media, New Movements?", Wim Van de Donk, Brian D. Loader, Paul G. Nixon ve Dieter Rucht.(ed.), *Cyberprotest, New media, Citizens and Social Movements*, London: Routledge, 2004, s. 89

⁸¹ Sidney Tarrow, *Transnational Protest and Global Activism*, New York, Oxford Press, 2005, s. 230

⁸² Peter Van Aelst ve Stefan Walgrave, "New Media, New Movements?", Wim Van de Donk, Brian D. Loader, Paul G. Nixon ve Dieter Rucht.(ed.), *Cyberprotest, New media, Citizens and Social Movements*, London: Routledge, 2004, s. 90

Dünyanın borçlarının silinmesi için yürütülen uluslararası Jubilee 2000 kampanyasının bir parçasıdır) oluşturmuşlar, protestolarının başarısı sayesinde DTÖ konferansının karşılama törenine katılması beklenen 135 ülkeden beklenen yaklaşık 5000 konuğun üçte ikisini gelmekten caydırmışlardır.⁸³ Karşılama töreninin neredeyse tamamen engellenmesi, protestocuların cephesinde “Kapitalizme Tekme Attık” cümlesiyle tanımladıkları bir zafer olarak nitelendirilmiştir.

Her ne kadar kuzey-güney ayrımı veya ABD ve Avrupa arasındaki tarım anlaşmazlıkları gibi nedenler konferansın başarısızlık nedenleri arasında sayılsa da, Jackie Smith, Seattle Konferansının sonuçsuz bitmesinin on binlerce insanın katılımından bağımsız olduğunu kabul etmenin zor olduğunu vurgulamıştır.⁸⁴ Seattle’da davet edilmeyen aktivistler bile yer almış, bunda internetin hayati bir rol taşıdığı kabul edilmektedir. Aralık ayında düzenlenen konferansla ilgili daha aynı senenin ocak ayında internette konuyla ilgili mesajlar dolaşmaya başlamış, konferanstan en az 6 ay önce birçok kişi eyleme dair ciddi hazırlıkların yapıldığından haberdar edilmiştir. Bu aşamada Direct Action Network (Doğrudan Eylem Ağı) ve Anarchist Information Service (Anarşist Bilgi Servisi) gibi anarşik çevreler, konuyla ilgili bilgilerin dolaşmasında aktif rol oynamıştır.⁸⁵

Dorothy Denning Kosova üzerindeki mücadeleyi internet üzerindeki ilk savaş olarak karakterize etmiştir. Kosova’da hükümet ve hükümet dışı örgütler, interneti bilgi dağıtımı, propagandanın yaygınlaştırılması, muhalifleri kötölemek ve kendi pozisyonları için destek toplamak amacıyla kullanmışlardır. Hackerler ise interneti hem Yugoslav hem de Nato müdahalelerine karşı hükümet bilgisayarlarını işlemez hale getirerek ve web sitelerini ele geçirerek seslerini duyurmak amacıyla kullanmışlardır. Bireyler ise, aktivistler seslerini geniş uluslararası dinleyicilere ulaştırırken, çatışma alanındaki korku ve dehşet hikayelerini anlatmak amacıyla kullanmışlardır. Ve insanlar basının ele almadığı konuları tartışmak ve metin, fotoğraf ve videoları paylaşmak için kullanmışlardır. Nisan ayında Los Angeles Times gazetesi Kosova çatışmasının “siber alanı, hack saldırıları, çevrim içi grup tartışmaları ve fotoğraf paylaşımı vasıtasıyla kalplerin ve akılların savaştığı dünyevi olmayan bir savaş alanına çevirdiği”ni yazmıştır.⁸⁶

⁸³ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) s. 182

⁸⁴ Jackie Smith, *Social Movements for Global Democracy*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2008, s. 101

⁸⁵ Levent Şensever, *Dünya Sosyal Forumu: Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 19-20

⁸⁶ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 239-240

İnternetin etkin bir şekilde kullanıldığı modern toplumsal hareketlerden biri de Zapatismo'dur. Meksikadaki topraksız köylülerin özerkliği için mücadele eden Zapatist hareketi Manuel Castells, ilk enformasyonel gerilla hareketi olarak tanımlamıştır. *Zapatistalar silahlarını bir şeyler söylemek için kullanmışlardır.*⁸⁷

Zapatist hareketin başarısı muhakkak ki internetin katkılarıyla mümkün olmuştur. Ancak bu noktada toplumsal hareketlerin kaynak kullanımına ilişkin sıkıntılarından biri gözümüze çarpmaktadır. 1990lı yıllarda Meksika ve Chiapas'ta kurulmuş olan alternatif bir bilgisayarlı iletişim ağı olan La Neta olmasaydı bu hareket bu kadar başarılı olabilir miydi? Charles Tilly modern toplumsal hareketlerin analizini yaparken 4 hususa dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizer:

- Teknolojik determinizmden kaçınma: Toplumsal hareketlerin en yeni özellikleri teknik yeniliklerden kaynaklanmamaktadır. Hareketin sosyal ve siyasi bağlamlarındaki değişimden kaynaklanmaktadır.
- 21inci yüzyılın iletişim teknikleri geçmişte de olduğu gibi 2 taraflı işlemektedir: iletişim imkanına sahip kesimlerin iletişimini ve motivasyonunu artırıp, maliyetleri düşürürken, bu imkanlardan yoksun kesimler hareketten dışlanmaktadır.
- 21inci yüzyıl toplumsal hareketlerinin çoğu 20nci yüzyılın sonlarında başat olan yerel, bölgesel ve ulusal organizasyon biçimlerine bel bağladığı unutulmamalıdır.
- Küreselleşmenin toplumsal hareketlerin dünyadaki dağılımını şekillendirdiğine işaret ederken, küreselleşmeyle küreselleşme karşıtlığının karşı karşıya gelmesinin şimdilerde toplumsal hareket sahnesine hakim olduğu kanısına kapılmamak gerekir.⁸⁸

Tilly'nin tespitleri göz önüne alındığında, Zapatist hareketin internet var olduğu için var olmadığı ancak başarısının temelinde internetin etkin kullanımının bulunduğu ortaya çıkar. Tilly ikinci olarak, Zapatist hareketin başarısı altındaki en önemli noktaya, yani La Neta'nın kurulmuş olmasına dikkat çekmektedir. Yaygın internet ağı hareketin destek grupları arasında ve halk ile çift yönlü iletişimi mümkün kılmış, ağın ulusal ve uluslararası kadın grupları arasında iletişim kurması da bahsedilen "dışlanma" durumunu minimuma indirmiştir.

Rand Corporation analistleri 1993'ten beri Zapatista tipi net savaşlarının yakın olduğunu vurgularken "*Geleceğin devrimci güçleri belli bir ulusal kimliği olmayan, sivil toplumdan doğdukları iddiasında bulunan, silahlar kadar gelişmiş teknolojiyi de iletişim için kullanmaya hevesli saldırgan gruplar ve bireyleri kapsayan, birçok örgütün yer aldığı giderek*

⁸⁷ Manuel Castells, *Kimliğin Gücü- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s 110

⁸⁸ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) ss. 157-158

yaygınlaşan ağlardan” oluşabileceğine dikkat çekmektedir.⁸⁹ Bu düşünce giderek artan önem taşıyan internet temelli toplumsal eylemleri ve hacktivizmi tamamıyla öngörmektedir.

Enformasyonu, analizinin temeline oturtan Manuel Castells’in de bahsettiği gibi “enformasyon toplumunun bir özelliği olarak, yeni protesto hareketleri mesajlarını ve taleplerini sembolik politikalar biçiminde şekillendirmekte” ve toplumsal hareketlerin “manifestoları ve silahları haber değeri yaratan araçlarıysa, medyayı kullanma yetenekleri de en temel mücadele araçlarını” oluşturmaktadır.⁹⁰

Yeni toplumsal hareketler için internet, denetimli medya düzeninin dışına çıkmayı sağlarken, eylemcilerin internet üzerinde kurdukları örgütlenme modelleri ve eylemleri yeni aktivizm tanımlarının doğmasına ön ayak olmuş, diğer yandan interneti daha fazla kullanmaya başlayan bireyler siber aktivist olmasalar bile “netizen” olarak tanımlanır olmuştur. İnternetin teknolojik potansiyelinin bireysel ve kolektif protesto biçimlerini olanaklı kıldığını anlatırken Castells “*Siber alan insanlığın hoşnutsuzluklarının kakafoni halinde patladığı küresel bir elektronik agoraya dönüşmüştür*”⁹¹ der.

İnternet yeni toplumsal hareketler için üç nedenden ötürü öncelikli medya konumundadır:

- Enformasyon Çağı’nda ortaya çıkan toplumsal hareketler temelde kültürel değerlerin etrafında birleşmekte, bu değerlerin bir iletişim sistemiyle aktarımı öncelikli hale gelmektedir.
- Toplumsal hareketler, kendilerinden önceki hareketlerin dikey ve dolayısıyla hiyerarşik örgütlenmelerine karşı çıkmakta, internet hiyerarşiyi aşan ve yatay iletişim imkanı sunmaktadır.
- Dünya üzerinde iktidar ulus-devlet sınırlarını aştığı için toplumsal hareketler de küresel bir iletişim aracına ihtiyaç duymaktadır.⁹²

Yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanım amaçları ve biçimlerine göre bir tipoloji oluşturan Langman ve Morris’e göre altı tür siberaktivizm bulunmaktadır:

- i. **Hareketlerin birbirine bağlanması:** İnternet üzerinden yeni toplumsal hareketler mekansal engelleri aşarak örgütlenmekte, kampanyalar düzenlemekte, internet

⁸⁹ Manuel Castells, *Kimliğin Gücü- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s 113.

⁹⁰ Manuel Castells, *Kimliğin Gücü- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, ss 97-116

⁹¹ Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*, Oxford University Press, New York, 2001, s 138

⁹² Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*, Oxford University Press, New York, 2001, s 139-142

siteleriyle harekete ilişkin bilgi vermekte, diğer hareketlerden haberdar olabilmekte ve ilişki kurabilmektedirler. İnternet varolan mücadelelerin ve yeni eylemlerin uzantısı olan etkin bir araçtır.

- ii. **Sermaye ve enformasyon akışının sağlanması:** Yeni toplumsal hareketler internet üzerinden fon toplamakta, medya tekellerine karşı dosya ve enformasyon paylaşım siteleri kurulmaktadır.
- iii. **Alternatif medya:** Yeni toplumsal hareketler, kitle iletişim araçlarından farklı olarak kendi enformasyonlarının üretimini ve denetimini ellerinde bulundurmakta, içeriklerin tekipleştiği tekelleri medya karşısında yerel ve çeşitli haberlere yer veren haber siteleri ortaya çıkmaktadır.
- iv. **Doğrudan siber aktivizm:** İnternet politik eylem için doğrudan kullanılmaktadır.
- v. **İnternetle mücadele ve yapılandırma hareketleri:** Teknolojiye erişim ve açık kaynak yazılımı için mücadele eden hareketler bulunmaktadır.
- vi. **Sanal cemaat inşası:** Haberleşme grupları, sohbet odaları, online forumlar aracılığıyla aynı konulara ilgi duyan ve bu konularda mücadele veren aktivistler sanal cemaat oluşturmaktadır.⁹³

Vegh'e göre ise, internet aktivizmi üçe ayrılmaktadır: 1- Farkındalık/taftarlık yaratma (awareness/advocacy), 2- Örgütlenme/seferberlik (organization/mobilization) ve 3- Etki/Tepki (action/reaction). Bu tipoloji, bilginin dağıtılması ve bilgi alma, eylem için çağrı yapılması ve eyleme çağırılma ve bir eylem oluşturma veya bir eylemi etkileme şeklinde insiyatifin yönünü vurgular. Bunlar temel bilgi arayışından doğan ve online doğrudan eylemin yaygınlaştırılması olarak tanımlanabilecek "hacktivizm"ın liderliğini yaptığı online aktivizmin ilerici adımlarıdır.

Farkındalık, taftarlık yaratma: Uğrunda savaşılan davaya ilişkin enformasyona erişimle kamusal farkındalık sağlanmaktadır. İnternet, alternatif haberler için enformasyon kaynağıdır. Kitle iletişim araçlarının genellikle görmezden geldiği, yanlış aktardığı ya da hiç aktarmadığı haberler bireyler ya da bağımsız kurumlar tarafından verilir. Bu tarz enformasyon dağıtan site ve haberleşme kanallarının iki rolü vardır; yasaklanması muhtemel haberler için

⁹³ Aktaran Gülüm Şener, *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı*, yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, ss. 124-125

bir kanal oluşturlar ve sansür ve insan hakları konularına karşı açık bir tartışma ortamı sağlarlar.⁹⁴

Farkındalık yaratma süreci bazı zorluklar içermektedir. Geleneksel bilgi kanalları genellikle aktivistlerin hedef aldığı kurumlar tarafından denetlendiği için, internet alternatif bir haber ve bilgi kaynağı olarak kullanılabilir. Haber ve bilgi, bireyler veya bağımsız kuruluşlar tarafından sağlanır, bunlar genellikle ana akım medya tarafından bildirilmeyen, eksik bildirilen veya yanlış bildirilen haberler ve bilgiler üzerine odaklanırlar. Bilgi elde etme şekilleri, web sitelerini ziyaret etme veya farklı tiplerde e-mail listelerine katılma gibi yöntemler içerir. İnternet üzerinden bilgi dağıtımı, aktivizmin başka bir çıkarımıdır: organizasyon veya hareket amacına göre daha sonra tekrar kullanılabilir nitelikte bilgi dağıtım ağları oluşturulur. Özellikle bir insan hakları ihlali söz konusu olduğunda internet, mezalimi dış dünyaya bildirmek, kamuoyu tepkisi oluşturmak ve eyleme geçirmek için oldukça önemli bir iletişim sağlayıcıdır. Bu bilgi dağıtım ağları, muhalif gruplar arasında oldukça yaygındır. Bu grupların kullandığı başlıca iki yöntem vardır: birincisi, kendi demokratik olmayan ülkelerinde yasaklanmış olan bilginin yayınlanmasını sağlarlar. İkincisi ise, kapalı otoriter rejimler içerisinde gerçekleşen insan hakları ihlalleri veya sansür üzerine tartışmaların sürdürülebileceği forumlar sağlarlar. Genellikle rejimin içinden gelen haberler, sıklıkla, protesto, boykot veya lobicilik gibi faaliyetlere dönüşerek kendine bir yol bulur.⁹⁵

Çoğu durumda, muhalifler kitle iletişim yollarını kullanarak iç politikayı etkilemeye çalışırlar fakat yabancı haber kaynakları genelde bu gibi ülkelerde yasaklı olduğundan etkileri kısıtlıdır. İnternetin online farkındalık yaratma üzerindeki başlıca kullanımları, bir eylem harekete geçirme veya bir hareket organize etmek etrafında dönmektedir. Aktörleri, kesin bir şekilde tanımlanmış bir grubun bir parçası (örneğin STK üyeleri/temsilcileri), kentsel farkındalık grupları, bir lobicilik topluluğu veya genel hatlarıyla tanımlanmış bir grup (küreselleşme karşıtı protestocular veya Zapatist aktivistler gibi) olabilir. Benzer biçimde, online farkındalık yaratma süreci, eylemci bir grup insanı organize etmek veya harekete geçirmek üzerine odaklanabilir ya da zihinlerdeki belirli bir amaç için bir çaba ortaya koyabilir. Örneğin, küreselleşme karşıtı protestolarda internet çoğu zaman eylemi koordine etmek için kullanılmıştır. İnternet, çok sayıda aktivist grubun ve bireysel protestocunun kısa zamanlı ve düşük maliyetli iletişim kanalları oluşturmalarına olanak sağlar. Sadece internet,

⁹⁴ Gülüm Şener, *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı*, yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, ss. 125

⁹⁵ Sandor Vegh, "Classifying Forms of Online Activism", *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003, s. 72-76

eylemcilere, bir mesajı dünyanın her köşesindeki binlerce insana gerçek anlamda “sıfır” maliyetle ulaştırma imkanı sağlar. Protestocuların internet bilinci ve interneti verimli kullanmalarına, merkezî web site ve e-mail dağıtım listelerinin ne kadar eylemci ve organizasyonun katılımını sağladıkları, eylemlerini ne derece koordine edebildikleri ve ucuz konaklama ve yemek imkanlarından, polis şiddetine karşı şiddet içermeyen yöntemlerle direniş göstermeye kadar geniş çaplı kullanışlı bilgiler sağlamasıyla örnek verilebilir. Lobicilik, farkındalık yaratmanın daha geleneksel bir yöntemidir ve eylemin hedefine göre farklılık gösteren 3 farklı tipi vardır:

1. İlk ve en geleneksel haliyle, bir hükümetin yürütme organını hedefler. Örneğin; başarılı bir online kampanya yürütemeyecek nitelikteki bireyler ve kuruluşlar adına siber-lobicilik imkanı sağlamak için şirketler oluşturulmuştur. Diğer bir örnekte, online lobicilik kapsamında belirli konularda koalisyonlar oluşmuştur.
2. İkinci tip lobicilik (dünya çapında düşünceleri etkilemek) internete çok şey borçludur. Örneğin, internet iletişim ve seferberlik için kullanılsaydı dünyanın Chiapas’taki Zapatista hareketini duyması bu kadar kolay olmazdı.
3. Üçüncü tip lobicilik ise, baskıcı rejimlerin hükümetlerini hedef alır. Görülmüştür ki, demokratik olmayan rejimler şimdilerde internet üzerinden kendi propagandalarını yapmakta daha duyarlıdırlar. Gerçi bu taktik, eğer baskı dolaylı olarak uygulanıyorsa bir sonuç doğurmaktadır.⁹⁶

Örgütlenme ve seferberlik: internet seferberlik için 3 farklı şekilde kullanılmaktadır. İlkinde, internet üzerinden yapılması zorunlu olmayan bir eylemin internet üzerinden gerçekleştirilmesi tercihidir. Örneğin: bir kongre temsilcisine e-mail yoluyla ulaşmak. Burada verimlilik, özellikle bir örnek oluşturulmuşsa, en kısa zamanda en fazla mesajın toplanmasının altında yatar. Çok miktarda e-mail, aynı sayıda elle yazılmış mektup kadar etkilidir. Fakat kolaylığından dolayı daha çok tercih edilir olmuştur.

İkincisinde internet, sadece internet üzerinden gerçekleştirilmesi mümkün olan online bir eylem için çağrı yapmak amacıyla kullanılabilir. Örneğin: koordineli kitlesel bir “spam”leme kampanyası veya ping saldırısı⁹⁷ şeklinde olabilir.

Sonucunda ise, online farkındalık yaratma ve seferberliğin arkasındaki teknik boyutlar oldukça anlaşılırdır. En etkili yön bilgi sağlayan ve okuyucuları arzu edilen görüşü

⁹⁶ Sandor Vegh, “Classifying Forms of Online Activism”, *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003, s. 72-76

⁹⁷ Bir internet sunucusunu sürekli mesaj yollayarak sürekli meşgul edip, sunucuyu kullanılamaz hale getirmek/durdurmak

benimsemeleri için etkileyen ve onları söz konusu davadan yana eyleme geçirmek için teşvik etmek amacıyla bir web site kurmaktır. Bunun paralelinde, konuları tartışmak için uğrunda mücadele verilen davaya sempati duyan daha geniş çevrelere yönelik forum alanı oluşturmak ve hareketin çekirdeğini oluşturan bu kitleler arasında iletişimi ve koordinasyonu sağlamak amacıyla e-mail listeleri kurulur. Bu tartışma forumları, kesinlikle, senkronize olan veya olmayan her türlü online iletişim teknolojisi formunu alabilir. Anahtar nokta, e-eylemcilerin de belirttiği gibi, online aletleri görev ile eşleştirmektir.⁹⁸ Dahası, en başarılı online farkındalık kampanyaları, farklı tipteki lobicilik ve seferberlik faaliyetlerini kombine edenler gibi görünmektedir.⁹⁹

Etki- tepki: Bu en basit, medya tarafından teşvik edilmiş son görüş, online saldırıların “hacker”lar tarafından gerçekleştirildiğini iddia eder. Muhakkak ki, bu cümle problemi internetin politik veya finansal nedenlerle daha proaktif ve agresif kullanıldığını düşünen popüler anlayışa uygundur. Vegh, trendleri online aktivizmin farklı tezahürlerini ve ana akım medyalar tarafından basite indirgenmiş muğlak terminolojileri açıklamak amacıyla tanımlamaktadır.¹⁰⁰

Muhtemelen ilk ve en iyi bilinen hacktivism örneği, Meksika hükümetinin baskılarına karşı Chiapas’taki yerli halkın mücadelesini destekleyen pro-Zapatist hareketidir. Destek ağı, internet vasıtasıyla liderleri Subcomandante Marcos’un tüm dünya ile iletişim kurması çevresinde şekillenmiştir. İnternetin, daha gelişmiş iletişim imkanları bulunan ülkelerdeki aktivistlerin yardımıyla, hareketin dış iletişimini sağlamakta rol oynadığını not etmek önemlidir. Bunun gibi demokratikleşme hareketlerinin internet temelli kısımları, daha çok teknolojik açıdan gelişmiş ülkelerdeki sempatizanlar tarafından sağlanır.¹⁰¹

Her ne kadar internet, görüldüğü üzere toplumsal hareketler için büyük avantaj sağlasa da internetin yeni toplumsal hareketlerin yayılmasının önünde oluşturduğu bazı sınırlar da bulunmaktadır. Bunlar, bağlantı sorunu, internete erişim sorunu, teknik beceri, yazılı-sözlü kültür farkı, dil sorunu, sosyo-ekonomik ve cinsiyete dayalı sayısal uçurum, donanım ve erişime ilişkin teknik sorunlar, bilgisayar okuryazarlığı, eğitim ve personel sorunu ve teknolojinin kültürel olarak özümsemesi sorunlarıdır. Gülüm Şener, internette bir toplumsal

⁹⁸ Fielding ve Bennett’ten Aktaran Sandor Vegh, “Classifying Forms of Online Activism”, *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003 s. 74

⁹⁹ Sandor Vegh, “Classifying Forms of Online Activism”, *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003, ss. 72-76

¹⁰⁰ Sandor Vegh, “Classifying Forms of Online Activism”, *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003, s. 72-76

¹⁰¹ Sandor Vegh, “Classifying Forms of Online Activism”, *Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice*, (ed) Martha McCaughet ve Michale D. Ayers, London: Routledge, 2003, s. 76

hareketin sesini duyurabilmesi ve kitlesini genişletebilmesi için yine de kitle iletişim araçlarına gereksinimi olduğunu, politikaya yeni ilgi duyan birinin yeni bir toplumsal hareketi keşfetmesi için ise meraka ve arama motorlarında doğru kelimelerle arama yapmaya ihtiyacı olduğunu hatırlatmaktadır.¹⁰² Yani belli bir eğitim düzeyini gerektirmektedir. Tilly de on dokuzuncu yüzyılın sonunda itibaren toplumsal hareketlerdeki değişimi, bilhassa on dokuzuncu yüzyılın sonunda eylemlerde pankartların ve belli işaretlerin altında yürüyüş yapılmasının, kesimlerin kendilerini resimlerle değil kelimelerle, sloganlarla, yazılarla ifade etmesinin altında, artan okuryazarlık oranlarının olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰³ Yani okuryazar toplumlarda, eğitim düzeyi arttıkça teknolojinin toplumsal hareketlerde kullanılması şaşırtıcı değildir.

Castells'e göre internetin kendi kültürü vardır ve bu kültür dört düzeyli bir yapıdır. Bu dört düzey, tekno-meritokratik kültür, kırıcı (hacker) kültürü, sanal cemaat kültürü ve girişimcilik kültürüdür. Tüm bu kültürler internette yaygın olan özgürlük ideolojisine katkı yapmaktadırlar.¹⁰⁴ Ancak bu ideoloji, teknolojik sistemin gelişmesine doğrudan etkide bulunmadığından kurucu bir ideoloji değildir: özgürlüğün birçok anlamı vardır. Bu kültürel düzeyler hiyerarşiktir. Teknomeritokratik kültür, kurallar ve gelenekler oluşturarak ve hacker kültürle belirlenmiştir. Hacker kültürü Castells' göre iki boyutuyla internetin yapılanmasına temel bir katkıda bulunur. Birincisi işbirliği, birlikte açık çalışma ve özgür iletişim ile teknolojik buluşların yolunu açmaktır ikincisi ise teknomeritokratik kültürden kaynaklı bilgileri ve yenilikleri, tüm topluma yayacak olan girişimci kültür düzeyine bir köprü gibi bağlayan boyutudur.¹⁰⁵ Tekno-meritokratik kültür; teknolojik projeler amaçlayan işbirlikleri içinde kurallar ve teamüller oluşturarak bir hacker kültürü şeklinde belirlenmiş olur. Sanal cemaatçi kültür, interneti sembolik aidiyetin ve seçici sosyal etkileşim aracı haline getirerek teknolojik paylaşıma bir sosyal boyut ekler. Girişimci kültür, para kazanma yoluyla toplumun tüm ilgi alanlarına internet uygulamalarını yaymak için hacker kültürünün ve cemaatçi kültürün üzerinde çalışır. Teknomeritokratik kültür olmadan, hackerler basitçe “inek”lerden oluşan bir karşı-kültür toplumdur. Hacker kültürü olmadan internetteki cemaat ağları,

¹⁰² Gülüm Şener, *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı*, yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 128

¹⁰³ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler: 1768- 2004*, İstanbul, Babil Yayınları, 2008 (1. Basım) s. 79

¹⁰⁴ Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*, Oxford University Press, New York, 2001, s 37

¹⁰⁵ Manuel Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*, Oxford University Press, New York, 2001, ss 41-43

herhangi sıradan alternatif bir topluluktan farklı olmayacaktır. Aynı şekilde, hacker kültürü ve cemaatçi değerler olmadan girişimci kültür internete özgü bir ayırt edici özellik taşımaz.¹⁰⁶

Aşağıdaki bazı istatistikler, internetin toplumsal hareketlerde neden kaçınılmaz olarak kullanıldığını açıklayacaktır.

İnternet iletişim ve eylem koordinasyonu için güçlü bir araçtır. İstatistiklere göre toplam dünya nüfusu 7,017,846,922 kişi olup (2012 tahmini) , 2000 yılında internet kullananların sayısı 360,985, 492 kişi iken 2012 de bu rakam 2,405,518,376 kişiye yükselmiştir. Bu 12 yılda yüzde 566,4'lük bir artışa karşılık gelmekte ve internet nüfusunun devasa büyüüğünü ortaya koymaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Manuel Castells, *The Internet Galaxy:Reflections on the Internet, Business and Society*, Oxford University Press, New York, 2001, s. 37

¹⁰⁷ Internet World Stats, *World Internet Users Statistics*, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (erişim tarihi: 22.04.2013)

Tablo 2.1 Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri (oransal)

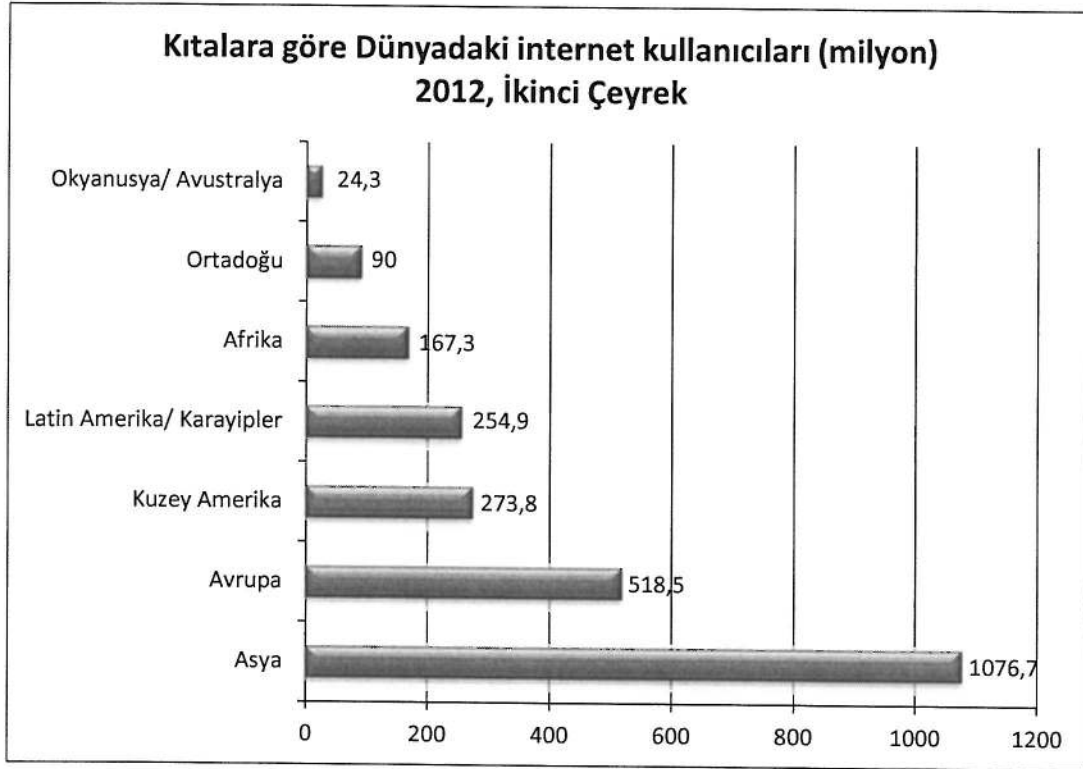
DÜNYA İNTERNET KULLANIMI ve NÜFUS İSTATİSTİKLERİ (2012)						
Kıtalar	Nüfus (2012 Tahmini)	İnternet Kullanıcıları (Aralık 2000)	İnternet Kullanıcıları (2012 verileri)	Yaygınlık (% Nüfus)	Büyüme (2000-2012)	Kullanıcı yüzdeleri
Afrika	1,073,380,925	4,514,400	167,335,676	15.6 %	3,606.7 %	7.0 %
Asya	3,922,066,987	114,304,000	1,076,681,059	27.5 %	841.9 %	44.8 %
Avrupa	820,918,446	105,096,093	518,512,109	63.2 %	393.4 %	21.5 %
Ortadoğu	223,608,203	3,284,800	90,000,455	40.2 %	2,639.9 %	3.7 %
Kuzey Amerika	348,280,154	108,096,800	273,785,413	78.6 %	153.3 %	11.4 %
Latin Amerika/ Karayipler	593,688,638	18,068,919	254,915,745	42.9 %	1,310.8 %	10.6 %
Okyanusya/ Avustralya	35,903,569	7,620,480	24,287,919	67.6 %	218.7 %	1.0 %
Dünya Toplamı	7,017,846,922	360,985,492	2,405,518,376	34.3 %	566.4 %	100.0 %

Kaynak: Internet World Stats, *World Internet Users Statistics*,
<http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (erişim tarihi: 22.04.2013)

World Internet Stats web sitesinden elde edilen yukarıdaki kıtalara göre sınıflandırılmış tabloya göre toplumdaki internet kullanımının yaygınlık oranı en yüksek %78,6 ile Kuzey Amerika'ya aittir. İkinci sırada %67,6 ile Avustralya/Okyanusya kıtası yer almaktadır. En düşük oran %15,6 ile Afrika kıtasına ait olmakla birlikte %15'in azımsanamayacak bir oran olduğu akılda tutulmalıdır.

Yukarıdaki tablo oransal göstergeleri vermekte ancak toplam nüfusa oranlanmış bu verilere bakıldığında bir gerçek gözden kaçmaktadır.

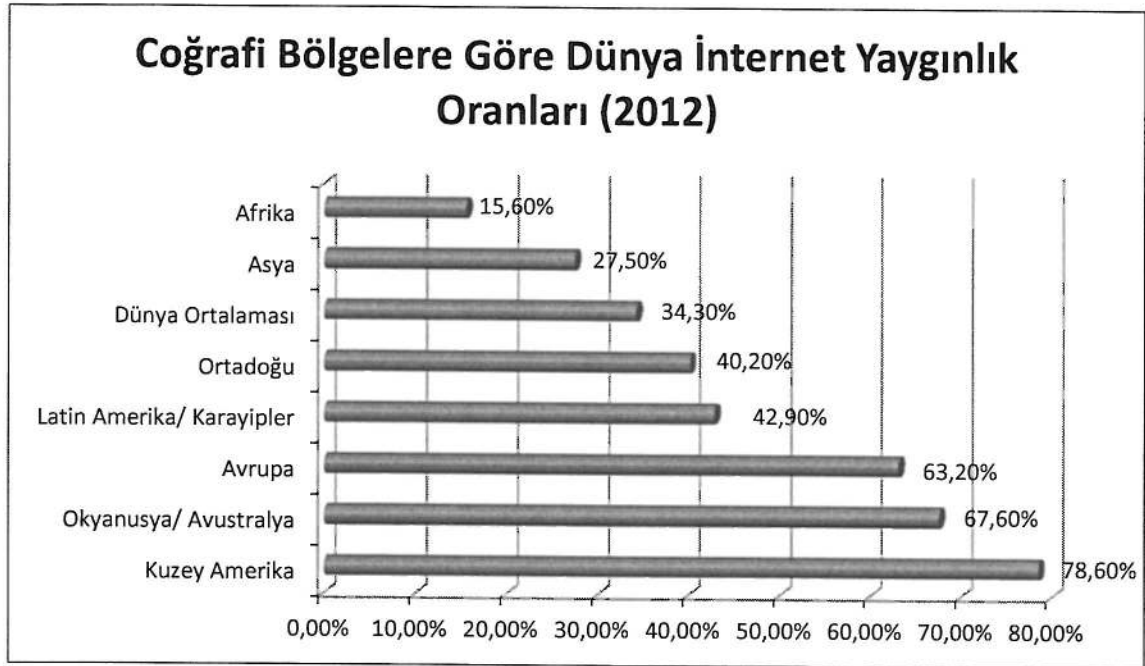
Tablo 2.2 Kıtalaraya göre Dünyadaki İnternet Kullanıcıları (rakamsal)

Kaynak: Internet World Stats, *World Internet Users Statistics*,
<http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (erişim tarihi: 22.04.2013)

Tablo 2.1'e göre internet kullanımının toplam nüfusa oranıyla ikinci sıraya yerleşen Avustralya/Okyanusya verileri Tablo 2.2'deki rakamsal verilere göre 24 milyon kullanıcı ile en son sırada yer almakta, birinci sırayı ise Tablo 2.1'de sondan ikinci sırada yer alan Asya kıtası 1 milyarı aşkın kullanıcı ile ele geçirmektedir.

Tablo 2.3 Dünya İnternet Yaygınlık Oranı

Kaynak: Internet World Stats, *World Internet Users Statistics*,
<http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (erişim tarihi: 22.04.2013)

Son olarak Tablo 2.3’de ise internet kullanımının yaygınlığında coğrafi kıtalar arası ciddi oransal farklılıkların bulunmasına rağmen dünya ortalamasının %34 olduğu görülebilmektedir. İnternetin en büyük avantajlarından biri bu coğrafi mesafeleri sıfıra indirmesi, dünyanın herhangi bir yerindeki ülkenin dış politikasını etkileyebilme imkanı sağlaması ve bireyleri bahsedilen %34’ün içinde eritmesidir. İnternetin aktivistlere kimliklerini gizleme imkanı sağlaması, bireylerin güvenliklerini riske atmadan eylemlilik içinde yer almalarına da olanak sağlamaktadır.

Konudan uzaklaşmamak adına, tezimizin ana teması olan hacktivizmi yükselen bir toplumsal hareket olarak nasıl ele aldığımızı açıklamak faydalı olacaktır.

2.1. Mücadeleci Bir Politika ve Ulusaşırı Bir Aktivizm Olarak Hacktivist Hareket

20. yy sonundaki dünya politikası devletlerin yanı sıra birbirleriyle, hacktivist grupların da dahil olduğu devletlerle ve uluslararası örgütlerle etkileşime geçen hükümet dışı aktörleri içerir. Keck ve Sikkink, ulusaşırı destek ağlarının (*transnational advocacy networks*) çalışma prensiplerinin ülkeler arası bu farklılıklarının minimuma indirgenmesine imkan tanıdığını, etkileşimlerin nasıl bir ağ yapıdan oluştuğunu ve nasıl uluslararası politikada git gide görünür

hale geldiklerini anlatmaktadır. (Benzer şekilde yukarıda bahsedilen Vegh'in siberaktivizm kollarından biri olarak tanımladığı awareness/advocacy de bu konuyla iç içedir.

Bu ağların kimileri politikayı etkilemek için verilen çabaları destekleyen fikirleri ve profesyonel bağlantıları olan bilim insanları ve uzmanlardan oluşur. Diğerleri ise varlık sebeplerinin merkezine savundukları fikir ve değerleri koyan aktivist ağlardır. Bu ağlar sivil toplum aktörleri, devletler ve uluslararası örgütler arasında yeni bağlantılar kurarak diyalog ve fikir alışverişi fırsatlarını çeşitlendirirler. Çevre ve insan hakları gibi sorun alanlarında ulusal politik ve sosyal çatışma aktörlerine yeni uluslararası kaynakları ulaşılabilir kılarlar.

Bu ağlardaki tuhaflık, geleneksel olmayan uluslararası aktörlerin yeni konu ve kategoriler yaratmak, daha güçlü organizasyonlar ve hükümetleri baskılamak, ikna etmek ve bunlar üzerinde avantaj elde etmek için bilgiyi mobilize etme yetenekleridir.¹⁰⁸ Ağlardaki aktivistler sadece politika çıktılarını etkilemeye değil ayrıca müzakerenin doğasını ve terimlerini de değiştirmeye çalışırlar. Bu ağ aktörleri politik tartışmalarına yeni fikirler, normlar ve söylemler getiren, bilgi ve ifade kaynağı olarak hizmet etmektedirler. Ayrıca bölgesel ve uluslararası standartlara uygunluğunu gözeterek ve hedef aktörlere yeni politikalar benimsemeleri yönünde baskı yaparak, Katzenstein'ın belli bir kimliğe sahip aktörlerden beklenen uygun davranışlar olarak tanımladığı "norm"ların uygulanmasını teşvik ederler¹⁰⁹. Ulusaşırı ağlar aynı zamanda bölgesel entegrasyon sürecini alttan destekleyen, kültürel ve sosyal müzakereler için anahtar bir araçtır. Ağlar değişim ve gönüllü, karşılıklı ve yatay ile karakterize olmuş organizasyon formlarıdır.

Keck ve Sikkink'in bu ağlara "advocacy network" (destek/savunma ağı) demesinin nedeni network katılımcılarının başkalarının davaları adına mücadele etmesidir. Uluslararası ağ oluşturmak oldukça maliyetlidir. Coğrafi mesafeler, ulusalcılık, dillerin ve kültürlerin çokluğu/çeşitliliği ve fax, telefon, posta ve hava ulaşımının maliyetleri uluslararası ağların çoğalmasını açıklanması gereken bir yapboz haline getirmiştir. Bu noktada internetin varlığı büyük bir fırsattır.

Ulusaşırı destek ağlarının interneti kullanımı toplumsal hareketlerin uluslararasılaştırmalarında birkaç yönden etkili olmuştur. Hak mücadelesinin uluslararası ağların diline pelesenk olması tesadüfi değildir. Hükümetler hakların en büyük garantörü olduğu gibi en büyük hak ihlalcileri de yine hükümetler olabilmektedir. Bir hükümet bir hakkı

¹⁰⁸ Keck ve Sikkink, *Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics*, UNESCO 1999, s. 89

¹⁰⁹ Aktaran Keck ve Sikkink, *Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics*, UNESCO 1999, s. 90

ihlal ettiğinde veya o hakkı tanımayı reddettiğinde, bireyler ve gruplar yerelde hak mücadelesi için başvuracak hukuki veya politik bir merci bulamayabilmektedir. Sonuçta düşüncelerini dile getirebilecek ve hatta hayatlarını savunacak/garantiye alacak uluslararası bağlantı arayışına girebilirler. Birçok uluslararası destek ağı, gelişmiş ülkeler ve görece daha az gelişmiş ülkelerdeki aktivistleri birbirine bağlar. Bu tarz kurulan bağlantıların öncelikli amacı, ulusal aktörler ve devlet arasındaki bağ bozulduğunda, başka devletlerdeki STKlar vs. ile iletişime geçerek yerel devlet üzerinde bir baskı oluşturmak yoluyla devlet davranışını etkilemektir. Keck ve Sikkink bu durumu “bumerang” etkisi olarak adlandırmaktadır.¹¹⁰

Uluslararası aktivizm konusunda çalışan bir diğer isim Sidney Tarrow, uluslararası aktivizmi “sıradan insanların nasıl yeni perspektifler edindiğini, yeni eylem formlarıyla deneyim elde ettiklerini ve bazen sınır ötesi bağlantıları vasıtasıyla nasıl yeni kimliklerle yeniden doğduklarını” gösteren bir kavram olarak tanımlamıştır.¹¹¹ *The New Transnational Activism* kitabında Tarrow, uluslararası aktivizme kendini adayan bireylerin genellikle ulusal ağlar tarafından desteklendiği veya zorlandığını, böylece uluslararası politika ile devletler arasında geçişken bir etkileşim başlattıklarını öne sürer.

Tarrow uluslararası aktivizmin küreselleşmeye bir tepki olmasından daha öte bir tarihinin olduğunu ve uluslararası politikanın fırsat yapılarının değişmesiyle birlikte şekillendiğini iddia eder. Ayrıca küreselleşme, uluslararası aktivizm için teşvik kaynağı ve materyal sağlayıcısı olsa da bir çerçeve, belirli odak noktaları ve uluslararası aktivistler için fırsat sunan uluslararasılıktır.

Tarrow, Uluslararası aktivizmin 2 klasik mekanizması olduğundan bahseder:

- a) Hareketlerin sınırların ötesine yayılması
- b) Uluslararası seferberlikler¹¹²

Son birkaç onyılıda, hızlı elektronik iletişim, daha ucuz uluslararası ulaşım, İngilizcenin yaygınlaşması/ küresel ortak dil olarak kullanılması uluslararası aktivizmi desteklemiştir.¹¹³ Birçok gözlemci buna “küreselleşmenin sorumluluğu”nu da eklese de, Tarrow, uluslararası aktivizmin küreselleşmeden sonra oluştuğunu reddeder. Reform hareketinin Avrupa’daki yayılışından, İngiltere’den Fransa’ya, Hollanda’dan Amerikalara (Americas¹¹⁴) yayılan kölecilik karşıtı hareketlere, Enrico Malatesta gibi misyonerler tarafından anarşizmin

¹¹⁰ Keck ve Sikkink, *Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics*, UNESCO 1999, s. 93

¹¹¹ Sidney Tarrow, *The New Transnational Activism*, Cambridge University Press, New York, 2005, Introduction

¹¹² Sidney Tarrow, *The New Transnational Activism*, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 3-4

¹¹³ Jackie Smith, *Coalitions Across borders: Transnational Protest and the Neoliberal Order*, Rowman & Littlefield Publishers, Newyork, 2005 , ss. 231-235

¹¹⁴ Latin Amerika ülkelerinin genel adıdır.

yaygınlaştırılmasından Ghandi'nin "şiddetsizlik" ilkesinin dünyanın birçok yerine dağılmasına ve hatta yabancı düşmanı ulusalcılığın (xenophobia) yaygınlaşmasına kadar birçok örnek vererek bu tezine dayanak sunar.

Tarrow ulus aşırı aktivizmin interneti kullanması konusunda, eğer internet liberal demokratik devletin temel organizasyon aracı haline gelmişse, aktivistlerin yüz yüze iletişim kurmasının imkansız olduğu ulusaşırı mücadeleleri organize etmekte kullanılmasının kaçınılmazlığını dile getirmiştir. Lance Bennett'e (2003) göre "Belirgin bir internet kullanımı olmadan, küresel protestonun mevcut ağları var olamazken", Mark Lichbach ve Paul Almedia (2001) "küreselleşme karşıtı protestolar, farklı şehirlerde, farklı toplumsal hareket örgütlerinin *World Wide Web* kullanarak" (bu kadar küresel isimli bir medya kullanılması ironiktir) küresel bir protesto gökkuşağı içerisinde yer aldığını açıklamıştır.¹¹⁵

Tarrow aynı zamanda ulus ötesi aktivizmin esas aktörlerinin yerelden yetişen ve yerel kaynakları kullanan "*köklü kozmopolitler*" olduğunu iddia eder. Bu aktivistleri diğerlerinden ayıran özellik bilişsel bir kozmopolitliğe sahip olmaları değil, kendi toplumlarıyla diğer ülkeler ve uluslararası kurumlarla ilişkisel bağlara sahip olmalarıdır.¹¹⁶ Bu bağlamda hacktivistlerin de köklü birer kozmopolit olduklarını varsaymak mümkün olacaktır.

Ulf Hannerz kozmopolitleri şu şekilde tanımlamıştır:

*"Her zaman eşit derecede açık olmayan şablonlar içinde en bağlı uluslararasına serpişmiş, deneyimleri ve bağlantıları git gide çeşitlilik kazanan ve sayıları git gide artan insanlardır. Bunların bazıları belki de ulusu yeniden tanımlamak istemektedir. Diğerleri ise ulusun içinde yer almakla birlikte onun bir parçası değildir. Belki de gerçek kozmopolitler onlardır ya da belki de onların hayal edilmiş başka türden bir uluslararası topluluğa bağlılıkları uluslarına olan bağlılıklarından daha güçlüdür."*¹¹⁷

Tarrow, köklü kozmopolitlerin "köklü" olmasının sebebini, mekansal kökenlerinin bilişsel ve fiziksel olarak dışına çıkan bu bireylerin, en başta ait oldukları yerle, aradaki sosyal

¹¹⁵ Aktaran Sidney Tarrow *The New Transnational Activism*, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 136

¹¹⁶ Sidney Tarrow *The New Transnational Activism*, Cambridge University Press, New York, 2005, ss. 40-43
ayrıca bkz. Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, içinde Sidney Tarrow, *Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, ss. 113-141

¹¹⁷ Aktaran Sidney Tarrow, *Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler*, içinde Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, ss. 116

ağlarla, bu yerin kendilerine sağladığı kaynaklar, fırsatlar ve deneyimlerle ilişki içinde olmayı sürdürmelerine bağlamıştır.¹¹⁸

Sidney Tarrow toplumsal hareketleri “*Contentious Politics*” yani “mücadeleci politikalar” sınıfına dahil etmiştir. Tarrow mücadeleci politikayı, “*en az bir hükümetin dava sahibi, bir davanın unsuru veya bir davanın tarafı olduğu ya da taleplerin -eğer gerçekleşirse- en az bir dava sahibinin çıkarını etkilediği, dava sahipleri ve talebe konu olan nesneler arasında aralıklı, umumi ve kolektif etkileşim*” olarak tanımlamıştır. *Dynamics of Contention* kitabında Tarrow, mücadelenin farklı formlarını “*toplumsal hareketler, devrimler, grev dalgaları, nasyonalizm, demokratizasyon ve dahası*” şeklinde sınıflandırmıştır.¹¹⁹ Kabaca tanım “kolektif politik mücadele”ye karşılık gelmektedir. Tarrow mücadeleci politikayı 2 geniş alt kategoriye ayırır: ‘contained’ (kapsamlı) ve ‘transgressive’ (saldırgan). Tarrow işe mücadeleci politikaları bu iki ayrıma tabi tutarak başlar. Tarrow’un bu ayrımı daha sık bilinen “kurumsal ve geleneksel olmayan” politika ayrımına tercih etmesinin nedeni, kurumların içindeki muhalefetleri açıklayabilme imkanı sağlamasıdır.

Kapsamlı mücadele terimi, daha önceden kurulmuş tüm tarafların iyi anlaşılmiş taleplerde bulunduğu durumlara işaret eder. Talep sahipleri arasında, (a) en az bir hükümetin talepkar, talebin nesnesi, veya talebin taraftarı olduğu, (b) taleplerin- eğer gerçekleşirse- en az bir talepkarın çıkarını etkilediği ve (c) mücadelenin tüm taraflarının daha önceden kurulmuş politik aktör olduğu süreksiz, umumi ve kolektif etkileşimi içerir.

Saldırgan mücadele ise (a) en az bir hükümetin talepkar, talebin nesnesi veya talebin tarafı olduğu (b) taleplerin- eğer gerçekleşirse- en az bir talepkarın çıkarını etkilediği, (c) tarafların en az bir kısmının yeni kurulmuş/kendini yeni tanımlayan politik aktörler olduğu ve/veya (d) en azından bazı tarafların yenilikçi kolektif eylem düzenlediği süreksiz, umumi ve kolektif etkileşimi içerir. (Eylem eğer talepleri birleştiriyor, taleplerin nesnelerini seçiyor, kolektif öz temsil içeriyor ve/veya söz konusu rejimde yasaklanmış veya eşi benzeri görülmemiş bir anlam benimsetmeye çalışıyor ise yenilikçi olarak nitelendirilir.)¹²⁰

Tarrow bütün toplumsal hareketleri, devrimleri, endüstriyel çatışmaları, savaşları, çıkar grubu politikalarını, ulusalcılıkları, demokratizasyon hareketlerini yani benzer fenomenler

¹¹⁸ Sidney Tarrow, *Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler*, içinde Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, ss. 120

¹¹⁹ Sidney Tarrow, Charles Tilly, Doug McAdam, *Dynamics of Contention*, Cambridge University Press, New York, 2004, s. 4

¹²⁰ Sidney Tarrow, Charles Tilly, Doug McAdam, *Dynamics of Contention*, Cambridge University Press, New York, 2004, ss. 7-8

üzerinden farklı teknikler, farklı terimler ve modeller kullanarak mücadele eden sistemleri “Mücadeleci Politikalar” kapsamına almıştır.¹²¹

Bu sınıflandırmalara dayanarak bu çalışma, hacktivizmi demokratizasyon ve toplumsal hareketler başlıkları altına oturtmaktadır. Demokratizasyon iddiası temelini yukarıda açıklamış olduğumuz Siyasi Fırsat Yapıları teorisine dayandırmaktadır. Toplumsal hareketlerin gelişebilmesi için belli siyasi fırsatların var olması ve fark edilmesi gerekmektedir. Demokrasi hacktivizm ile bu noktada ortak bir payda içermektedir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere toplumsal hareketlerin çoğu zaman talepleri “daha fazla demokrasi”dir. Hacktivist mücadelenin bilgiye erişimin özgür olması iddiası ve talebi de kökenini demokrasi fikrinden almaktadır. Zira siyasal rejimlerin ne derece demokratik, ne derece özgürlükçü oldukları belirlenirken önce fikirlerin özgürce ifade edilmesi ve bilginin paylaşılabilmesi üzerindeki devlet kontrolüne bakılabilir.¹²² Aristo’nun da demokrasi tanımının ilk ilkesinin “özgürlük” olduğunu hatırlayarak, bilginin özgür dolaşımı ile demokrasi arasında hayati bir bağın varlığını görebilmek mümkün olacaktır. Öte yandan “internet”in kendisi de bir fırsat yapısı teşkil etmektedir. İnternet ağının yaygınlaşması toplumsal hareketlerde internetin, sosyal medyanın, forumların, e-mail ve spam gruplarının vb. kullanımı artırmıştır. Ancak hala internetin yaygın bir ağa kavuşamadığı, hatta lüks bir iletişim aracı sayılabilecek az gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerde başta erişimin önündeki teknik engellerin, bu ağlara erişim sağlayamayan birey ve grupların dışlanmasına neden olmasının toplumsal hareketlerde internetin kullanımını sınırlayan unsurlar arasında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Dayanak noktalarından bir diğeri de, hacktivizmin yukarıda bahsedilen “Saldırgan Mücadele” tanımına uygunluk göstermesidir. Bu tanıma hatırlayacak olursak üstünkörü talep unsurlarından en az birinin “devlet” ile ilgili olması/ devleti ilgilendirmesi ve diğer tarafın ise “yeni kurulmuş” veya kendini (görece) yeni tanımlamış (yani kısaca) “yenilikçi” politik aktör/lerden oluşması gerekmektedir. Günümüzde bilinen anlamıyla Hacktivist hareketin ne kadar modern bir kavram olduğu ise su götürmez bir gerçektir. Yani bu çalışma “Hacktivizm”i başta demokratizasyon olmak üzere bazı moral/ekonomik/politik talepler doğrultusunda eylem geliştiren ve mücadeleci politikalar kapsamında “saldırgan” bir mücadele şekli benimseyen, yenilikçi bir toplumsal hareket olarak ele almaktadır.

¹²¹ Sidney Tarrow, Charles Tilly, Doug McAdam, *Dynamics of Contention*, Cambridge University Press, New York, 2004, s. 6

¹²² Poucher’dan aktaran Halil Türkden, *Sosyal Medya Kullanımının Değişim Hareketlerindeki Rolü: “Tunus ve Mısır,* <http://iletisim.ieu.edu.tr/karine/?p=292> (erişim tarihi: 06.04.13)

2.2. Aktivizm, Hactivizm ve Siber Terörizm Nedir?

“Hackerlar politize oldukça ve aktivistler bilgisayar kullanmaya yüklendikçe, “Elektronik Sivil İtaatsizlik” adıyla daha çok tanınmaya başlayan siber-aktivistlerin sayısında bir artış görmeye devam edeceğiz. İhlal ve engelleme gibi klasik sivil itaatsizlik uygulamaları kullanılmaya devam edecektir ancak bu davranışlar git gide elektronik veya dijital formda gerçekleşecektir. Elektronik sivil itaatsizliğin uygulandığı alan “siber alan” olacaktır.”

Stefan Wray

Hactivizm, “aktivizm” ve “hack” kelimelerinin birleşimine daha derinden bakıldığında teknoloji ile politikanın birleşiminden ortaya çıkan bir terim olduğu görülür. Daha spesifik bir biçimde politik nedenlerle hacklemek, politik veya sosyal bir amaca ulaşmak için teknolojiyi izinsiz kullanan veya yeni bir teknolojik yol üreten hack politikasıdır. Limiti olmayan, taktiği ve metodolojisi sürekli değişen yapısıyla hactivizm, sürekli evrim geçiren açık bir süreçtir. Hactivizm kelimesi Türkçeye “kırıcılık”, “hacker” kelimesi de “kırıcı” olarak geçmiştir. Yine dijital isyancılık (digital rebelism) jargonunda “kırıcı” anlamına gelen bir diğer kelime “cracker” da sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak cracker “bir bilgisayar sistemini kıran/sisteme izinsiz müdahale eden” kişiyi tanımlarken, “hactivist” kelimesi bilgisayar sistemine politik motivasyonlarla müdahalede bulunan kişi anlamına gelmektedir. Türkçede “kırıcılık” kelimesi hactivizmden bahsedileni tam olarak karşılamadığından burada İngilizceden geçmiş olan hactivizm, hactivist ve hacker kelimelerini kullanmayı tercih edeceğiz.

Georgetown Üniversitesi’nden Dorothy Denning’in ele aldığı “Activism, Hactivism, and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy” (Aktivizm, Hactivizm ve Siber Terörizm: Bir Dış Politikayı Etkileme Aracı Olarak İnternet) makalesi internetin politik söylem ve savunuculuk alanında nasıl bir değişiklik yarattığını ele almaktadır. Denning, aktivizmi, bir gündem veya davayı desteklemek için internetin zararsız kullanımı olarak ele almıştır. Bu amaçla aktivizm bilgi elde etmek için Web’i kullanmak, web siteleri kurup bu siteler üzerinden bilgi paylaşmak e-mail vasıtasıyla elektronik yayınlar ve mektuplar dağıtmak ve interneti tartışma, ittifak oluşturma ve eylem planlama ve koordine etme gibi yollar içermektedir.

İkinci kategori olan hacktivizmi “bir hedefin internet sitesine ciddi hasara yol açmadan olağan işlemleri engellemek amacıyla hackleme yöntemlerini kullanma” olarak tanımlamıştır. Bunun örnekleri, çevrim içi oturma eylemleri (sunucular üzerinde yoğunluk sağlayarak diğer normal kullanıcılarının işlemlerini gerçekleştirmesini imkansız kılmak), sanal abluka, otomatik e-mail bombaları, web hackleri, bilgisayarların kırılması ve bilgisayar virüs ve solucanlarıdır.¹²³

En son kategori olan siber terörizm ise, siber alan ve terörizmin birleşmesini tanımlar. Siber terörizm, politik motivasyonlarla hack eylemi gerçekleştirip, can kaybı veya ciddi ekonomik hasara yol açılmasıdır. Örnek olarak hava trafik kontrol sistemini ele geçirerek uçakların havada çarpışmasına neden olmak verilebilir. Her ne kadar aktivizmden siberterörizme kadar olan bu sınıflandırmada politik etkililik açısından büyüyen bir fark görülse de bir milyon imzanın toplandığı elektronik bir dilekçe, 911, 112 gibi acil servis hatlarını meşgul eden/bozan bir eylemden daha etkili olabilir. Ayrıca her ne kadar bu üç kategorinin eylemleri farklılık gösterse de bunlar arasındaki sınırlar oldukça bulanıktır. Örneğin bir e-mail bombası¹²⁴ kimileri tarafından hacktivizm olarak tanımlanırken, diğerleri tarafından siber terör olarak adlandırılabilir. Ayrıca herhangi bir aktör bu kategorilerden herhangi birini kullanabilir: örneğin bir siber terörist şimdiye kadar interneti hedefleri hakkında bilgi toplamak, diğer komplocularla beraber eylem koordine etmek ve web siteleri üzerinden propaganda duyurmak amacıyla kullanmışken, her an daha geniş bir siber terörizm kampanyasının bir parçası olarak virüs yollayabilir. Bu yüzden aktivistler, hacktivistler ve siber teröristler 3 ayrı kategori olarak ele alınsa da tek bir birey bu üç role birden bürünebilmektedir.¹²⁵

2.2.1. Aktivizm¹²⁶

Yukarıda internet aktivizmini, saldırgan olmayan yollarla internet kullanarak ulusal ve uluslararası politikayı etkileme şekli olarak tanımlamıştık. Online aktivizm internet ortamında yürütülen imza kampanyalarına katılımlar vb. içermekle birlikte, imza toplamanın yasallığı, internetin sağlamış olduğu kolaylıklarla bir araya gelmiş, insanlara taleplerinin yerine getirilmesi hususunda hızlı ve etkili bir yol sağlamıştır. Aktivizm bağlamında internet

¹²³ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 241

¹²⁴ Bir adrese muazzam sayıda e-mail göndererek posta kutusunun birden doldurulması veya sunucuya aşırı yüklenilmesi ile sunucunun DoS saldırısına uğratılmasıdır. (DoS: denial-of-service/servis dışı bırakma)

¹²⁵ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 241

¹²⁶ Bu bölümde aktivizmden kastımız internet aktivizmidir.

kullanımının 5 şekli vardır: derleme, duyuru, diyalog, eylem koordinasyonu ve karar alıcılar üzerinde doğrudan lobicilik.¹²⁷

Derleme: interneti geniş bir dijital kütüphane olarak düşünmek mümkündür. World Wide Web (www) kullanıcılara milyarlarca sayfa dolusu bilgi sunar ve bu bilgilerin çoğu ücretsizdir. Aktivistler yaşamaya ilişkin dokümanlara, resmi politika beyanlarına, analizlere, konular hakkındaki tartışmalara ve amaçlarına ilişkin diğer birçok belgeye kolaylıkla ulaşabilirler. Hatta hükümet veya etki etmek istedikleri hükümetlerin içindeki anahtar karar alıcıların isimlerini ve erişim bilgilerini bulabilirler. Benzer ilgilere sahip diğer grup ve bireyleri belirleyebilir, potansiyel destekçiler ve işbirlikçileri hakkında bilgi toplayabilirler. Bilgi derlemek için arama motorları, e-mail listeleri, sohbet ve tartışma grupları gibi sayısız araç bulunmaktadır. Birçok web site kendi veri tabanlarındaki bilgiye erişim sağlayabilmek için kullandıkları arama çubuğu ile bu kişilere yardımda bile bulunabilmektedirler.

İnternetin diğer medya araçlarına kıyasla en büyük avantajlarından birisi hükümetlerin uyguladıkları sansürü kırabilmesidir. Örnek olarak Ürdünlü yetkililer Ürdün’de satılan The Economist dergisinde yayınlanmış bir makalenin 40 tane baskıdan kaldırılmasını sağlayabilmiş, ama aktivistler aynı makalenin çevrim içi bir versiyonunu bulup binlerce kişiye faksламиşlardır.¹²⁸ Benzer bir örnek Türkiye’den de verilebilir. Nedim Şener ve Ahmet Şık’ın yargılandığı Oda Tv davasında, suç delili olarak sayılan ve el konulan “İmamın Ordusu” isimli kitabın taslağı gözaltıların başlamasının hemen ardından internet üzerinden yayınlanmış ve her ne kadar engellenmeye çalışılsa da bir günde binlerce kullanıcının önüne sunulmuştur.

Ancak internetin kendisi tamamıyla hükümet engellemelerinden azâd değildir. Reporters sans Frontiers (Reporters without Borders/Sınırşan Muhabirler)’e göre 45 ülke, vatandaşlarını devlet kontrollü internet tarayıcılarını kullanmaya zorlayarak, internet erişimini kapatarak tartışmalı sitelerin kullanımını engellemektedir.¹²⁹ Otoriter rejimler internetin ekonomik gelişme üzerindeki etkisini kabul ederlerken diğer yandan ifade özgürlüğü açısından kendilerini tehdit altında hissederler.

Duyuru: İnternet, savunuculuk gruplarının veya bireylerin enformasyon ve dezenformasyon sağladıkları farklı kanallar sunar. İnternetin aktivistler arasında tercih edilmesinin sebeplerinden biri de geleneksel kitle iletişim imkanlarına oranla ciddi maliyet

¹²⁷ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 243

¹²⁸ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 243

¹²⁹ Aktaran Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 244

avantajı sağlamasıdır. Aktivistler düşüncelerini tek tık ile dünyanın her yerindeki binlerce milyonlarca kullanıcıya duyurabilirlerken, neyi, nasıl duyurduklarının da tasarrufuna kendileri varırlar. Geleneksel kitle iletişim araçlarında olduğu gibi herhangi bir editörün vs. onayına ihtiyaç da duymazlar.

İnternet mahremiyet, şifreleme, sansür, e-ticaret, uluslararası ticaret, fikri mülkiyet koruması, vergilendirme, e-devlet, siber suçlar, bilgi harbi gibi her birinin aynı zamanda bir dış politika uzantısının olabileceği politika konularını yükseltmiştir. Bu konular yüzeye çıktıkça ve önem kazandıkça, var olan sanayi grupları ve kamu yararı gözetilen gruplar bu konuları daha çok gündeme taşımaya başlamışlardır. Hatta, kendilerini sadece internetle alakalı konulara adanmış hem ulusal hem de uluslararası destek grupları türemeye başlamıştır. Bunlar web siteleri kurar, politik yayınlar yapar ve bilgi, etkinlik ve üyelik hakkında bilgi sağlarlar.

İnternet, teröristler ve hacktivistlerin de aralarında yer aldığı hackerlar tarafından sıklıkla bir yayın aracı olarak kullanılır. Hackerlar elektronik dergiler yayınlar ve Microsoft Windows gibi popüler yazılımların zayıflıkları, bunların nasıl çökertileceği, şifre kırıcı programlar, bilgisayar virüsü oluşturmak için yazılım paketleri, web site ve bilgisayar ağlarına girmek veya bu ağları etkisiz hale getirmek için küçük programların tanıtıldığı ve nasıl hack yapılabileceğinin anlatıldığı web siteleri oluştururlar. Herhangi bir internet arama motoruna örneğin “şifre kırma programı” yazıldığında binlerce forum sitesinin, web sayfasının görüntülediği bir sayfayla karşılaşmak mümkündür.

Diyalog: İnternet politik konularda tartışmak ve diyalog kurmak için çok çeşitli alanlar sağlamaktadır. Bunların arasında e-mail ve haber grupları, forumlar ve chat gibi farklı yöntemler yer alır. Bu diyaloglar e-mail gruplarının arasında gerçekleştiğinde olduğu gibi bu grup üyelerinin arasında kalabilir veya Twitter ya da forum siteleri gibi açık sitelerde gerçekleşerek umumi bir hal alabilir. Hatta kimi medya araçları (gazetelerin internet sayfaları gibi) konunun veya haberin altına yorum yapma imkanı sağlamaktadır.

Eylem Koordinasyonu: Gruplar ve bireyler interneti diğer bireyler veya gruplar ve bunların üyeleriyle iletişim kurmak ve beraber eylem koordine etmek amacıyla kullanabilmektedir. E-mail ile eylem planı katılımcılara dağıtılabilir veya oluşturulan etkinlik sayfaları ile eylemin nerede ve ne zaman, ne biçimde gerçekleştirileceği duyurulabilir. İnternetin en büyük avantajlarından biri aynı bildirim aynı sayıda insana yaparken kullanılabilecek geleneksel iletişim cihazlarına (fax, telefon, mektup vs) kıyasla, muazzam hızı ve maliyetlerdeki azlıktır.

Hatta bireyler kendilerine gelen e-mailleri çevrelerine yollayarak haberleşme dalgasının büyümesine katkıda bulunabilirler. İnternetin iletişim ve eylem koordinasyonunda kullanımının en yakın ve bilinen örneği Arap Baharı olarak tanımlanan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da vücut bulan halk devrimleri zinciridir. Facebook'ta örgütlenen binlerce birey ve grup Tahrir Meydanında toplanıp rejimlerin değişmesine yol açacak eylemlerde bulunmuşlardır.

Karar alıcılar üzerinde doğrudan lobicilik: Karar alıcılar üzerinden lobicilik uygulamanın farklı yolları bulunmaktadır. Bunlar aynı sivil itaatsizlik ve politik kampanya gösterilerinin sanal alana uyarlanmış şekliyle gerçekleştirilmektedir. Bunların başlıcaları arasında online imza kampanyaları ve karar alıcılara gönderilmiş e-mail yığınları gibi uygulamalar yer almaktadır. Online imza kampanyalarında dünyanın her yerinden binlerce milyonlarca birey sıfır maliyetle imza yollayabilmektedir. Hükümet dışı örgütler karar alıcıların e-mail adreslerini bulup, eylemcilere o adrese mail göndermelerini talep edebilir, bu sayede sadece birkaç saat içerisinde karar alıcının posta kutusunda binlerce e-mail birikebilir. Bu tarz uygulamalar karar alıcıları, eylemcilerini ve talepleri göz önünde bulundurmaya zorlamaktadır.

Bazı destek grupları, interneti katılımcılara bir karar alıcıya ziyarette bulunmak gibi klasik lobicilik faaliyetlerini artırmak amacıyla, davet göndermek için de kullanabilmektedir. Ancak bu zaman alıcı ve maliyetli olabilmekte, karar alıcının bulunduğu yere gitmek için eylemcilerin belli bir ekonomik düzeye sahip olmasını gerektirmektedir.

DTÖ konferansına katılan uluslararası katılımcıların ortak paydalarından biri de buydu. Bu kişiler DTÖ protestoları için Seattle'da toplanacak ve konaklayacak ekonomik yeterliliğe sahip kişilerdi. Bu nedenle bu protestocuların bir kısmı “iyi kalpli zengin beyaz çocuklar”¹³⁰ oldukları için eleştirilmişlerdi. Nitekim, muhakkak ki bu eleştirilerin ardında daha önce Tilly'nin de uyardığı gibi bir “dışlama”nın eleştirisi yatmaktadır. Bu bağlamda internet eylemlilik göstermek için ulus aşırı seyahat edemeyen aktivistlerin maruz kaldığı bu dışlamayı minimize etmek için büyük bir fırsat yapısı teşkil etmektedir.

Aktivizmin yöntemlerine değindikten ve aktivistlerin interneti nasıl kullandıklarını muhtasar biçimde anlattıktan sonra online aktivizmin nispeten daha saldırgan bir biçimi olan hacktivizmi artık ele alabiliriz.

¹³⁰ Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 54

2.2.2. Hacktivizm

Hatırlanacak olursa hacktivizmi internetin, moral, ekonomik veya politik saikler doğrultusunda amacı elde etmeye yönelik daha saldırgan ama siber terörizmden farklı olarak hayati veya ekonomik yıkımlar ve zararlar doğurmayacak şekilde kullanılması olarak tanımlamıştık. Hackerların ve hacktivist etiğin ortaya çıkışı internetin icadıyla başlamıştır.¹³¹ İlk internet sistemi 1969 yılında ABD’de başta MIT olmak üzere 4 ayrı üniversitedeki ana bilgisayarları birbirine bağlayan bir bilgi dağıtım aracı olarak kullanılmıştır. Hacktivizmin ideolojisi de aslında bu noktada başlar. Zira asıl amacı bilginin dağıtımı olan bir mecrada, bilginin yasaklanması, sansürlenmesi internetin doğasına aykırıdır. Doğal duruma geri dönülmesi gerekmektedir.

İlk hackerlar amaçları sadece neler yapabildiklerini göstermek olan, bunun için fakülte çatılarını aliminyum folyo ile kaplayan MIT’li çılgın öğrencilerdi.¹³² O zamanlar hacker terimi ilk kez, zekice şakalar yapan öğrenciler için kullanıldı. Bu çılgın öğrenciler Brian adlı bir arkadaşlarını köprüye yatırarak bir köprünün kaç Brian uzunluğunda olduğunu ölçüp, Brian ölçü birimini bulmuş, MIT’de üniversite binasının çatısına bir Volkswagen araç çıkarmış, sabah kalktıklarında çatıda gördükleri araba yüzünden insanların şaşırmasını ve eğlenmesini sağlamışlardı. Ancak zamanla bu öğrenciler neler yapabildiklerini kanıtlamak için farklı yolları keşfetmiş, telefon hatlarını hacklemişler ve telefon hackerlığı ile hack kelimesinin ilk kez bugünkü anlamda kullanılmasını sağlamışlardır. Ancak geçen süre içerisinde ve yaşanan olaylar yüzünden hacker kelimesinin anlamı o kadar çok değişmiştir ki, kelimeye büyük bir olumsuzluk yüklenmiştir. Halbuki, gerçek hacker;

- Teknolojiyi dahice kullanan
- Mühendislik teknolojisini, planlandığının aksine kullanan (maddi değil insanî amaçlarla)
- Ve sistemleri keşfetme arzusu taşıyan kimselerdir.¹³³

1970’lerde hackerlığın farklı bir şekli olan “telefon hackerlığı”nı ortaya çıkaran kişiler telefon sistemlerine nasıl sızılacağını ve konuşmaları nasıl bedavaya getireceklerinin yolunu bulmuşlardı. 70’lerde ABD’de kullanılan telefon sisteminde merkezi sistem makineleri bir uyarı tonu duyduğunda görüşmenin ücretsiz devam ettirilmesini sağlamaktaydı. Görme

¹³¹ Otto von Busch & Karl Palmas, *Abstract Hacktivism: the Making of a Hacker Culture*, Openmute.org, İstanbul ve Londra, 2006, s.17

¹³² Tim Jordan & Paul Taylor, *Hactivism and Cyberwars: Rebels with a Cause*, London, Routledge, 2004, s.10 ayrıca bkz. Tim Jordan, *Activism: Direct Action, Hacktivism and the Future of Society*, London, Reaktion Books, 2001

¹³³ Paul A. Taylor, *From Hackers to Hacktivists: Speed Bumps on the Global Superhighway?*, SAGE Publications, London, 2005, s. 628

engelli John Draper (Captain Crunch olarak da bilinir) doğaüstü ıslık yeteneğiyle bu uyarı sesini taklit ederek görüşmelerin bedavaya getirilmesinin bir yolunu bulmuş, ardından aynı işlevi görecektir “mavi kutu” adında bir makine icat etmiştir. Bu buluştan etkilenen iki hacker öğrenci Steve Wozniak ve Steve Jobs bu mavi kutunun satışını yapmaya karar vererek iş hayatına adım atarlar. Geldikleri son nokta ise dünyaca bilinen Apple’ın kurulmasıdır.¹³⁴

Dünya sahnesinde yaşanan ve yaygınlaşan birçok olayda olduğu gibi teknoloji de belirli dalgalar halinde değişmiştir. Levy’nin sınıflandırmasına göre 3 kuşak hacker tanımı vardır: gerçek hacker (true hacker), donanım hackerları (hardware hackers) ve oyun hackerları (game hackers).

Gerçek hackerlar, 1950’li ve 60’lı yıllarda MIT gibi ABD üniversitelerinde ilk bilgisayar deneyimlerini bilgisayarlaşmanın ilk yıllarında büyük ana bilgisayarlar üzerinde edinmiş öncü bilgisayar tutkunlarıdır. Donanım hackerları, 1970lerin başındaki, bilginin daha geniş kitlelere yayılmasına ve donanım programlamanın çarpıcı biçimde merkezleşmesine hizmet eden kişisel bilgisayar (pc) devriminde anahtar rol oynamış bilgisayar kâşifleridir. Oyun hackerları ise, 1980’lerde bir önceki kuşak hackerlar tarafından geliştirilmiş donanımlar için popüler oyun yazılım uygulamalarının yaratıcılarıdır. Yukarıda bahsettiğimiz telefon hackerları Levy’nin kuşak sınıflandırmasında yer almamış ama belki dördüncü bir sınıf olarak ilk kuşak hackerlar arasına eklenmesi konunun ilgilileri tarafından kabul edilmektedir.¹³⁵

Hackerların kendilerine ait bir kültürü ve etik değerleri bulunmaktadır. Bu kültüre dayalı olarak hackerlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

White hat hacker (beyaz şapkalı hacker): beyaz şapkalı bir hacker örneğin güvenlik yazılımı üreten bir şirkette çalışan veya kendi sisteminin güvenilirliğini test etmek için hackleyen art niyetsiz hackerlardır. Beyaz şapka bir nevi “etik hacker” terimini ifade eder.

Black hat hacker (siyah şapkalı hacker): siyah şapkalı hacker, bir bilgisayar sistemini küçük bir art niyet veya bireysel çıkar için hackleyen kişilerdir. Bunların amacı, güvenli bir ağı girerek tüm bilgileri yok etmek veya ağı kullanan yetkililer için kullanılamaz hale getirmektir.

¹³⁴ <http://saiethicalhacking.blogspot.com/2009/11/history-of-hacking.html> ayrıca bkz. Ufuk Eriş, *Türkiye’de Kırıncı (Hacker) Kültürü*, Yayınlanmamış doktora tezi, danışman: Prof.Dr.A.Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009

¹³⁵ Paul A. Taylor, *From Hackers to Hacktivists: Speed Bumps on the Global Superhighway?*, SAGE Publications, London, 2005, s. 628

Gray hat hacker (gri şapkalı hacker): bunlar siyah ve beyaz şapkalı hackerların kombinasyonundan oluşan, yegane amacı sistemin yöneticisine sistemin hacklendiğini bildirmek için sistemi kıran ve sistemin düzeltilmesi karşılığında makul miktarda ücret talep eden hackerlardır.

Elit hacker: elit hackerlar, hackerlar arasında “en yetenekli”leri tarif etmekte kullanılan sosyal bir statüdür. Kendi üyeleri arasında yüksek güvenilirliğe sahip, “hile uzmanı” kişilerdir.

Script Kiddie (yazılım ufaklığı): başkaları tarafından yazılmış kırma programlarını kullanan, uzman olmayan, kullandığı program hakkında çok az teknik bilgiye sahip olan hackerlardır.

Neophyte (acemi): hackerlığa yeni başlamış, hackleme ve teknoloji hakkında neredeyse hiç bilgiye sahip olmayan kişilerdir.

Blue hat hacker (mavi şapkalı hacker): güvenlik danışma firmalarının dışından olup, bir sistem kurulmadan önce “bug”ları (sistemde hasarlı/bozuk olan noktaları) test etmek ve bu hataları kapatmak amacıyla çalışan kişilerdir.

Hacktivist: teknolojiden, sosyal, ideolojik, dinsel veya politik bir mesaj vermek amacıyla faydalanan hackerdır.

Bot: hackerların kullandığı, otomatik yazılım programlarıdır.¹³⁶

Hackerlar sansürden nefret ederler. Sansür, özellikle baskıcı bir rejimle birleştiğinde genellikle bir insan hakları ihlali olarak görülür. Ayrıca hackerlar, bilgiye serbest erişimi ve elektronik mahremiyeti kısıtlayıcı yasalara da şüpheyle yaklaşır. Yeni toplumsal hareketler; küresel şirketlere meydan okumakta, küresel sermaye sınıfına karşı çıkmakta, tüketim karşıtı bir kültürün ve ideolojinin öncülüğünü yapmaktadırlar.¹³⁷ Steven Levy’nin 1984 tarihli “Hackers: Heroes of the Computer Revolution” (Hackerlar: Bilgisayar Devriminin Kahramanları) adlı kitabında formüle ettiği hacker etiğine göre hackerların doktrini şunlardır:

- Bilgisayarlara ve size dünyanın nasıl işlediği ile ilgili bir şeyler öğretebilecek her şeye erişim sınırsız ve tam olmalıdır.
- Bütün bilgiler serbest (özgür) olmalıdır

¹³⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Black_hat_hacking#Grey_hat (son erişim 24.02.2013)

¹³⁷ Olga Guedes, “New Technologies, Democracy and Social Movement”, Globalism and Pluralism Conference, GRICIS, Montreal, 24 Nisan 2002, s. 4.

- Otoritelere güvenmeyin, adem-i merkeziyetçiliği ön plana çıkarın (decentralization)
- Hackerler yaptıkları işlerle değerlendirilmelidir, diploma, yaş, ırk ya da pozisyon gibi kriterlerle değil.
- Bilgisayarlarla sanat ve güzellik yaratabilirsiniz
- Bilgisayarlar hayatınızı daha iyiye doğru değiştirebilir.¹³⁸

Anti-otoriter ve anti bürokratik düşünceler, hackerların bilginin özgürce erişilebilir olmasına inancını artırmıştır. Phrack Dergisinden Dr. Crash (Doktor Yıkım takma adını kullanan bir hacktivist) bilgisayar teknolojisinin hackerlar tarafından değil, hükümetler ve kurumlar tarafından kötüye kullanıldığını şu sözleriyle açıklar:

“ Asıl amacı insanın hayatını zenginleştirmek olan bilgisayar teknolojisi, insanları insan olmaktan uzaklaştıran bir silaha dönüşmüştür. Hükümetler ve büyük iş sektörlerine göre insanlar artık sadece bilgisayarların hafızasında kapladıkları yer kadardır ve hükümetler bilgisayarları örneğin yoksullara yardım için değil, nükleer silahları kontrol etmek için kullanmaktalar.”

Bu düşünce izole olmuş bir yükseliş içerisinde değildir. Hackerlar arasında işin sadece teknik boyutuna değil politik boyutuna duyulan ilgi artmaya devam etmektedir. Georgetown Üniversitesi’nden Prof. Dorothy Denning de Stephan Wray gibi hacktivismi “sivil itaatsizlik metodlarının siber alana taşınması” olarak tanımlamıştır.¹³⁹ Stephan Wray, metin temelli bir haber grubu olan PeaceNet’in 1986’ da kurulması ile birlikte politik aktivistlerin uluslararası sınırların ötesine geçip birbirleriyle hızlı ve kolayca iletişim kurmalarının da ilk yolunun açılmış bulunduğunu vurgular. Bu şekilde teknik bilgisi olsun olmasın aktivistler dijital iletişimin faydalarından istifade edebilmişlerdir. İnternet, sadece aktivistlerin organizasyonel yeteneklerini artıran hızlı ve müsait bir araç olmamış, ayrıca aktivistlere anında değişen dünyaya tam zamanında etki edebilme imkanı sağlamıştır. Toplumun eğitilmesi ve kampanyaların yürütülebilmesi için aktivist organizasyonlar internette kullanılmaya başlanmış ve ulaşılabilir, güncellenebilir, interaktif ve imkansız olmasa da oldukça zor olan uluslararası bir yapının devamlılığını sağlayabilmişlerdir.¹⁴⁰

Hacktivistler, kendilerinin şiddet içermeyen bir yöntem kullanarak sosyal değişim talep etmek konusunda Gandhi veya Martin Luther King Jr.’dan pek de farklı bir şey

¹³⁸ Alexandra Samuel, *Hacktivism and the Future of Political Participation*, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, 2004, s. 41

¹³⁹ Aktaran, Julie L.C. Thomas, *Ethics of Hacktivism*, January 12, 2001, http://www.aribo.eu/wp-content/uploads/2010/12/Thomas_2001-copy.pdf

¹⁴⁰ Stefan Wray, *What Is Hacktivism? 2.0*, www.thehacktivist.com/whatishacktivism.pdf

yapmadıklarını, iddia etmektedirler. Hacktivism, çevrimiçi aktivizm (online activism) ve siber-terörizm ile sık sık karıştırılmaktadır. Ancak aradaki farkları görmek önemlidir: çevrimiçi aktivizm tamamen legal ve yıkıcı/rahatsız edici olmayan davranışları, hacktivism rahatsız edici ama genelde illegal veya zarar verici olmayan eylemleri (legallığı henüz hacktivismin suç unsuru olarak herhangi bir kanunda sayılmamasından kaynaklanır) siber terörizm ise, rahatsız edici olmasının yanı sıra, zarar verici ve muhtemelen illegal eylemleri betimler.¹⁴¹

Hacktivism gelince, verilebilecek en güzel örnek Anonymous ve RedHack örnekleridir. Bu grupların eylemleri bilhassa kamu kurumlarının sitelerinin geçici bir süre kullanılamaz hale gelmesini sağlamakta, bu kurumlar nezdinde oldukça rahatsızlık verici olmasına rağmen, herhangi bir maddi zarara yol açmamaktadır. Hatırlanacak olursa Sidney Tarrow Mücadeleci Politikalar (Contentious Politics) kapsamı altında gösterdiği saldırgan mücadelenin, hem inovatif hem de taraflardan veya eyleme konu olan unsurlardan herhangi birinin devlet olması halinde söz konusu olduğunu belirtmişti. “Hack”in devletlerin oldukça yakın zamanda tanıştığı bir eylem olması (innovasyon içermesi) ve tabiatıyla devletin hack eyleminin yöneltildiği taraf olması hasebiyle saldırgan bir politik mücadele olarak anılması mümkündür.

Diğer taraftan hackleme eylemi sonucu elde edilen gizli bilgi ve belgelerin kamuoyuna sızdırılması ilk başta hukuk dışı olarak görülse de kamuoyundan aldıkları destek kurumların elini kolunu bağlamaktadır. Hacktivism eylemleri, web sitelerin tahrip edilmesi, solucan ve virüs bulaşması gibi bilgisayar sistemlerinin kırılmasını ve çevrimiçi oturma eylemleri ve e-mail bombardımanı gibi DoS (denial of service/servis dışı bırakma) saldırılarını içerir.

Birçok hacker yaptıklarının bir sanat olduğunu vurgulamakta, bir sistemi bir kapıya benzetmektedirler. Bu kapıdan girmek için iki yol bulunur: kapılar yıkılabilir ya da sistemin inceliklerini anlayarak incelikli bir yoldan girilebilir. Hackerlar bu ikinci yolu benimsemekte ve yüceltmektedir.

Raymond, hacker kültürünün paylaşım dayalı bir hediye kültürü olduğunu belirtmektedir.¹⁴² Bu düşünce iktisat teorilerinin aksine kaynakların kısıtlılığına dayanmaz. Kısıtlı kaynaklar adilane paylaşımı sağlamak için bir yönetim gerektirebilir. Ancak bilgi kısıtlı değildir ve özellikle internetteki bilginin %90’ı bedavadır. Sınırsız ve bedava olan bir

¹⁴¹ Julie L.C. Thomas, *Ethics of Hacktivism*, January 12, 2001, http://www.aribo.eu/wp-content/uploads/2010/12/Thomas_2001-copy.pdf

¹⁴² Aktaran Ufuk Eriş, *Türkiye’de Kırıcı (Hacker) Kültürü*, Yayımlanmamış doktora tezi, danışman: Prof.Dr.A.Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009, s 75-76 ayrıca bkz. Christian Fuchs, *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*, Routledge, New York, 2008 ss. 299-304

şeye kısıt getirilemez. Hacktivistin yaptığı Robin Hood'culuk oynamaktır. Bilgiye erişir, halka hediye eder, serbest kılar. Hackerın motivasyonunun arkasında çevresince değerli bulunacak bir şey yaratma arzusu yatar. Hacktivistler, hacktivizmin kökeninin sivil itaatsizliğin kökenine dayandığını iddia ederler.¹⁴³ Onlara göre hacktivistler şiddete başvurmadan sosyal değişim yaratmak için Martin Luther King JR veya Ghandi'nin yaptığından farklı bir şey yapmamaktadırlar.

Bilgi ve bilgisayar kaynaklarına ulaşım sağlamak, internet mecralarında ifade özgürlüğü ve en önemlisi internete herkesin erişebilme hakkı ve özgürlüğü network etiği olarak tanımlanır ve “*netik*” olarak ifade edilir.

Hacktivism denildiğinde akla sadece internet sitelerinin ele geçirilmesi gelmemelidir. Bu sadece hacktivist eylemlerin bir çeşididir. Bunun dışında sanal oturma eylemleri, e-mail bombaları, bilgisayar virüsleri vb. eylemler bulunmaktadır ve genel amaç bir rahatsızlık yaratmaktır. Bunlara kısaca bakacak olursak:

Sanal oturma eylemleri ve sanal ablukalar: Sanal oturma eylemi aynı fiziksel oturma eylemi veya ablukada olduğu gibi siber alanda yer işgal etmek olarak tasavvur edilebilir. Protestocuların buradaki amacı, internette normalde gerçekleştirilen işlemlerin gerçekleştirilememesi veya sisteme girişin engellenmesi yoluyla rahatsızlık yaratmasıdır. Bu şekilde eylemlerine dikkat çekmeyi başarabilmektedirler. Bir sanal oturma eyleminde, aktivist, web sitesinde öyle bir yoğunluk yaratır ki diğer sıradan kullanıcıların siteye girmesi neredeyse imkansız hale gelir.

Kendilerine Strano Network denen bir grup, sanal oturma eyleminin ilk örneklerinden birini 21 Aralık 1995'te Fransız Hükümetinin nükleer ve sosyal konular üzerindeki politikalarına karşı bir protesto olarak gerçekleştirmişlerdir.¹⁴⁴ Bu *online grev* 1 saat boyunca sürmüş ve çeşitli devlet organlarının web sitelerini hedef almıştır. Belirlenen bir saatte dünyanın her yerinden katılımcılar tarayıcılarına söz konusu web sitelerini yazıp girmişler ve birkaç sitenin yoğunluktan çökmesine sebep olmuşlardır.

Ancak günümüzde internet teknolojisinin de gelişmesiyle benzer eylemleri organize etmek için dünyanın farklı yerlerinden binlerce eylemciyi koordine etmeye gerek yoktur.

¹⁴³ Julie L.C. Thomas, *Ethics of Hacktivism*, January 12, 2001, http://www.aribo.eu/wp-content/uploads/2010/12/Thomas_2001-copy.pdf

¹⁴⁴ Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 264

Hackerlar, web sitesine normal kullanıcıymış gibi sürekli giriş talep eden yazılımlar üreterek aynı etkiyi daha az zahmet harcayarak yaratabilir.

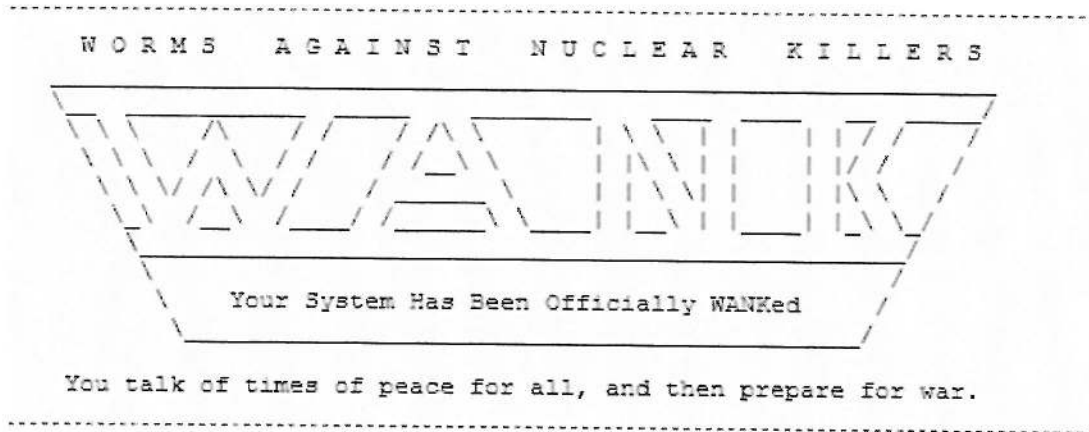
E-Mail Bombaları: Bir karar alıcıya e-mail gönderilmesi olağan bir durumdur. Ancak bunun bir bombardıman haline dönüşmesi etkileyicidir. E- mail bombardımanı, binlerce kullanıcının bir araya gelerek taleplerini yazdıkları veya ortak bir metni kendi e-mail adreslerinden karar alıcının adresine yolladıkları bir eylem şekli olabileceği gibi aynı sanal oturma eyleminde olduğu gibi çeşitli yazılımlar aracılığıyla da yapılabilir.

Web site ve bilgisayar çökertilmesi: Bu hacktivist eylem Türkiye’de ve dünyada çok sık karşılaşılan bir eylem olması nedeniyle birçok kişi hack eyleminin sadece web sitelerinin veya bilgisayarların hacklenerek ele geçirilmesi olduğu yanılgısına sahiptir. Web siteler farklı yazılımlar ve kodlamalar kullanılarak ele geçirilebilir, bu siteye hackleyen grubun politik mesajı eklenebilir veya ele geçirilen sitenin adresi başka bir adrese yönlendirilerek, söz konusu siteye girmeye çalışan sıradan kullanıcıların başka bir web sitesiyle karşılaşması sağlanabilir.

Bilgisayar virüsleri ve solucanlar: Virüsler ve solucanlar da aslında birer bilgisayar programıdır. Bilgisayar virüsü, kullanıcının izni ya da bilgisi dahilinde olmadan bilgisayarın çalışma şeklini değiştirir ve kendini diğer dosyaların içerisinde gizlemeye çalışır. Biyolojik virüslerin insandan insana bulaşabildiği gibi, bilgisayar virüsleri de bilgisayardan bilgisayara bulaşabilir. Solucanlar ise virüslerden farklı olarak kendi kendine çalışabilme özelliğine sahiptir. Solucanlar bir sistemdeki elzem dosyaları tahrip etmek, bilgisayarı büyük ölçüde yavaşlatmak ve bazı gerekli programların çökmesine neden olmak gibi bütün olası zararları yaratabilme yeteneğindedirler.

Hacktivistler bilgisayar virüsleri ve solucanları hedeflerin bilgisayar sistemlerine zarar vermek ve protest mesajlarını duyurmak amacıyla kullanırlar.

Solucan kullanılarak gerçekleştirilen ilk protesto, 16 Ekim 1989’da nükleer karşıtı hackerlar tarafından NASA’nın resmi internet ağı SPAN’a virüs bulaştırılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bulaştırılan bu solucana “nükleer katillere karşı solucanlar” anlamına gelen *Worms Against Nuclear Killer*’ın baş harflerinden oluşan WANK adı verilmiş ve bilim adamları NASA’nın Maryland’daki Goddard Uzay Uçuş Merkezinin bilgisayarlarını açtıklarında aşağıdaki mesajla karşılaşmışlardır.

“WANK

Nükleer Katillere Karşı Solucanlar

Sisteminiz Resmen *Wanklanmıştır*.

Herkes İçin Barıştan Bahsediyor Fakat Savaşa Hazırlanıyorsunuz.”

Yıkıcı nitelik taşıyan virüsler, nitekim, teröristlerin eline geçtiğinde ciddi bir tehdit oluşturabilir. Bilgisayar ağlarında düzenlenen saldırılar gibi diğer hacktivism araçları da aynı şekilde yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Ciddi yıkıcı sonuçlar doğurduğu durumlarda bu eylemler hacktivist eylemden öte “siber terörizm” eylemi olarak tanımlanmaktadır.

2.2.3. Siber Terörizm

“Geleceğin teröristleri bir klavyeyle, bir bombanın yapabileceğinden daha fazlasını yapabilirler”¹⁴⁵

National Research Council

“Siber Terörizm” kelimesi ilk kez 1980’lerde California Güvenlik ve İstihbarat Kurumu’nda kıdemli araştırmacı olan Barry Colin tarafından siber alan ile terörizmin bir

¹⁴⁵ National Research Council, *Computers at Risk*, Washington, D.C.: National Academy Press, 1991. s.7
http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=1581&page=7

noktada birleşmesine atfen kullanılmıştır.¹⁴⁶ FBI ajanlarından Mark Pollitt ise siber terörizmi şu şekilde tanımlamıştır:

*“Siber terörizm, bilgiye, bilgisayar sistemlerine, bilgisayar programlarına ve muharip olmayan hedeflere karşı kullanılacak verilere karşı ulusaltı gruplar veya gizli ajanlar tarafından önceden planlanmış politik motivasyonlarla gerçekleştirilen saldırılardır.”*¹⁴⁷

Aslında siber terörizm olgusuyla insanlar çok önceleri televizyon ve filmler vasıtasıyla tanıştılar. Başta bilim kurgu ve polisiye Hollywood filmleri, “yabancılar” tarafından şehirlerin temiz içme suyu şebekelerinin yönetildiği sistemlere veya hava trafik kontrol mekanizmalarına olası saldırılar gibi konuları birçok kez işlemişlerdir. Gerçekten çok da uzak olmayan bu kurgular, içme sularına kirli suların karıştırılması veya hava trafik kontrol sisteminin tahrip edilerek uçakların havada çarpıştırılması ile sonuçlanabilecek olası siber terörizm saldırılarının sinema ve televizyon programlarına yansımaları halindeydi ve insanlar üzerinde bir tehdit algısı yerleştirmeyi başarmıştı. Ciddi ekonomik veya can kaybının mümkün olduğu olası saldırılar, günümüzde ve gelecekte saldırgan grupların hatta devletlerin yeni stratejisi haline gelmektedir. Zira bu tezin yazım aşaması sırasında Güney Kore’de (20 mart 2013) arkasında Kuzey Kore’nin bulunduğu iddia edilen, Güney Kore televizyonunun yayın sisteminin ve Güney Kore’nin iki büyük ulusal bankasının sisteminin çalışmaz hale getirildiği saldırılar¹⁴⁸ gerçekleşmiştir. Her ne kadar bu ve benzeri saldırılar ekonomik veya hayati bir kayba şimdilik neden olmazken, saldırıların psikolojik etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bilhassa banka sistemlerine yöneltilecek olası saldırılar sonucu banka hesaplarının tahrip edilmesi sanal alanda gerçekleşmiş bir saldırının fiziksel savaşa dönüşmesine bile yol açabilir.

Bu bölüme dair sonuç olarak, aktivizm, hacktivism ve siber terörizm her ne kadar birbiri yerine sık kullanılan terimler olsa da aradaki farklara dikkat edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Özetle, internet aktivizmi demokratik ülkelerde zaten yasal hak olarak sunulmuş protesto ve talep biçimlerinin internet ortamına uyarlanması sonucu maksimum etki-minimum maliyet ile taleplerin dile getirilme şeklidir. Hacktivism, aktivizme benzer bir şekilde, taleplerin çoğunlukla legal fakat daha rahatsız edici yollar kullanılarak hedef kurum ve kuruluşların (çoğunlukla devletlerin) görmediği veya görmezden geldiği sorunlara dikkat çekme ve yetkilileri sonuca yönelik harekete geçirmeye zorlama eylemleridir. Siber terörizm

¹⁴⁶ Colin’den Aktaran Dorothy E. Denning, *Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*, Nautilus Institute, 1999, s. 281

¹⁴⁷ Mark Pollitt, *Cyberterrorism: Fact of Fancy?*, <http://www.cs.georgetown.edu/~denning/infosec/pollitt.html>

¹⁴⁸ <http://abcnews.go.com/International/north-korea-eyed-huge-cyber-attack-south-korea/story?id=18769664#UXpXfRjY9Zs>

ise internet teknolojisi ve hack yöntemlerinin ekonomik, maddi, hayati veya psikolojik hasara yol açacak şekilde kullanılmasıdır. Ancak eylemlerin hacktivist ya da siber terörist eylemler olup olmadıklarını tayin etmekteki güçlük, faillere yönelik yaptırım uygulanmasına engel teşkil etmektedir.

İnternet kesinlikle politik söylem ve savunuculuğun gerçekleştiği yeni bir alandır. Karar alıcılara erişmek, global ölçekli iletişim ve eylem koordinasyonu ve bilgi derleme ve yayma metotları için yeni ve ucuz metotlar sunar. Hem açık hem de gizli iletişimi destekler ve dünyanın farklı yerlerindeki savunuculuk grupları dış politikayı etkilemek için tüm bu avantajlardan faydalanırlar ve görünen o ki daha sık ve yaygın biçimde kullanmaya devam edecekler.

2.3. Devlet Panoptikonuna Karşı Bir “Anti” Olarak İnternetin Kullanımı

Panoptikon aslen Jeremy Bentham’ın mucit kardeşi Samuel tarafından icat edilmiş ancak ünü Jeremy Bentham sayesinde bilinmiş bir mimari planıdır. Panoptikon esasen, hastaneler, okullar, fabrikalar, tımarhaneler için de uygulanabilecek şekilde tasarlanmış olsa da daha çok bir hapisane düzeni olarak ün yapmıştır.

Gözetim toplumu temel olarak Bentham’ın Panoptikon’unda belirttiği üzere yaşamın düzenlenmesi ile ilgilidir, bu bağlamda örneğin işverenler için işçilerin gözetlenmesi için ideal bir sistemi çağırıştırır. Fakat günümüzde “iş yeri enformasyon toplumunun merkezidir. Ayrıca işyerinde gözetim, özellikle internet temelli iletişimle birlikte dramatik boyutlara ulaşmıştır.”¹⁴⁹

Panoptikon 1700lü yıllarda icat edilmiş mimari bir yapıdır fakat küresel toplum dev bir panoptikonun içinde yaşamaktadır. Bu modern panoptikonun duvarları devlet sınırlarıdır.

Jeremy Bentham, Tanrı’nın veya Tanrı Kralların toplum üzerindeki denetiminin göstergesi olan “göz”ü, panoptikon ile fiziksel, din dışı ve kutsal olmayan iktidarların kullanımına açmıştır. Kapitalist iktidarlar ise toplumsal denetimin sağlanması için bu “göz”ün görmesini teknoloji ile mümkün kılmışlardır. Küresel panoptikon bir nevi herkesin “gözaltına” alındığı ve iktidarların toplumları mahkum ettiği kara bir ütopyadır.¹⁵⁰ Özgürlük hala bir ütopyayken, kapitalizmin bir cilvesi olarak, doğal olarak devlet ve ironik bir biçimde bireyler fark etmeden içinde bulundukları panoptikonu talep ederler: kullandıkları

¹⁴⁹ D’Urso’dan aktaran Barış Çoban, *Gözün İktidarı Üzerine*, içinde Barış Çoban & Zeynep Özarslan, *Panoptikon: Gözün İktidarı*, Su Yayınevi, İstanbul, 2008, s.111

¹⁵⁰ Barış Çoban & Zeynep Özarslan, *Panoptikon: Gözün İktidarı*, Su Yayınevi, İstanbul, 2008, s.7

bilgisayarlar, akıllı telefonlar, ulaşım kartları... hepsi panoptikonun gözünün görmesine yardımcı olmaktadır. Fakat bu panoptikonun içinde yaşamayı reddettiklerini öngördüğümüz bir grup insan da var: hackerlar.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, panoptikon temel olarak mimari bir modelken günümüzde bu mimari yapılanmanın ötesinde toplumsal ve politik bir yapılanmaya bir göndermedir. Panoptikon sıradan insanın günlük yaşamındaki iktidar ilişkilerini denetleyebilme mekanizmasıdır.¹⁵¹ Her ne kadar Bentham'ın Panoptikon'unda arzulanan, insanların gözetlendiklerine inanması ya da aksine gözetlendiklerinden emin olamaması iken, küresel panoptikonda çok az sayıda bazılarımız dışında hiç kimse gözetlendiğinin farkında bile değildir. Ve küresel panoptikonun en büyük aracı internettir. İnternet küresel panoptikonu estetize etmeyi başaramıştı. Muhakkak ki her teknolojik aygıt bu panoptikonu sağlasın diye üretilmedi fakat ister istemez panoptikonu besledi. Bireyler tablet bilgisayarlarında, akıllı telefonlarında kimi sosyal medya sitelerini kullanarak nerede ne yaptıklarını göstermek (örn. Four Square), ne düşündüklerini anlatmak (Twitter) veya özel hayatlarına dair fotoğrafları ve neredeyse tüm bilgileri paylaşmak için (Facebook, Instagram vb) gönüllü oldular. Örneğin, bir Amerikan dizisi olan *Person of Interest*, devletin elindeki bir *makine* sayesinde sokaklardaki güvenlik kameralarından, insanların kimlik numaralarına, internetteki hareketlerine kadar sağladıkları tüm bilgileri kullanarak toplumsal düzenin tesis edilmesi ve suçluların tespit edilmesini olanaklı kılan bir düzeni kurgulamıştır. Enteresan bir biçimde bu dizideki makineyi icat eden kişi ile bunu devlete satan kişi aynıdır ve aslında bir hackerdır. Gerçek, her ne kadar bu dizide kurgulanan *makinenin* olduğu kadar başarılı değilse de, bundan çok da farklı değildir.

Bu popüler örnekleri vermek, konuyu anlamayı ve anlatmayı kolay ve tanıdık kılmaktadır. Foucault'un dediği gibi “iktidar bilgiye, bilgi de iktidara sürekli eklemlenmekte ve iktidarı işleyişi bilgi nesneleri yaratmakta, bunları ortaya çıkarmakta, enformasyon biriktirmekte ve bu enformasyonu kullanmaktadır”¹⁵²

Hackerlar, iktidarların elinde bulundurdıkları bilgiden ve bilginin vahametinden haberdardır. Hacktivist etişin iktidarları eleştirdikleri noktalardan birisi devletin sahip olduğu enformasyonu gizli tutmasıdır. Bilgi özgür olmalıdır. İnsanlar teknoloji yüzünden devletlerin

¹⁵¹ Zeynep Özarslan, *Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemler*, içinde Barış Çoban & Zeynep Özarslan, Panoptikon: Gözün İktidarı, Su Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 139

¹⁵² Foucault'dan Aktaran, Zeynep Özarslan, *Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemler*, içinde Barış Çoban & Zeynep Özarslan, Panoptikon: Gözün İktidarı, Su Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 139

gözünde birer birey olmaktan çıkıp, teknolojik birer veri olmuştur. İnsanlar, TC kimlik numaraları uygulamalarında olduğu gibi, birer numara haline gelmişlerdir.

Hackivistlerin, eylemlerinde sık sık duyduğumuz şekliyle devlet kurumlarını hedef almaları bu noktada devletin elinde bulundurduğu “göz”e karşı bir direniş niteliği taşımakta olup amaçlarından biri de iktidarların panoptikonu da kullanarak elde ettikleri bilgiyi “olması gerektiği gibi” serbest bırakmaktır. Bu bağlamda yerel ve uluslararası hacktivizmi, ulusal ve küresel panoptikona karşı bir “anti” olarak okumak mümkün olacaktır. Devletlerin hacktivist hareketle mücadele etmek için hacker istihdam ediyor olması da ironinin diğer yüzüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANONYMOUS ve REDHACK ÖRNEKLERİ İLE ULUSAL ve ULUSLARARASI HAKTİVİZM

Türkiye medyasında ve uluslararası medyada gündeme sık sık hacktivist eylemlerin damga vurduğunu görebilmek mümkündür. Bu tezde sadece Anonymous ve RedHack (Kızıl Hackerlar) hacker gruplarının tercih edilmesinin nedeni, ilkinin uluslararası medyada ikincisinin de Türkiye medyasında seslerini yaptıkları hacktivist eylemlerin başarısıyla duyurmalarından kaynaklanmaktadır.

Anonymous'un kim veya ne olduğuna dair net bir bilgi toplamak, isimlerinden de anlaşılacağı üzere kimliklerini gizlemeleri ve kesin bir örgüt yapılarının olmaması nedeniyle oldukça zordur. Benimsedikleri ana etik, bilginin özgür olması ve internetin dünyadaki özgür olan tek yer olmasıdır. Bu alanda devlet kontrolünü kabul etmek mümkün değildir.¹⁵³ Ama genel olarak Anonymous'un (Türkçe anlamıyla "İsimsizler") çıkış noktasına baktığımızda hacktivist grubun bir araya gelme tarihinin 2003-2004 yılına dayandığı bilinmektedir. Bu tarihlerde kurulmuş bir web paylaşım sitesi 4Chan isimli site, kullanıcıların isimlerini vermeden fotoğraf ve yorum paylaştıkları bir sitedir. Bu siteye giren kullanıcılar rumuz da kullanmamakta, herkesin postaladıkları resimler ve yorumların başında kimin yorumu olduğunun bilinmemesini sağlayan "anonymous"(anonim/isimsiz) ibaresi yer almaktadır. Böylece kişiler kimliklerini belirtmediklerinden ifadelerinde dürüst olabildikleri bir ortama kavuşmuş olurlar. İlk hacker eylemleri 4Chan binlerce kişinin siyah takım elbise giyen zenci bir oyuncu tipi oluşturarak oyun sitelerine girip eğlenmeleri, diğer kullanıcıları eğlenceli bir şekilde rahatsız etmeleri ve ırkçılığa dikkat çekmeleri şeklinde olmuştur.

O zamana kadar yığınlar halinde oyun sitelerine girip eğlenen kullanıcıların ciddiyeti 2008'de Chanology Project veya Operation Chanology (Chanology Operasyonu) ile Scientology Kilisesine karşı gerçekleştirdikleri bir eylemle bilinir hale gelmiştir. Yaptıkları eylem ünlü aktör ve Scientologist Tom Cruise'un yankı bulan, Scientology'nin sırlarını açıkladığı bir röportajının Scientology Kilisesi tarafından internet ortamında yayınlanan tüm

¹⁵³ İnternet üzerindeki kontrol üzerine daha fazla bilgi için bkz. Giampiero Giacomello, *National Governments and Control of the Internet: a Digital Challenge*, içinde Johan Söderberg, *Hacking Capitalism: the Free and Open Software Movement*, Routledge, London, 2008

sitelerden kaldırma girişimlerine karşı gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁴ Eylemin başlamasının ardından YouTube video paylaşım sitesinde paylaştıkları bir video ile yaptıkları duyuruda, Scientology Kilisesi'nin Cruise'un röportajını kaldırmaya yönelik yaptıklarının internet sansürüne girdiğini ve kendilerinin sansürü hiç sevmediklerini belirtmişler ve ardından DoS saldırıları, elli bin adet e-mail, fax ve telefon şakaları gibi Kilise'yi rahatsız edecek eylemler içerisine girmişlerdir. Yine 2008 yılında eylem yasal metodlar kullanılarak devam ettirilmiş, ABD Milli Gelirler Tahsil Dairesi'ne Scientology kilisesinin vergi muafiyetinin araştırılması taleplerini içeren şiddetten uzak protestolar gerçekleştirilmiştir ve Anonymous grubunun politik alanda mücadelesine bu şekilde bir giriş yapılmıştır. Anonymous, kendileri hakkında yapılan eleştirileri ve haberleri kaldırmaları için basın yayın kuruluşlarına, habercilere ve sıradan insanlara dava açan Scientology Kilisesi'nin davranışlarına karşı internetin özgür bir alan olduğu ve övgü kadar eleştirinin ve yerginin de bir hak olması düşüncesiyle tepki gösteren bir hareket olarak ortaya çıkmıştır.

Anonymous, Scientology Kilisesi'nin yapacakları bir yürüyüşe katılmak isteyenleri takip ederek davalarla tehdit etmesi nedeniyle katılımcılara yüzlerine bir maske geçirmelerini, herhangi bir silah getirmemelerini ve birbirlerine uyumlu giyinmelerini (bkz: Tilly'nin MBSB gösterilerinin "birlik" özelliği) tavsiye etmiş ve dünyanın hemen hemen tüm büyük şehirlerinde bulunan Scientology Kilisesi'nin bulunduğu yerlerde bir eylem düzenlemiştir. Düzenleyiciler, çok fazla katılımcı olmayacağını tahmin etmelerine rağmen¹⁵⁵ 21 Ocak 2008'de yayınladıkları bir videoyla 10 Şubat 2008'de yapacakları eyleme bir çağrıda bulunmuşlar, fakat düşük beklentilerinin aksine yüzlerce insan dünyanın farklı şehirlerinde Scientology Kilisesi binasının önünde toplanmışlardır. Konuyla gayet uyumlu bir tavırla, V for Vandetta filmine atıfta bulunarak Gay Fawkes maskeleri takan (ki bu maske daha sonra Anonymous'un simgesi haline gelmiştir) New York şehrinde Times meydanında yaklaşık 500, Sidney'de 250, Adelaide, Perth ve Melbourne şehirlerinde 200'den fazla, Tel Aviv'de İsrailli ve Filistinlilerin aynı safta yer aldığı 100'ü aşkın, Londra'da 600, Clearwater Florida'da 300, Berlin'de 200, Los Angeles'te ise 1000'i aşkın eylemci sokaklarda toplanarak Scientology Kilisesini protesto etmiştir.¹⁵⁶ Bu şekilde Anonymous'un internet üzerinden gerçekleştirdikleri eylem birden uluslararası bir toplumsal hareket halini almıştır.

¹⁵⁴ Jeff Jacobson, *We are Legion;: Anonymous and The War on Scientology*, <http://www.lisamcpherson.org/pc.htm>

¹⁵⁵ Bilgiler Anonymous'un tarihini ve eylemlerini anlatan, Anon'larla (Anonymous üyeleri) birebir görüşmeleri içeren "We Are Legion" belgeselinden alınmıştır.

¹⁵⁶ Rakamlar ortalama ve "We Are Legion"dan alınmıştır.

Görsel 3.1 Anonymous'un Simgesi Haline Gelen Fawkes Maskesi

Kaynak: We Are Legion: the Story of Hacktivists Belgeseli, 2012

Anonymous'un ilk kez bir devleti karşısına aldığı olay ise Avustralya'da hükümetin internete sansür uygulama tasarısı üzerine, Avusturalya hükümet web sitelerinin hacklenmesi ile gerçekleşmiştir.

Anonymous'un küresel çapta bu denli meşhur kılınmasının ardında ise bir başka bilgi mücadelesinin sonuçları yatmaktadır. Bilindiği üzere Julian Assange'ın 2006'da kurmuş olduğu Wikileaks, bilgi edinme ve yayma özgürlüğüne dayanarak Amerikan Savunmasının tarihinde rastlanan en büyük bilgi sızıntılarından birini gerçekleştirmiş, doksan binden fazla belge sızdırmıştır. Bu belgeler arasında Irak ve Afganistan savaşına dair ve Türkiye'yi de ilgilendiren önemli belgeler bulunmaktadır. PayPal, VISA, Master Card ve Amazon'un Wikileaks'e internet üzerinden bağışta bulunabilmeyi mümkün kılan yolları kapatması üzerine, Anonymous, Wikileaks'in bu sızdırmalardan dolayı maruz kaldığı uygulamalara bir tepki ortaya koyarak, PayPal, Mastercard, VISA ve Amazon'un sitelerine karşı DDos (Distributed Denial of Service) atakları düzenlemiş ve iyice tanınır hale gelmiştir.

Arap Baharı ile birlikte eylemlerin politik çizgisi de belirginleşmiş ve derinleşmiştir.¹⁵⁷ Tunus'ta alevlenen Arap Baharı sırasında interneti sansürleyen ve birçok kişinin Facebook hesabını çalan Tunus Devletine karşı birleşen Tunuslu eylemciler ve onlara destek veren Anonymous devrimin gidişatını etkilemiştir.

Ardından Arap Baharının sıçramasıyla, Mısır'da başlayan eylemlere karşılık Mısır Hükümetinin 27-28 Ocak 2011 tarihlerinde tüm ülkede interneti kesmesi üzerine Anonymous

¹⁵⁷ Özgür Uçkan, *Anonymous: Örgüt Değil Fikir*, <http://www.ozguruckan.com/kategori/makaleler> (erişim tarihi 28.04.2013)

yeni bir işbirliği gerçekleştirmiştir. Anonymous, faks yoluyla interneti kesilen bireylere teknik yöntemleri anlatarak interneti kendilerinin nasıl geri açacaklarını göstermiş, biber gazına karşı korunma yöntemlerini anlatmış ve halkın iletişim hakkının ellerinden alınmasının intikamı olarak Mısır Hükümetinin web sitesini çökertmiştir.

Bu eylemlerin bir kısmında bir diğer hacktivist grup olan Lulz (AntiSec) da destek vermiştir. Bu eylemlerin giderek nasıl uluslararasılaştığı ve Lulz gibi diğer hacker grupların destekleriyle, bu çalışmanın teorik kısmında da bahsedildiği üzere destek ağlarının bu sefer internet üzerinde kurulduğu ve toplumsal hareketlerin gerekliliklerinden olan eylem repertuarının elektronik ortama uyumlaştığı görülebilmektedir. Özgür Uçkan'ın da belirttiği gibi;

“Aslında internetin kendisi de başından beri bir kamusal alan olarak politik faaliyetin yeni cepheler açtığı bir evren olmuştur. İnternetin başından beri işin içinde olan ve bu ortamın ilk sivil inisiyatiflerinden Elektronik Ufuklar Vakfı'nın (EFF) kurucusu John Perry Barlow, daha 1996'da “Siber mekanın bağımsızlık bildirgesi”ni yayınlamış ve devletlere “burada istenmiyorsunuz” diye seslenmişti (Anonymous, şimdi bu belgeyi tekrar yayınlayarak internet kullanıcılarının katılımıyla güncellenmesi için çağrıda bulundu.) Aynı Barlow, 2010 sonunda, Wikileaks'in “Cablegate” yayınlarına karşı ilk saldırılar ve savunma hareketleri başladığında Twitter'dan şu mesajı geçmişti: “İlk ciddi enformasyon savaşı başladı. Savaş alanı Wikileaks, sizler de ordularsınız.”

İnternet enformasyon savaşlarının gerçekleştiği bir alan haline gelmiş ve ismi belirsiz hacktivistler devlet ve uluslararası şirketlere karşı maddunun yanında yer almaya başlamış, ideolojik, politik, ekonomik çizgilerini göstererek, enformatik dünyanın yeni sınıfsal hareketini oluşturmuşlardır: **siyasi veya ekonomik iktidarlara karşı hacktivism**.

Tabî ki bu mücadeleye karşı mekanizma geliştirme çabaları da bulunmaktadır. Dünya genelinde siber terörizmin ve hacktivismin suç olduğunu gösterebilen yazılı kanun metni neredeyse yoktur demek yanlış olmayacaktır ve kanunlardaki bu boşluk siber terörizm eylemlerinin gerçekleştirilmesini engelleyememektedir. Ülkeler ulusal yasalarında hacktivismi ve siber terörizmi engellemeye yönelik yasal metinler oluşturmaya çalışsalar da birçok ülkede bu çabalar, bilhassa Avrupa ülkelerinde ifade ve bilgi özgürlüğü gibi kriterlere takılmaktadır. Öte yandan ulusal anlamda yasal metin üretmiş ülke sayısı oldukça kısıtlıdır.

Hindistan kanunlarına göre;

Her kim ki,

- a) *Aşağıdaki yollarla Hindistan'ın egemenliğini, güvenliğini, birlik ve bütünlüğünü tehdit etmek veya halkta veya halkın herhangi bir kısmında korku uyandırmak amacıyla;*
 - i. *Bir bilgisayar kaynağına erişim hakkı olan herhangi birinin bu erişimini engellemek veya engellenmesine yol açmak*
 - ii. *Yetkisi dışında veya olan yetkilerini ihlal ederek bir bilgisayar kaynağına sızmak veya erişmeye çalışmak veya*
 - iii. *Herhangi bir bilgisayara virüs bulaştırmak veya virüs bulaşmasına neden olmak,*

Ve bu yolları kullanarak, ölüm ve yaralanmalara yol açmak, veya mülkiyetin zarar görmesine veya yok olmasına sebebiyet verirse veya vermesi ihtimali doğarsa, veya toplum için hayati önem taşıyan hizmet ve teçhizatı zarar verirse veya Bölüm 70 altında düzenlenen kritik bilgi altyapısını olumsuz bir şekilde etkilerse veya
- b) *Herhangi yabancı bir ulusun, bireyler grubunun veya diğerlerinin yararına olacak şekilde, bilerek ve kasten yetkisiz veya erişim yetkisini ihlal ederek bir bilgisayar kaynağına erişim sağlamak ve sızmak ve bu suretle, ülke veya dış politika güvenliği için veya herhangi bir şekilde Hindistan'ın egemenliği veya bütünlüğüne, ülke güvenliğine, diğer ülkelerle barışçıl ilişkilerine, kamu düzenine, kamu ahlakı veya etiğine zarar verebileceği düşünüldüğü için gizlenmiş/kısıtlanmış bilgi, veri ve veritabanlarına erişmek veya bu yollarla mahkemenin işleyişine müdahaleye, hürmetsizlik, aşağılama ve bir suça teşvik ederse siber terörizm suçu işlemiş olur.*

Hindistan kanunlarına göre siber terör suçları 14 yıldan müebbet kadar hapis cezasıyla cezalandırılabilir.

ABD'de hacktivist harekete karşı SOPA (Stop Online Piracy Act/ Online Korsanlığı Durdurma Kanunu), PIPA (Protect Intellectual Property Act/ Preventing Real Online Threats to Economic Creativity and Theft of Intellectual Property Act/ Ekonomik Üretkenlik ve Fikri

Mülkiyete Gerçek Online Tehditleri Önleme Kanunu) ve uluslararası alanda ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement/ Anti- Hayali Ticaret Anlaşması) gibi girişimler bulunmaktadır.

SOPA ve PIPA yasaları, 2011 yılında teklif edilmiş ama ileride internet sansürlerinin yolunu açacağı düşünceleri yüzünden birçok kişi, kurum ve web sitesi tarafından protesto edilmiştir. Bu yasa tasarıları onaylanmaları halinde başta ABD olmak üzere tüm dünyada internet ile ilgili köklü değişiklikler getirecektir. En büyük internet siteleri Wikipedia, Google gibi siteler, isimlerinin üzerine siyah bir bant çekip “Kongreye söyle: İnternete Sansür Getirmesin” yazısı yazarak tüm kullanıcıları protestoya davet etmiş, Amerikan sosyal haber servisi Reddit.com 12 saatliğine yayınlarını durdurmuş, Facebook ise böyle bir uygulamaya gitmemiş ama protesto amaçlı bir sayfa oluşturmuş, kısa sürede binlerce insan, site ve grup bu sayfaya katılıp tepkilerini göstermiştir. Bunun ardından çok kısa bir süre içinde tasarımı hazırlayan yarım düzine senatör tasarıdan desteğini çektiğini açıklamıştır. Süreç yasa tasarısının süresiz ertelenmesiyle sonuçlanmıştır.

Türkiye’de ise Ceza Kanunu’nun onuncu bölümünde, 243 ve 244üncü maddelerde bilişim suçları şöyle düzenlenmiştir:

“MADDE 243 - (1) Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir. (2) Yukarıdaki fıkrafta tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir. (3) Bu fiil nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

MADDE 244 - (1) Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. (4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturulmaması

halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.”¹⁵⁸

Ancak Türkiye'nin en bilinir hacker grubu olan RedHack için açılan davalar bilişim suçları değil terörizm kapsamında açılmıştır. Daha sonra Ankara Başsavcılığı, eylemlerin şiddet içermemesi nedeniyle gruba yönelik “silahlı terör örgütü” suçlamalarını reddederek soruşturmada görevsizlik kararı almıştır.¹⁵⁹

Uluslararası bir düzenleme öngören ACTA fikri ise 2007'de ABD'nin fikri mülkiyet hakkı ihlallerine ilişkin şikayetlerini uluslararası platformlarda yoğunlaştırdığı bir dönemde ortaya konulmuştur. ABD tarafından başı çekilen sürece daha sonra AB ve Japonya da katılmış, son dönemde müzakereci ülke sayısı (AB tek ülke sayıldığında) 11'e yükselmiştir. (ABD, AB, Japonya, Meksika, Kanada, Singapur, Yeni Zelanda, Güney Kore, Avustralya, İsviçre ve Fas) Toplam 11 müzakere turu yürütülmüş, en son olarak Tokyo'da Kasım 2010'da gerçekleştirilen müzakere turu sonrasında, 3 Aralık 2010 tarihinde, ACTA metninin müzakeresinin tamamlandığı taraflarca ifade edilerek, taslak metnin nihai hali kamuoyuyla paylaşılmıştır. Taraflarca yapılan resmi açıklamalarda, ACTA taslak metni üzerinde hukuki gözden geçirme sürecinin devam ettiği, bu sürecin kısa süre içinde sonuçlandırılarak Anlaşma'nın taraflarının imzasına açılacağı ifade edilmektedir. Edinilen bilgilere göre, imza süreci 2 yıl olarak öngörülmekte olup, bu süreçte Anlaşma'da belirtildiği üzere, 6 ülkenin imzalamasıyla Anlaşma yürürlüğe girecektir. Diğer taraftan, gerek Anlaşmayı müzakere eden gelişmiş ülkelerin kamuoylarında, ACTA'nın kişisel hak ve özgürlüklere bir tehdit oluşturduğu gerekçesiyle, gerekse Çin, Brezilya, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin resmi temsilcilerinden ACTA'ya tepkiler dile getirilmektedir.¹⁶⁰ Ekim 2011'de Avustralya, Kanada, Japonya, Fas, Yeni Zelanda, Singapur, Güney Kore ve ABD anlaşmayı imzalamışlardır. 2012'de Meksika ve Avrupa Birliği (22 ülkesiyle birlikte) anlaşmaya dahil olmuşlardır. Anlaşmayı en son Japonya imzalamıştır fakat anlaşmanın gereğine göre 6 imzacı ülke Japonya'nın katılımına onay verdikten sonra anlaşma Japonya'da yürürlüğe girebilecektir.

¹⁵⁸ Türk Ceza Kanunu,

http://www.uhdig.m.adalet.gov.tr/suggam/mevzuat/ulusal_mevzuat/5237sayili_cezakanunu.pdf

¹⁵⁹ Hürriyet Gazetesi, “Savcılık: RedHack terör örgütü değil”

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23242468.asp>

¹⁶⁰ TC. Ekonomi Bakanlığı resmi web sitesi, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/0E2AB886-D8D3-8566-4520438CBEB58ED2/ACTAwebbilginotu.pdf?CFID=6592211&CFTOKEN=85076555>

Bu tarz anlaşmalar ve yasalar, sadece isimlerinde geçtiği üzere fikri mülkiyet ve internet ticareti gibi konularda kısıtlama getirmeyecek, bilhassa fikri mülkiyetin korunması iddiasıyla, bilginin özgür dolaşımını kabul eden hacktivistlerin suçlu ilan edilmesinin yolunu açacaktır.

Devletleri ve şirketleri bu düzenlemelere teşvik eden internetin bu muhalif kullanımından öte, bu muhalefetin daha büyük toplumsal hareketlerin yükselişini tetikliyor olmasıdır. Başta Wikileaks'in bilgi sızdırıp yayınlaması sonucunda gerçekleri öğrenen kamuoyu ABD'nin içinde bulunduğu savaşa olan desteklerini çekmiş ve ABD hükümetine ciddi eleştiriler getirmişlerdir.

İnternetin bir politika alanı olması doğaldır, çünkü internet kamusal bir alan yani toplulukların alanıdır. Siber kültürün öncülerinden Bruce Sterling'in dediği gibi: "Topluluk (Community) ve iletişim (Communication) sözcükleri aynı köke sahiptir. Bir iletişim ağı kurduğunuz her yerde bir topluluk da kurarsınız ve ne zaman bu ağı yıkarsanız –ele geçirirseniz, yasadışı ilan ederseniz, çökertirseniz ya da erişilemeyecek kadar pahalı kılarsanız–, topluluğu da incitmiş olursunuz."¹⁶¹

RedHack ise Anonymous'tan bazı farklılıklar arz eder. RedHack kendini "çeşitli milliyetlerden, Türkiye ve dünya proletaryasının teknolojik alandaki saldırı, savunma, araştırma ve geliştirme gücü" olarak tanımlar ve devam eder "RedHack devrimci dayanışmaya gönül vermiş, devrimciler arasındaki ayrılıkları değil aynılıkları baz alan, hiçbir aracı reddetmeme ilkesi gereği teknolojiyi halk yararına kullanmayı amaçlayan sosyalist bir örgüttür"¹⁶² Bu bağlamda RedHack, Anonymous'un reddettiği ideoloji ve örgütlülük boyutuyla Anonymous'tan ayrılır. Yukarıda bahsedildiği gibi Anonymous'un kendisi için V For Vendetta filmi ile özdeşleşmiş maskeyi sembol olarak benimlemişken, RedHack ideolojisiyle bağlantılı olarak orak-çekiç figürünü belirlemiştir. Bu orak-çekiç figürünün fare ve klavye kullanılarak oluşturulmuş illüstrasyonları da mevcuttur.

¹⁶¹ Bruce Sterling, *The Hacker Crackdown*, <http://ebooks.adelaide.edu.au/s/sterling/bruce/hacker/complete.html#>

¹⁶² Red! Filmi için röportaj veren RedHack üyelerinden Şirin Baba nickli hacktivistin açıklamasından alıntılanmıştır. Ayrıca bkz: <http://pclevel.com.tr/redhackten-bomba-iddialar-akilli-cebi-olanlar-korksun>

Görsel 3.2 RedHack'in Simgesi Olarak Benimsediği Klavye ve Fare Den Oluşturulmuş Orak Çekiç Figürü

Kaynak: RedHack'e ait Twitter adresi

Red Hack'in Anonymous'tan bir diğer farkı, kendilerini “sadece anonymous” olarak tanımlamayı tercih eden anonim bir kimlik yerine, komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle yasaklanan Şirinler çizgi filmlerindeki karakterlerin isimleri ile (örgüt liderinin adının Şirin Baba olması gibi) tanıtımlarıdır.

Aslında genel itibarıyla bakıldığında, Wikileaks, Anonymous ve RedHack'in en temel eylemi sızıntı gazeteciliğidir ve sızıntı gazeteciliği devlet ve şirket minvalli basın ortaya çıkaramadığı veya çıkarmak istemediği bilgiyi toplumla paylaşmaktadır. Çevre sorunlarıyla ilgili sızıntıların yayınlandığı GreenLeaks, uluslararası ticaret sırlarının ortalığa döküldüğü TradeLeaks, Avrupa Birliği'nde dönen dolapları yayınlayan BrusselLeaks veya RuLeaks, TuniLeaks, IndoLeaks gibi ülkelere özgü ulusal sızıntı kaynakları bu tarz yapılanmaların diğer örnekleridir.

RedHack, yaklaşık 2010 yılından beri Türkiye'de gerek hükümet kuruluşlarına gerekse şirketlere yönelik gerçekleştirdikleri saldırılar ile tanınır hale gelmiş olsalar da tarihleri ve eylemleri daha eskiye dayanmaktadır. İlk ciddi eylemlerinden birisi 2005'te İstanbul'daki tüm trafik cezalarını silmeleri olmuştur. RedHack'i temsilen röportaj yapmayı kabul eden fakat gizlilik ilkeleri dolayısıyla isim vermeyen ama takma adını benimle paylaşan RedHack üyesi, 1997'den beri eylemlilik içerisinde olduğu halde RedHack'in hem toplum hem de basın tarafından daha geç keşfedilmelerini “toplumun internetle tanışıklığının ve internetin aktif kullanımının daha yakın bir döneme denk gelmesine” bağlıyor. Sosyal ağlar sayesinde farkındalıkları paylaşmaya başlayan Türkiye toplumunun Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün web sitesinin çökertilmesi gibi çarpıcı bir olayla ilk kez karşılaşmış olması RedHack'i birden bilinir hale getirmiştir. 2012'den önce yaptıkları eylemlerin sayısını tahmin edemeyen *Şirine*

takma isimli RedHack üyesi, esas olanın farkındalığı çoğaltmak olduğunu, sayının çok da önemli olmadığını vurguluyor.¹⁶³

2011'de BTK'nın (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu) devlet eliyle merkezi filtre kararı "güvenli internet" adı altında yayınlandığında gerek BTK gerekse TİB (Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı) siteleri saldırıya uğramış ve bir süre kapalı kalmış, diğer devlet kuruluşlarına da benzer saldırılar düzenlenmişti. Bunların bir kısmını "#OpTurkey" (Türkiye Operasyonu) adı altında Anonymous grubu üstlenmiş, bir kısmını ise kimin düzenlediği ve bu sızmalar sırasında ne tür bilgilerin elde edildiği bir sır olarak kalmış olsa da hacktivistler kendi ülkeleri dışındaki devletlerin yürüttükleri politikalara müdahale etmek ve politikanın gidişatını değiştirmek konusunda mücadeleci ve politiktirler. Şubat 2012'de Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün internet sitesini çökerterek adlarını duyuran RedHack grubu aynı zamanda Türkiye genelinde yaklaşık 350'ye yakın emniyet müdürlüğü sitesini geçici bir süreliğine çalışamaz hale getirmiştir. Diğer eylemleri,

- Mart 2012'de Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün internet sitesinin çökertilerek, çok sayıda ihbar ve iç yazışmanın internet ortamında yayınlanması;¹⁶⁴
- Nisan 2012'de İçişleri Bakanlığı sitesine ait bir alt sayfaya mesaj bırakılması;¹⁶⁵
- 27 Nisan 2012 tarihinde İnternet servis sağlayıcılarından TTNNet'in yaklaşık 2 saat süreyle internet hizmetinin aksatılması;¹⁶⁶ (Bunun üzerine açıklama yapan TİB saldırıyı doğrularken internet kesintisi olduğuna dair haberleri yalanladı.)¹⁶⁷
- Mayıs 2012'de Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın sistemine girerek bazı TSK personelinin bilgilerinin ifşa edilmesi;¹⁶⁸ (TSK bu haberi daha sonra "RedHack'in ele geçirdiğini iddia ettiği belgeler, güncelliğini yitirmiş bilgileri içeren, eski tarihli ve kişisel kullanıcılar tarafından oluşturulmuş belgelerdir." şeklinde yalanlamıştır.)¹⁶⁹
- Temmuz 2012'de siteden "Türkiye ve Suriye halkına armağan ediyoruz" açıklaması yaparak Türkiye'nin Suriye politikasını eleştirmek amacıyla Dışişleri Bakanlığının sitesinin hacklenmesi;¹⁷⁰

¹⁶³ Şirine takma isimli hacker ile yapılan röportaj, 5 Mayıs 2012, bkz. Ek-1

¹⁶⁴ Radikal Gazetesi, "Tutuklu Redhack 350 siteyi hack'ledi"

<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1083334&categoryid=77>

¹⁶⁵ Hürriyet Gazetesi, "RedHack İçişleri sitesini hackledi" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20390478.asp>

¹⁶⁶ Evrensel Gazetesi, "RedHack, TTNNet'e interneti dar etti" <http://www.evrensel.net/news.php?id=27966>

¹⁶⁷ NTVMSNBC, "TİB saldırıyı doğruladı, kesintiyi yalanladı" <http://www.ntvmsnbc.com/id/25344212/>

¹⁶⁸ İnternet Haber, "Redhack yaptı yine yapacağını" <http://www.internethaber.com/redhack-kara-kuvvetleri-komutanligi-personel-kizil-hackerlar-433551h.htm>

¹⁶⁹ Radikal Gazetesi, "Dağlıca saldırısı PKK'yı böler mi?"

<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1091658&categoryid=97>

¹⁷⁰ NTVMSNBC, "RedHack Dışişleri Bakanlığını hackledi" <http://www.ntvmsnbc.com/id/25363529/>

- Dışişleri Bakanlığı'nın dosya paylaşım sitesinin hedef alınması sonucunda Türkiye'de çalışan pek çok yabancı diplomatın kimlik bilgilerinin Dropbox adlı site üzerinden yayınlanması;¹⁷¹
- 17 Temmuz 2012'de ÖSYM sitesinin bir süreliğine çöktürülmesi;¹⁷²
- 29 Mayıs 2012'de Türk Hava Yolları'nın internet sitesine greve destek amacıyla bir siber saldırı gerçekleştirilmesi;¹⁷³
- 22 Temmuz 2012'de Adalet ve Kalkınma Partisi resmi web sayfası geçici süreliğine mesaj bırakılarak kapatılması;
- Eylemlerini destekleyen akademisyen ve gazetecilerin tehdit edilmesi üzerine Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün web sitesinden daha önce ele geçirdikleri 77 mega byte boyutundaki ihbarların bulunduğu metin dosyasının tamamının yayınlanması;¹⁷⁴
- 29 Ekim 2012'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ana sayfasını hackleyerek hükümete ve Fethullah Gülen cemaatine yönelik bir dizi eleştirinin yayınlanması;¹⁷⁵
- 2 Kasım 2012'de Kamu İhale Kurumu (KİK)'e saldırarak Ak Parti'yi 1 kuruş'a ihaleye çıkarma eylemi;¹⁷⁶
- 7 Aralık 2012'de Maliye Bakanlığı sitesini hackleyerek memura temsili olarak zam yapılması eylemi;¹⁷⁷
- 25 Aralık 2012 tarihinde pedofili (çocuk tacizcileri) yakalatma ve hesaplarını kapatma eylemi;¹⁷⁸
- 8 Ocak 2013 tarihinde Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) sitesini 2.kez hacklemiş ele geçirdiği yolsuzluk, haksızlık belgeleri yayınlamıştır;¹⁷⁹

¹⁷¹ Cnn Türk Haber sitesi, "RedHack kapatıldı, RedHack açıldı"

<https://www.cnnturk.com/2012/bilim.teknoloji/teknoloji/07/04/redhack.kapatildi.redhack.acildi/667604.0/index.html>

¹⁷² Cnn Türk haber sitesi, "Sabah sabah ÖSYM'yi çöktürtiler!"

<http://www.cnnturk.com/2012/bilim.teknoloji/teknoloji/07/17/anonymous.redhacki.icin.osymyi.cokertti/669160.0/>

¹⁷³ Cnn Türk haber sitesi, " THY'nin resmi sitesi hacklendi"

<http://www.cnnturk.com/2012/bilim.teknoloji/teknoloji/05/29/thynin.resmi.sitesi.hacklendi/662895.0/index.html>

¹⁷⁴ Radikal Gazetesi, "RedHack elindeki tüm belgeleri açıklıyor"

<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1094293&categoryid=77>

¹⁷⁵ Bianet haber sitesi, "RedHack Diyanet'i Hackledi" <http://www.bianet.org/bianet/bilisim/141716-redhack-diyaneti-hackledi> ayrıca bkz. Evrensel haber sitesi, "RedHack yine hackledi"

<http://www.evrensel.net/news.php?id=39354> ve Sol Haber Portalı, "RedHack Diyanet'i de hackledi!"

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/redhack-diyaneti-de-hackledi-haberi-61591>

¹⁷⁶ Hürriyet Gazetesi, "RedHack KİK'in sitesine saldırdı" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21837936.asp>

¹⁷⁷ Milliyet Gazetesi, "RedHack'ten memura zam!" <http://gundem.milliyet.com.tr/-redhack-ten-memura-zam-gundem/gundemdetay/07.12.2012/1638265/default.htm> ayrıca bkz. HaberTürk haber sitesi, "Memura korsan zam!" <http://ekonomi.haberturk.com/teknoloji/haber/800933-memura-korsan-zam>

¹⁷⁸ Hürriyet Gazetesi, "Pedofilleri Türk hackerlar yakalattı" <http://www.hurriyet.com.tr/planet/22228243.asp>

¹⁷⁹ Hürriyet Gazetesi, "Öğrenci harçları ile rektöre lüks araba alındı"

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22317613.asp>

- 26 Şubat 2013 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in hakkında belgelerin yayınlanması;¹⁸⁰
- 22 Mart 2013 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin sitesinin hacklenmesi;¹⁸¹
- 23 Mart 2013 tarihinde İsrail gizli servisini MOSSAD'ın sitesinin Anonymous grubu işbirliğiyle çökertilme eylemi;¹⁸²
- 24 Mart 2013 tarihinde aralarında üst düzey bürokratların, hâkimlerin olduğu 32 bin İsrail çalışanının isimlerini, ev ve e-mail adreslerinin ve diğer kimlik bilgilerinin açıklanması eylemi;¹⁸³ olarak sıralanabilir.

Sıraladığımız son iki eylem uluslararası hack ittifaklarının oluştuğunun bir göstergesidir. Bu eylemlerin ardından RedHack ve Anonymous uzun zaman önce duyurmuş oldukları İsrail Savunma Bakanlığı, İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve İsrail Merkezi İstatistik Bürosu web sitelerini işbirliği ile çökertmişlerdir.¹⁸⁴ Anonymous bu eylemi web sitesinde #OpIsrael (İsrail Operasyonu) olarak duyurmuş, buna göre İsrail'de altmış bini aşkın web sitesi, 40 binden fazla Facebook sayfası, 5000 Twitter hesabı, 30 bin İsrail banka hesabı hacklenmiş, LulzSec¹⁸⁵ isimli bir diğer hacker grubunun yardımıyla İsrail başbakanının eşinin telefon numarası dahi ele geçirilmiştir ve toplamda 3,7 milyar dolarlık zarara yol açılmıştır.¹⁸⁶ ABD'nin İsrail'e verdiği yıllık 2 milyar dolarlık askeri yardımla kıyaslandığında eylemin boyutu daha net ortaya çıkmaktadır.

Aslında #OpIsrael, tam anlamıyla bir uluslararası hacker işbirliğinin ürünüdür. İsrail Savunma Elektronik altyapısı ve hükümet üyelerinin Facebook hesapları Gaza Hacker Team (Gazze Hacker Takımı), İsrail Polis ve Hükümet Serverlarını Arnavutluk ve Kosova'lı hackerlar, İsrail Askeri Mühimmat elektronik altyapısı Latin Hack Team (Latin Hack Takımı), İsrail Ulusal Altyapı sistemlerinin tamamı Hitcher (Pakistanlı bir hacker grubu), 8 devlet sitesi Moroccan Islamic Union (Faslı İslami Birlik), İsrail Adalet Bakanlığı ve 16.000

¹⁸⁰ Cnn Türk haber sitesi, "Redhack'ten çok Melih Gökçek Belgeleri"

<http://www.cnnturk.com/2013/guncel/02/27/redhackten.sok.melih.gokcek.belgeler/698087.0/>

¹⁸¹ Hürriyet Gazetesi, "Pekin'de panda pazarlığı" <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/22875503.asp>

¹⁸² Hürriyet Gazetesi, "İsrail gizli servisi çöktü" <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/22877072.asp>

¹⁸³ İsrail Hayom Gazetesi, "Hacktivists claim they breached Mossad computers"

http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=8211 ayrıca Star Haber, "MOSSAD'a Redhack şoku!" <http://haber.stargazete.com/dunya/mossada-redhack-soku/haber-738584> ve Akşam Gazetesi, "Anonymous MOSSAD'ı çökertti" <http://www.aksam.com.tr/dunya/anonymous-mossadi-cokertti/haber-180284>

¹⁸⁴ Crypt0nymous (Anonymous bağlantılı web sitesi) "List of confirmed affected websites during #OpIsrael"

<http://crypt0nymous.tumblr.com/post/47270432228/list-of-confirmed-affected-websites-during-opisrael>

¹⁸⁵ LulzSec de bir hacker grubudur fakat Anonymous veya RedHack'ten farklı olarak genellikle eğlence için hack yapmayı tercih etmektedirler.

¹⁸⁶ Şirine takma isimli hacker ile yapılan röportaj, 5 Mayıs 2012

Facebook hesabı ve 900 web sitesi Anonymous, LİKUD PARTİSİ, İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ise Redhack tarafından çökertilmiştir.¹⁸⁷

RedHack'i temsilen konuştuğum *Şirine*, ayrıca sadece "hacktivist" olarak adlandırılmaktan hoşlanmadıklarını, günlük yaşam pratiğinde direnişçi sokak eylemlerine katıldıklarını hem de "hacker/hacktivist/aktivist" tanımlarının "*önce insan, sonra sosyalist*" tanımlamalarından sonra geldiğini yani eylemlerini internet üzerinden gerçekleştirmekle yetinmediklerini, internetin kendileri için eylem repertuarının sadece bir parçası olduğunu belirtiyor.¹⁸⁸

Ortalama bir toplumsal hareketle karşılaştırma yapmak adına en başarılı oldukları eylemde kaç kişi çalıştıklarını sorduğumda, bir dönem İrlanda'da çokça dile getirilen "Bir IRA militanı beş İngiliz gizli servis elemanına bedeldir" sözünü hatırlatarak, çekirdek kadrodaki üyelerin hem siyasal bilinçlerinin hem de bilişim becerilerinin tek başına eylem yapabilecek nitelikte olduğunu belirterek daha önce tartıştığımız hacktivistizmin sayıdan tasarruf sağladığı hipotezimizi kanıtlamıştır. *Şirine*, yine de daha fazla hacker ile yapılan eylemlerin hem dayanışmayı artırdığını hem de her ne kadar gerektiğinde inisiyatif almak konusunda hiçbir sıkıntıları olmasa da "ortak akıl" ile hareket etmeyi mümkün kıldığını belirtiyor. Bu bağlamda hareketin "diğerlerini" dışlamasının da önüne geçilmiş oluyor.

RedHack, sadece politik eylemlerde bulunmamakta Yeni Toplumsal Hareketleri "yeni" kılan özelliklerden biri olan farklı mücadele alanlarında da adeta "insanî olan politiktir" şiarıyla hareket etmektedir. Kamuoyunun gözünden kaçmasa da gerek basın gerekse yetkililer tarafından daha az dile getirilen Sinop'un RAMSAR sözleşmesiyle koruma altına alınmasına rağmen nükleer çalışmalara devam edilmesi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın defalarca hacklenmesi, ağaç katliamı yaptığı için Ali Ağaoğlu ve oğlunun gizli ve ulaşılmaz sanılan bilgilerini yayınlanması, LGBT için tüm iletişim araçlarından "cinsel tercih değil yönelim" vurgusunu yineleyip, yönelimi nedeniyle işten çıkarılan futbol hakemi Halil İbrahim Dinçdağ'ın haklarını korumak, travesti cinayetlerine dikkat çekmek adına ve "Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı"nın adından "kadın"ının çıkarılmasına tepki olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı hacklemiş olmaları yeni toplumsal hareketlerin bu konularına da duyarsız kalmadıklarını göstermektedir. *Şirine* bu eylemleri saydıktan sonra "toplumdan

¹⁸⁷ Sendika.org, "İsrail'le barışmayanlar da var: RedHack ve Anonymous İsrail'e saldırı sözünde durdu!" <http://www.sendika.org/2013/04/israile-barismayanlar-da-var-redhack-ve-anonymous-israile-saldiri-sozunde-durdu/>

¹⁸⁸ *Şirine* takma isimli hacker ile yapılan röportaj, 5 Mayıs 2012, bkz. Ek-1

bağımsız eylemler yapmadıklarını ve kamu vicdanını yaralayan her konuda eylemlilik içerisinde olduklarını” vurgulamıştır.

“Bu tezin ana konusu olduğu gibi, hacktivizmin ulusal sınırları aşmış bir toplumsal hareket olduğuna katılıyor musunuz?” sorusuna “Şüphesiz ki hacktivizm ve dijital aktivizm sınırlar, ırklar, uygarlıklar ötesi en kolay ortaya konulan ve ortak akıl ile başka boyutları son derece hızlı geliştirilebilen en etkili aktivizm türüdür” şeklinde cevap veren Şirine, daha önce bahsedilen “devlet panoptikonuna bir “anti” olarak hacktivizm” hipotezini destekler ve kanıtlar biçimde “her şeyden önce topluma “hiç kimsenin dokunulmaz olmadığını”, galat-ı bir söylemle “halkın sahipsiz” olmadığını, lügat-ı fasih ile “halkın sahibinin olmadığını” göstermiş olmaktan duyduğu mutluluğu belirterek, “devlet panoptikonuna karşılık halk panoptikonu yerleştirdiklerini” kabul etmektedir. Devletin artık yazışmalarını ve dokümanlarını RedHack’in görüyor olduğu endişesine sahip olduğuna emin olduklarını, *“Dünyanın tutuklu en genç gazetecisi Sami Menteş ve onurlu basın emekçilerine dikkat çekmek için yayınladıkları belgeler ve ODTÜ ‘de devrimcilere reva görülenler için yayınladıkları on binlerce belgenin devleti yeterince tedirgin ettiğini”*¹⁸⁹ düşünmektedir.

Bununla birlikte devletin yaşadığı bu tedirginlik nedeniyle 2.000 siber güvenlikçinin istihdam edilmesinde haliyle kendi payları olduğunu düşünen RedHack, işbaşı yapan pek çok siber güvenlikçinin arkadaşları ve tanışları olduğunu ve bu siber güvenlikçilerin nasıl bir tutum içerisinde olacaklarının devlet açısından muğlaklığının da kendilerini memnun ettiğini belirtmektedir.

¹⁸⁹ İfadeler RedHack üyesi Şirine’ye aittir.

SONUÇ

Bir yandan küreselleşme olgusu tüm hızıyla ilerlerken, diğer yandan küreselleşme madalyonunun diğer yüzü “küreselleşme karşıtı küresel hareketleri” doğurmuştur. Her ne kadar bu tanım kendi içerisinde ironik gibi görünse de insanlık tarihinin en büyü bütünleşmesi olarak varsayılabilecek olan “küreselleşme” tabiatıyla topyekûn veya topyekûna yakın bir mücadele geliştirilmedikçe engellenemezdir. Yalnız dikkat çekmek gerekir ki, küreselleşme karşıtlarının aslında karşı oldukları salt küreselleşmenin kendisi değil, kapitalist küreselleşmedir. Küreselleşme sürecinin yarattığı ekonomik ve kültürel bütünleşme süreci, insanların siyasal olarak nasıl örgütlenecekleri ve sorunları için nasıl çözümler üreteceklerini ve bunları hangi yöntemleri kullanarak yapacağını da belirlemektedir.¹⁹⁰

1999 Seattle Eylemleri ile artış gösteren toplumsal ve küreselleşme karşıtı hareketlerin interneti kullanımında artışa neden olduğundan, Zapatizmo’nun da uluslararası farkındalık yaratmak için interneti başarılı bir şekilde kullanışından daha önce bahsetmiştik. Toplumsal hareketler gerek örgütlenme, gerek eylem ve/veya manifesto çağrıları için interneti bu kadar sık kullanırlarken, internetin eylem repertuvarında yer almaya başlaması bir tesadüf değildir.

Hacktivizmi hem küresel hem de içinde küreselleşme karşıtlığı barındıran bir hareket olarak ele almanın birkaç boyutu vardır. Öncelikle Anonymous ve Redhack gruplarının irdelendiği bölümde gerçekleştirdikleri #OpTurkey, #OpIsrael veya #OpBrazil eylemlerinden anlaşılacağı üzere uluslararasılaşmış hem kendi ülkelerinin hem de eylemde bulundukları ülkelerin iç ve dış politikalarını manipüle edecek saldırılar geliştirmeleri bağlamında politik ve eylemlerinin siyasi, ticari, ekonomik iktidarların çıkarları ile tabiatıyla uyuşmaması ve hacktivist hareket repertuvarının kullandığı teknoloji ve yöntemin (virüsler, e-mail bombaları, DDos saldırıları vb) özünden anlaşılacağı üzere ise çatışmacıdır.

Tezin teorik bölümünden hatırlanacağı üzere Kitle Toplumu kuramı, toplumsal hareketlerin modernleşmenin faydalarının tüm kitlelere ulaşmamış olduğundan kaynaklandığını belirtirken, modernleşmenin faydalarını analize dahil edip, olumsuz etkilerini analize katmayarak dışlamaktaydı. Kapitalist küreselleşme, küresel boyutuyla internet gibi kimi kaynakları dünyanın her köşesinin kullanımına açarken, kapitalist boyutu yüzünden bölgelerarası politik ve ekonomik dengesizlikler uçurumunu pekiştirmiştir.

¹⁹⁰ Sidney Tarrow, *Power In Movement*, New York, Cambridge University Press, 1998, sf. 181

Bu Tarrow'un Siyasi Fırsat yapılarının toplumsal hareket pratiğine yansımalarının da bir göstergesidir. Bir fırsat yapısı olarak internetin hem aktivizm hem de hacktivism bağlamında kullanılması toplumsal hareketleri beslemekte ve başarısını artırmaktadır. Öte yandan siber terörizm, internete dayalı şiddetin daha vahşi ve hayati tehlike doğurabilecek bir yönünü benimsediğinden insanlığın ortak faydaları açısından tartışmalıdır. Zira siber terörizm savaş sebebi olabileceği gibi, bir savaş materyali/aracı olarak da kullanılabilir. Hatta bu aracın kullanıcısı, suçlu ilan ettikleri gibi hackerlar değil bizzat devletlerin kendisi olabilir.

Birer toplumsal hareket olarak aktivizm ve hacktivismın başarısı ve eylemlerin küreselleşmenin karşısında, küreselleşmenin bizi kendisinin en büyük silahlarından biri olan küresel iletişimi kullanması açısından hem ilgi çekicidir hem de küresel kapitalist sistemin Aşıl topuğunu keşfetmiş ve deşifre etmiş durumdadır.

Hacktivist hareket, hem kendi ideolojileri çerçevesinde (bunu belirtmemizin nedeni, Anonymous'un tek bir siyasal ideoloji üzerinden değil, bilginin serbestliği iddiası üzerinden eylem geliştirirken, RedHack'in sosyalist/komünist ideolojik temele dayanarak eylem gerçekleştiriyor olmasından kaynaklanır, hacktivismın diğer toplumsal hareketlerde olduğu gibi yeknesak ideolojisi yoktur.) uluslararası adaletsizlikleri minimize etmeye çalışarak gerçek adaletin (true justice) küreselleşmesini, diğer yandan yırtıcı küreselleşmeye karşı koyarak küreselleşmeyi daraltmayı amaçlamaktadır. Önemli bir diğer boyut ise devletlerin panoptikonunu delerek bilgi hiyerarşisinin yönünü değiştirmesi ya da karşılıklı yönde devam etmesini arzulamalarıdır.

Teorik bölümde bahsedilen toplumsal hareketlerin bir yandan bireyleri içine alarak, bütünleşerek büyümesi, diğer yandan harekete erişim imkanı olmayanların hareketten dışlanıyor olması algısını hacktivism belli oranda ekarte etmiştir. Zira Arap Baharı devrim zincirinin Tunus ayağında görüldüğü gibi, ayaklanmalarının karşılığında otoriter devletin hareketin en büyük materyalini, interneti, kapatarak engellemesi ve teknik bilginin diğer ülkelerdeki hacktivistlerce paylaşılması yardımıyla kendi çabalarıyla interneti geri açmalarını sağlamaları, bahsedilen dışlanmayı nasıl minimuma indirmeyi başardıklarının göstergesidir.

Türkiye özelinden bakıldığında, internet sansürcüsü ülkeler arasında ilk sıralarda yer almakta, ifade özgürlüğünün özgürlükler arasında sayılmasına rağmen fiilen uygulanmadığı, ifade suçlarından tutuklu ve hükümlü sayısı bakımından yine dünya genelinde ilk sıralarda yer almaktadır. Ancak uluslararası diğer vakalarda da durum çok farklı değildir. Örneğin, Amerika'da MIT üniversitesinin internet sisteminden JStore adlı web siteye girip indirdiği

makaleleri paylaşma açan Aaron Swartz isimli genç, yaptığından ötürü 35 yıl hapis cezasına çarptırılmış bunun üzerine evinde intihar etmiştir.¹⁹¹ Hacktivist hareketin düşünsel temeli bu tip engellemeler ve Türkiye örneğinde olduğu gibi “liberal” otoritarizme karşı Hacker Etiği’ni -bilgi kamu malıdır ve özgür olmalıdır- kullanırken¹⁹², İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin on dokuzuncu maddesinde belirtilen “Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar”¹⁹³ ilkesi mücadelelerini yasal zemine oturtmaktadır.

Son tahlilde, Hacktivism, mücadelesi ve var olabilmesi için belirli bir demokratik ve teknolojik düzeye ihtiyaç duysa da “daha fazla küresel demokrasi” şiarı ile hareket eden, argümanları ve kullandığı repertuvar göz önüne alındığında hareket hedeflerinin perspektifinden “yıkıcı” özellikler taşıyan (ancak hacktivistler eylemlerinin hiçbir zaman düzeltilemeyecek sonuçlar doğurmadığını iddia etmektedir) ve rahatsız edici haliyle çatışmacı ama kendi perspektiflerinden okunduğunda yapıcı amaçlar, kamu yararı ve küresel adaleti tesis etmek için “yapıcı” ve kurdukları küresel hacktivist dayanışması sayesinde “uluslararası” nitelikli modern bir toplumsal harekettir.

¹⁹¹ New York Times, “Internet Activist, a Creator of RSS, is dead at 26, apparently a suicide” <http://www.nytimes.com/2013/01/13/technology/aaron-swartz-internet-activist-dies-at-26.html?pagewanted=all&r=0>

¹⁹² Daha fazla bilgi için Kenneth Einar Himma & Herman T. Tavani, *The Handbook of Information and Computer Ethics*, Wiley, New Jersey, 2008

¹⁹³ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

KAYNAKÇA

- Aelst Peter Van ve Walgrave Stefan, "New Media, New Movements?", Cyberprotest, New media, Citizens and Social Movements, 87- 109, Van de Donk W., Loader B.D., Nixon P.G ve Rucht D.(ed.), London: Routledge, 2004
- Bahar Halil İbrahim, Sosyoloji, Ankara, USAK Yayınları, 2009
- Castells Manuel, Kimliğin Gücü- Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008
- Castells Manuel, The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society, Oxford University Press, New York, 2001
- Cohen Jean, "Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, 109-131, Çayır K. (der.), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999
- Coşkun Mustafa Kemal, Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007
- Çetin Beyzade Nadir, Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışmanı.
- Prof.Dr.Y.C.Çapuroğlu, Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2008
- Çetinkaya Doğan, Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008
- Çoban Barış, Gözün İktidarı Üzerine, Panoptikon: Gözün İktidarı, Çoban B. & Özarslan Z.(der). 111-137, Su Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Denning Dorothy E., Activism, Hacktivism and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy, Nautilus Institute, 1999
- Eriş Ufuk, Türkiye’de Kırıncı (Hacker) Kültürü, Yayımlanmamış doktora tezi, danışman: Prof.Dr.A.Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009
- Fuchs Christian, Internet and Society: Social Theory in the Information Age, New York, Routledge, 2008
- Guedes Olga, "New Technologies, Democracy and Social Movement", Globalism and Pluralism Conference, GRICIS, Montreal, 24 Nisan 2002
- Himma Kenneth Einar & Tavani Herman T., The Handbook of Information and Computer Ethics, , Wiley, New Jersey , 2008
- Işık Gülcan, Toplumsal Hareketler: Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar, Nobel Yayınları, İstanbul, 2011

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Jasper James, Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2002

Jordan Tim & Taylor Paul, Hactivism and Cyberwars: Rebels with a Cause, London, Routledge, 2004

Jordan Tim, Activism:Direct Action, Hacktivism and the Future of Society, London, Reaktion Books, 2001

Kartal Bilhan - Kümbetoğlu Belkıs, Yeni Toplumsal Hareketler, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011

Keck Margaret ve Sikkink Kathryn, Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics, UNESCO 1999

Kornhauser William, The Politics of Mass Society, Illinois, Free Press of Glencoe, 1959

Le Bon Gustave, Kitleler Psikolojisi, İstanbul, Hayat Yayınları, 1997

Lelandais Gülçin Erdi “Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme”, Küreselleşme, Direniş, Ütopya- Yeni Toplumsal Hareketler- Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet, 63-91, Çoban B. (der.),Kalkedon Yay.,İstanbul, 2009

McCaughet Martha ve Ayers Michale D. (ed) Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice, London: Routledge, 2003

Melucci Alberto, Challenging Codes: Collective Action in the Information Age, Cambridge University Press, Melbourne, 1996

Melucci Alberto, Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması, Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, Çayır K. (der.), 81-109, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999

Myers Daniel J. & Cress Daniel M., Authority in Contention, Elsevier Oxford, Amsterdam, 2004

Offe Claus, “ Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması” Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, Çayır K. (der.), 53-81, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, Olson Mancur, The Logic of Collective Action; Public Goods and the Theory of Groups, Harvard University Press, Cambridge, 1965

Özarslan Zeynep, Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemler, Panoptikon: Gözün İktidarı, Çoban B. & Özarslan Z., 139-152, Su Yayınevi, İstanbul, 2008,

Özen Hayriye, Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey. (Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç Dr. Mesut Yeğen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2007) Ankara

Red! Filmi, 2013, Yönetmen Mustafa Kenan Aybastı

- Reicher Stephen, The Determination of Collective Behavior. Social Identity and Intergroup Relations. In H. Tajfel (Ed.), 41-99, Cambridge: Cambridge University Press. 1982
- Rolfe Brett, Building an Electronic Repertoire of Contention, içinde Social Movement Studies, Sydney, 2005
- Samuel Alexandra, Hactivism and the Future of Political Participation, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, 2004
- Smelser Neil, Theory of Collective Behavior. London: Routledge and Kegan Paul, 1962
- Smith Jackie, Coalitions Across borders: Transnational Protest and the Neoliberal Order, Rowman & Littlefield Publishers, Newyork, 2005
- Smith Jackie, Social Movements for Global Democracy, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2008
- Söderberg Johan, Hacking Capitalism: the Free and Open Software Movement, Routledge, London, 2008
- Şener Gülüm, Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı, yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006
- Şensever Levent, Dünya Sosyal Forumu: Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş, Metis Yayınları, İstanbul, 2003
- Tarrow Sidney, Charles Tilly, Doug McAdam, Dynamics of Contention, Cambridge University Press, New York, 2004
- Tarrow Sidney, Köklü Kozmopolitler ve Ulusötesi Aktivistler, Toplumsal Hareketler; Tarih, Teori ve Deneyim, Çetinkaya D., 113-143, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008
- Tarrow Sidney, Power In Movement, New York, Cambridge University Press, 1998
- Tarrow Sidney, The New Transnational Activism, Cambridge University Press, New York, 2005
- Tarrow Sidney, Transnational Protest and Global Activism, New York, Oxford Press, 2005
- Taylor Paul A., From Hackers to Hacktivists: Speed Bumps on the Global Superhighway?, SAGE Publications, London, 2005
- Tilly Charles, Toplumsal Hareketler: 1768- 2004, İstanbul, Babil Yayınları, 2008
- Tilly Charles, How Social Movements Matter, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999
- Touraine Alain, "Toplumdan Toplumsal Harekete", Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar, Çayır K. (der.), 35-53, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999,

Uzun Necmi, Türkiye’de İslamcı Hareket; Gelişimi, İlişkileri, Ayrılıkları ve Dönüşümü.

(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Yrd.Doç.Dr Hayriye Özen, Atılım

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) Ankara

Van de Donk Wim, Loader Brian D., Cyberprotest, New media, Citizens and Social Movements, London: Routledge, 2004

Vegh Sandor, “Classifying Forms of Online Activism”, Cyberactivism: Online activism in Theory and Practice, 71-94 , (ed) McCaughet M. and Ayers M.D., London: Routledge, 2003,

von Busch Otto & Palmas Karl, Abstract Hacktivism: the Making of a Hacker Culture, Openmute.org, İstanbul ve Londra, 2006

We Are Legion: the Story of Hacktivists Belgeseli, 2012, Yönetmen Brian Knappenberger,

İnternet Kaynakları

ABC News Haber Sitesi <<http://abcnews.go.com/International/north-korea-eyed-huge-cyber-attack-south-korea/story?id=18769664#.UXpXfRjY9Zs>>

Akşam Gazetesi <<http://www.aksam.com.tr/dunya/anonymous-mossadi-cokertti/haber-180284>>

Anonymous Blog <<http://crypt0nymous.tumblr.com/post/47270432228/list-of-confirmed-affected-websites-during-opisrael>>

BiaNet Haber Sitesi <<http://www.bianet.org/bianet/bilisim/141716-redhack-diyanti-hackledi>>

Bruce Sterling, The Hacker Crackdown,

<<http://ebooks.adelaide.edu.au/s/sterling/bruce/hacker/complete.html#>>

CNN Türk Haber Sitesi

<<http://www.cnnturk.com/2012/bilim.teknoloji/teknoloji/05/29/thynin.resmi.sitesi.hacklendi/662895.0/index.html>>

CNN Türk Haber Sitesi

<<http://www.cnnturk.com/2012/bilim.teknoloji/teknoloji/07/17/anonymous.redhacki.icin.osy.myi.cokertti/669160.0/>>

CNN Türk Haber Sitesi

<<http://www.cnnturk.com/2013/guncel/02/27/redhackten.sok.melih.gokcek.belgeleri/698087.0/>>

Ethical Hacking, <<http://saiethicalhacking.blogspot.com/2009/11/history-of-hacking.html> >

Evrensel Gazetesi <<http://www.evrensel.net/news.php?id=27966>>

Evrensel Gazetesi <<http://www.evrensel.net/news.php?id=39354>>

Haber Türk Haber Sitesi <<http://ekonomi.haberturk.com/teknoloji/haber/800933-memura-korsan-zam>>

Halil Türkten, Sosyal Medya Kullanımının Değişim Hareketlerindeki Rolü: “ Tunus ve Mısır, <<http://iletisim.ieu.edu.tr/karine/?p=292>>

PC Level Bilişim Sitesi <<http://pclevel.com.tr/redhackten-bomba-iddialar-akilli-cebi-olanlar-korksun>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/ankara/22875503.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/22877072.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22317613.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20390478.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21837936.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/planet/22228243.asp>>

Hürriyet Gazetesi <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23242468.asp>>

Internet World Stats, World Internet Users Statistics,
<<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>

İnternet Haber, Haber Sitesi <<http://www.internethaber.com/redhack-kara-kuvvetleri-komutanligi-personel-kizil-hackerlar--433551h.htm>>

İsrail Hayom Haber Sitesi

<http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=8211>

Jeff Jacobson, We are Legion;: Anonymous and The War on Scientology,
<<http://www.lisamcpherson.org/pc.htm>>

Julie L.C. Thomas, Ethics of Hacktivism, January 12, 2001, <http://www.aribo.eu/wp-content/uploads/2010/12/Thomas_2001-copy.pdf >

Mark Pollitt, Cyberterrorism: Fact of Fancy?,

<<http://www.cs.georgetown.edu/~denning/infosec/pollitt.html>>

Milliyet Gazetesi <<http://gundem.milliyet.com.tr/-redhack-ten-memura-zam->

[/gundem/gundemdetay/07.12.2012/1638265/default.htm](http://gundem/gundemdetay/07.12.2012/1638265/default.htm)>

National Research Council, Computers at Risk, Washington, D.C.: National Academy Press, 1991, < http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=1581&page=7>

New York Times haber sitesi <http://www.nytimes.com/2013/01/13/technology/aaron-swartz-internet-activist-dies-at-26.html?pagewanted=all&_r=0>

NTVMSNBC Haber Sitesi <<http://www.ntvmsnbc.com/id/25344212/>>

NTVMSNBC Haber Sitesi <<http://www.ntvmsnbc.com/id/25363529/>>

Özgür Uçkan, Anonymous: Örgüt Değil Fikir,

<<http://www.ozguruckan.com/kategori/makaleler>>

Radikal Gazetesi

<<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1083334&categoryid=77>>

Radikal Gazetesi

<<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1091658&categoryid=97>>

Radikal Gazetesi

<<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1094293&categoryid=77>>

Sergey Mamay, Theories of Social Movements and Their Current Developement is Soviet Society, < <http://lucy.ukc.ac.uk/csacpub/russian/mamay.html>>

Sol Haber Sitesi <<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/redhack-diyaneti-de-hackledi-haberi-61591>>

Star Gazetesi <<http://haber.stargazete.com/dunya/mossada-redhack-soku/haber-738584>>

Stefan Wray, Electronic Civil Disobedience and the World Wide Web of Hacktivism: A Mapping of Extraparliamentarian Direct Action Net Politics,

<<http://switch.sjsu.edu/web/v4n2/stefan/>>

Stefan Wray, What Is Hacktivism? 2.0,

<<http://www.thehacktivist.com/whatishacktivism.pdf>>

TC. Ekonomi Bakanlığı resmi web sitesi, <[http://www.ekonomi.gov.tr/upload/0E2AB886-D8D3-8566-](http://www.ekonomi.gov.tr/upload/0E2AB886-D8D3-8566-4520438CBEB58ED2/ACTAwebbilginotu.pdf?CFID=6592211&CFTOKEN=85076555)

[4520438CBEB58ED2/ACTAwebbilginotu.pdf?CFID=6592211&CFTOKEN=85076555](http://www.ekonomi.gov.tr/upload/0E2AB886-D8D3-8566-4520438CBEB58ED2/ACTAwebbilginotu.pdf?CFID=6592211&CFTOKEN=85076555)>

Wikipedia, < http://en.wikipedia.org/wiki/Black_hat_hacking#Grey_hat>

EKLER

EK 1-RedHack Örgütünü Temsilen Şirine Takma Adlı Hacker ile Gerçekleştirilen Röportaj

Merhaba öncelikle kendimi tanıtayım. Ben Elif Kara, Akdeniz Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans yapıyorum. Tez konum “Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü ve Modern Bir Toplumsal Hareket Olarak “Hacktivizm”. Hacktivizmi modern bir toplumsal hareket olarak ele alıyor, eylem yapmak için sokaklar kadar sanal ortamın öneminden bahsediyorum. Hacktivistler de bu durumda yeni toplumsal hareket öncüleridir.

Röportaj yapmayı kabul ettiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Soru 1: RedHack ambleminde de yer aldığı gibi 97’den beri eylemlilik içinde. Ama çoğumuz sizi Ankara Emniyetinin web sitesine düzenlediğiniz eylemle tanıdık. Her ne kadar yaptığınız eylemleri kendiniz duyuruyor olsanız da Ankara Emniyeti eyleminden önce ne gibi eylemlerde bulundunuz? Ufak da olsa örnek verebilir misiniz?

Cevap 1: Çünkü çoğunuzun internet ile tanışıklığı ve aktif kullanımı çok daha yakın bir döneme denk geliyor ve sosyal ağlar üzerinden tüm bu farkındalıkları paylaşıyorsunuz. Bu tarz bir eylem ile Türk insanı ilk kez karşılaştığı için çarpıcı bir eylem olarak öne çıkması da son derece doğal. Oysa ondan çok önce yapılmış sayısını bilmediğimiz pek çok eylemimiz oldu. Sayısını bilmiyoruz çünkü nitel ve nicel ayrımında farkındalığı çoğaltmak esastır bizler için. Aktivizm başlığı altında yer alan dijital aktivizmin hack kolu söz konusu olduğunda trafik cezalarının silinmesi, virüs türevleri oluşturmak, SMS bombaları kullanmak gibi tamamı siyasi amaçlı eylemlerin altına imza attık. Ayrıca şunu da belirtmek isteriz ki; bizler sadece hacktivist olarak adlandırılmaktan hoşlanmıyoruz. Bu hem bizlerin günlük yaşam pratiğinde ortaya koyduğumuz direnişçi sokak eylemlerini hiçe saymak olur hem de kimliğimizi tanımlarken kullandığımız "önce insan, sonra sosyalist, daha sonra hacker/aktivist" tanımını baş aşağı eder.

Soru 2: Ortalama bir toplumsal hareketle kıyaslama yapmak adına en başarılı bulduğunuz eylemde kaç kişi çalıştınız?

Cevap 2: Bir dönem çokça dile getirilen bir kıyaslama vardı İrlanda'da "Bir IRA militanı 5 İngiliz gizli servis elemanına bedeldir" şeklinde. Çekirdek kadrodaki üyelerin gerek siyasal, gerek bilişim becerileri açısından tek başlarına eylem yapabilecek donanımları var zaten ama birlikte yapılan eylemler dayanışmayı da artırır ve ortak alın gücüyle çok daha sıkı işler çıkarmak mümkün olur. Bizler ortak akıl ile hareket eden bir ekibiz. Gerektiğinde inisiyatif kullanamayan bir örgüt olduğumuz anlamı çıkmamalı elbette bu cümleden.

Soru 3: Anonymous ile işbirliği yaparak eylem düzenlediniz. İlk iletişime kim geçti, siz mi talep ettiniz işbirliğini yoksa onlar mı?

Cevap 3: Anonymous ile çok eskilere dayanan bir eylem birlikteliği historiğine sahibiz. Her anlamda hackerlar bu eylem birlikteliklerini hiç zorlanmadan dile getirebilen insanlardır. Dolayısıyla onların istedikleri desteği biz, bizim istediğimiz desteği onlar verirler. Yalnız şunun altını çizmek isteriz: onlar bizim sosyalist bakış açısıyla şekillenmiş duruşumuzu ve Marksist/Leninist dünya görüşümüzü dikkate alarak destek isterler.

Soru 4: Başka uluslararası hacktivist gruplar ile işbirliği içerisinde düzenlediğiniz ve ya düzenlemeyi düşündüğünüz eylemler var mı? (eğer varsa gizlilik açısından eylemin ne olduğunu söylemeseniz de belki o eylemle neye dikkat çekmeyi amaçladığınızı söyleyebilir misiniz?)

Cevap 4: Dünya tarihinin gelmiş geçmiş en büyük siber eyleminde #OpIsrael ortak hareket ettik. Dünyanın dört bir yanından hacktivistle birlikte olmak, böyle büyük bir operasyonun parçası olmaktan gurur duyuyoruz çünkü o eylemin bilançosu şöyleydi:

60.000 web site, 40.000 facebook sayfası, 5,000 Twitter hesabı, 30.000 İsrail banka hesabı, 3,7 milyar dolar zarar!

ABD'nin İsrail'e yılda 2 milyar dolar askeri destek verdiği düşünüldüğünde eylemin boyutu daha ne ortaya çıkacaktır. Adalet yerini bulana kadar bu mücadele sürecektir. Hak yerini bulana değin hack yerini bulacaktır elbette. Dolayısıyla bu iş birliği de parmaklarımız tuttuğu sürece devam edecektir.

Soru 5: Şimdiye kadar yaptığınız eylemlerin çoğu politik. Peki, örneğin çevrenin korunması, LGBT hakları, kadın ve çocuk hakları gibi konularda eylem gerçekleştirdiniz mi? Veya bu konularla ilgilenen bir kolunuz var mı? Yoksa düşünüp müydünüz?

Cevap 5: Kamuoyunun gözünden kaçmadığını umuyoruz çünkü Sinop'un RAMSAR sözleşmesiyle koruma altına alınmasına rağmen nükleere peşkeş çekilmesi detayı da dahil çevre konusunda da son derece duyarlı bir tutumumuz var bizlerin. Biz Çevre ve Şehircilik bakanını, bakanlığını defalarca hackledik. Sırf ağaç katliamı yaptığı için Ali Ağaoğlu ve oğlunun gizli ve ulaşılmaz sanılan bilgilerini yayınladık. LGBT için tüm iletişim araçlarından "cinsel tercih değil yönelim" vurgusunu yineleyip, sırf bu yönelim nedeniyle işinden edilen hakem Halil İbrahim Dinçdağ'ın haklarını korumak adına; travesti cinayetlerine dikkat çekmek adına ve bakanlığın adından "Kadın"ın çıkarılmasına tepki olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı hackledik. #REDHACK toplumdan bağımsız eylemler yapan bir örgüt değildir ve dikkat edildiğinde kamu vicdanını yaralamayan bir konuda eylemlilik içerisine girmediğimiz görülecektir.

Soru 6: Bu tezin ana konusu olduğu gibi, hacktivizmin ulusal sınırları aşmış bir toplumsal hareket olduğuna katılıyor musunuz?

Cevap 6: Şüphesiz ki hacktivizm ve dijital aktivizm sınırlar, ırklar, uygarlıklar ötesi en kolay geliştirilebilen ve ortak akıl ile başka boyutları son derece hızlı geliştirilebilen en etkili aktivizm türüdür.

Soru 7: Bir de tezimde hacktivizmi devlet panoptikonuna karşı bir anti olarak aldım. (panoptikon aslında, mahkumların ne zaman gözetlenip gözetlenmediklerini bilmediği haliyle bir otokontrol sistemi geliştirdikleri bir hapisane sistemi. Devlet panoptikonunda ise toplum ülke sınırları içine mahkum edilmiş, devlet ise TC kimlik numaralı vs uygulamalarla toplum fark etmeden toplumu gözetliyor) Siz eylemlerinize, devletin panoptikonunu deldiğinizi ve artık tersine devleti, iktidarları veya şirketleri gözetleyebildiğinizi söyleyebilir misiniz?

Cevap 7: Hepsinden önemlisi biz halkımıza "hiç kimsenin dokunulmaz olmadığını" gösterdik. Galat-ı Meşhur (Asıl anlamından bağımsız olarak günlük dile yerleşmiş) bir söylemle "halkın sahipsiz" olmadığını, Lugat-ı Fasih (sözlük anlamı) ile "halkın sahibinin olmadığı"nı göstermekten son derece mutluyuz. Devlet panoptikonuna karşılık halk panoptikonu yerleştirdik evet. Artık onlar da acaba bu yazışmalar, bu dokümanları REDHACK görüyor

mudur endişesi taşıyorlar eminiz. Dünyanın tutuklu en genç gazetecisi #SamiMenteş ve onurlu basın emekçilerine dikkat çekmek için yayınladığımız belgeler ve #ODTÜ 'de devrimcilere reva görülenler için yayınladığımız on binlerce belge yeterince tedirgin etmiştir onları sanırız. Bununla ilgili yaşadıkları tedirginlik sayesinde 2.000 siber güvenlikçi iş sahibi yaptık. Teşekkür, şilt, bröve bekliyor değiliz. İşbaşı yapan pek çok siber güvenlikçi arkadaşımız, tanışımız. Ve işin en keyifli yanı bu siber güvenlikçi dostların ne tutum içerisinde olacağının devlet açısından muğlaklığı.

Soru 8: Son olarak, gizliliğin bu işin asıl numarası olduğunu biliyorum ama röportajı kiminle yaptığımı söyleyebilmek açısından bir nick alabilir miyim? “XXX nickli hacktivistle RedHack’i temsilen yaptığım röportaj” ile başlayan bir cümle kurabilmem açısından.

Cevap 8: Genellikle söylemeyiz, nicklerimiz ve suretlerimizin fikirlerimizin önüne geçmesini istemeyiz ama kadına şiddetin böylesine sıradanlaştığı ve kadın cinayetlerinin zikir sayısını geçmeye başladığı şu dönemde pozitif ayrımcılık yapalım kadın kadına. Ben Şirine... RED! Filminde ampulün şeytan icadı olduğunu söylediğimden beri gericiler yeterince sinir olmuşlardı "kızıl eksik etek"e.

Röportaj için teşekkür ederim.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Elif KARA

Doğum Tarihi ve Yeri : 01/01/1989 - KONYA

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Selçuklu Lisesi (YDA), (SELÇUKLU- KONYA), 2006

Lisans Diploması : Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2010

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2013

Tez Konusu : Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü ve Modern Bir Toplumsal Hareket Olarak Hacktivizm: Anonymous ve RedHack Örnekleri

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : Project Group <http://www.projectgroup.com.tr/> (Haziran- Temmuz 2013)

Çalıştığı Kurumlar : Poyraz Mühendislik, Eğitim ve Laboratuvar Hizm. (2010-2011)

E-Mail : kara.elif001@gmail.com